

نام و نام خانوادگی: .....

کلاس: .....

نام دبیر: .....

پیشگفتار :

کتابی که در دسترس شماست مجموعه نکات و نمونه سئوالات درس مطالعات اجتماعی در پایه هشتم دوره اول دبیرستان می باشد. در این کتاب برای جلوگیری از پاسخ های پراکنده دانش آموزان در آزمون های مختلف در رابطه با سئوالات تشریحی تلاش کردیم سئوالات مهم تشریحی با پاسخ ارائه شود.

برای سئوالات درست / نادرست ، کامل کردنی ، چهار گزینه ای ، وصل کردنی و کوتاه پاسخ دانش آموزان به نکات و عبارت هایی که به صورت جمله خبری ارائه شده مراجعه نمایند در این عبارت ها و نکات که به تفکیک هر درس ارائه گردیده برخی کلمات درشت تر و برخی عبارت ها زیرخطدار هستند. این به این مفهوم است که برای استفاده در سئوالات غیر تشریحی (درست / نادرست ، کامل کردنی ، چهار گزینه ای ، وصل کردنی و کوتاه پاسخ) آن کلمات و عبارت ها کاربرد دارند. و مورد سئوال واقع می شوند.

حسین حیدری - شهریور ۱۴۰۲

*** دبیران محترم ، اولیاء گرامی و دانش آموزان عزیز ***

لطفا نظرات، پیشنهادات ، انتقادات و اشکالات کتاب را به آی دی شاد :

@heydari5936 ارسال نمایید.

با سپاس فراوان

تکنیک‌ها و روش‌های مطالعه مفید و موثر برای دانش‌آموزان

به گزارش خبرنگار آموزش و پرورش پانا، برخی از دانش‌آموزان در درس خواندن و به طور کلی بحث مطالعه، دغدغه‌هایی دارند، این دسته از دانش‌آموزان عنوان می‌کنند که علی‌رغم مطالعه فراوان، باز هم به آن نتیجه دلخواه و مدنظر خود دست نمی‌یابند.

اولین نکته ای که در هنگام درس خواندن باید مورد توجه دانش‌آموز باشد، مکان و زمان درس خواندن است، شرایط محیطی و زمانی در نحوه یادگیری و ماندگاری مطالب در ذهن، بسیار موثر است. توصیه می‌شود دانش‌آموز مکان و زمانی را برای مطالعه انتخاب کند که تمرکز حواس بیشتری را برای وی به دنبال داشته باشد و دانش‌آموز با فکری آسوده در مکانی مناسب و آرام و بدون سروصدا به درس خواندن بپردازد.

رفت و آمدهای مکرر، هوای نامناسب، گفت و گوی اطرافیان و موارد دیگر می‌تواند در چگونگی مطالعه دانش‌آموز موثر باشد.

از طرفی رنگ، نور و تهویه محل مطالعه نیز از موضوعات شایان توجه است، زیرا با خستگی و حتی میزان یادگیری نسبت مستقیم دارد. رنگ محیط هر چه روشن‌تر باشد، برای ایجاد آرامش و تمرکز مفید تر است.

به علاوه، هنگام مطالعه مغز به میزان زیادی اکسیژن نیاز دارد که این میزان از محل تهویه مناسب فراهم می‌شود، بنابراین بهتر است دانش‌آموز هنگام مطالعه استراحت‌های کوتاهی به خود بدهد و در فضای باز چند نفس عمیق بکشد.

بسیاری از افراد معتقدند مطالعه باید صبح‌ها انجام شود. اما افرادی نیز ترجیح می‌دهند شب‌ها را برای مطالعه کردن انتخاب کنند. بنابراین با توجه به شناختی که هر فرد از خود دارد، باید تشخیص دهد که بهترین زمان مطالعه برای او چه زمانی است. البته مطالعات زیاد، حاکی از آن است که مغز در ساعات ابتدایی صبح، آمادگی بیشتری برای فراگیری دارد. اما گر کسی در این ساعات نمی‌تواند تمرکز داشته باشد، می‌تواند با توجه به خصوصیات خود زمان دیگری را برای مطالعه انتخاب کند.

دومین نکته قابل تامل که در جهت حل مشکل این دسته از دانش‌آموزان به ذهن می‌رسد، تغییر روش‌ها و تکنیک‌های مطالعه است. بسیاری از روش‌های درس خواندن دانش‌آموزان غلط هستند، به عبارتی عادت‌هایی هستند که دانش‌آموز به مرور در طی زمان تحصیل خود به علت تکرار و اصرار بر استفاده از روش غلط خود، به آن دچار شده است. این دسته از دانش‌آموزان در صورتی که تکنیک مطالعه خود را تغییر دهند و از روش‌های پیشنهادی به صورت گام به گام و صحیح بهره‌برند، می‌توانند شانس خود را آزمایش کرده و در آزمون‌ها و امتحانات نمرات بهتری را کسب کنند. شیوه صحیح مطالعه، مزیت‌هایی مانند کاهش زمان مطالعه، افزایش میزان یادگیری، طولانی کردن مدت زمان نگهداری مطالب در حافظه و به خاطر سپاری آسان تر اطلاعات را به دنبال دارد.

مروری بر روش ها و تکنیک های مطالعه

برای داشتن مطالعه ای اثربخش نوشتن نکات مهم در حین خواندن ضروری است تا برای مرور مطالب، دوباره لازم نباشد کتاب خوانده شود و در زمانی کوتاه از روی یادداشت های خود، مطالب را بتوان مرور کرد.

یادداشت برداری، بخش مهم و حساس از مطالعه است که باید به آن توجهی خاص داشت؛ چون موفقیت دانش آموزان را تا حدود زیادی تضمین خواهد کرد و مدت زمان لازم برای یادگیری را کاهش خواهد داد. خواندن بدون یادداشت برداری یک علت مهم فراموشی است.

۱- **خواندن بدون نوشتن**: همانطور که اشاره شد این روش مطالعه نادرست است. مطالعه فرآیندی فعال و پویا است و برای نیل به این هدف باید از تمام حواس خود برای درک صحیح مطالب استفاده کرد. باید با چشمان خود مطالب را خواند، باید در زمان مورد نیاز مطالب را بلند بلند ادا کرد و نکات مهم را یادداشت کرد تا هم با مطلب مورد مطالعه درگیر شده و حضوری فعال و همه جانبه در یادگیری داشت و هم در هنگام مورد نیاز، خصوصاً قبل از امتحان، بتوان از روی نوشته ها مرور کرد و خیلی سریع مطالب مهم را مجدداً به خاطر سپرد.

۲- **خط کشیدن زیر نکات مهم**: این روش شاید نسبت به روش قبلی بهتر باشد ولی روش کاملی برای مطالعه نیست چرا که در این روش، بعضی افراد به جای آنکه تمرکز و توجه بر روی یادگیری و درک مطالب داشته باشند ذهنشان معطوف به خط کشیدن روی نکات مهم می شود. حداقل روش صحیح خط کشیدن زیر نکات مهم به این صورت است که ابتدا مطالب را بخوانند و مفهوم را کاملاً درک کنند و سپس زیر نکات مهم خط بکشند نه آنکه در کتاب دنبال نکات مهم بگردند تا زیر آن خط بکشند.

۳- **حاشیه نویسی**: این روش نسبت به دو روش قبلی بهتر است ولی باز هم روشی مناسب برای درک عمیق مطالب و خواندن کتب درسی نیست ولی می تواند برای یادگیری مطالبی که از اهمیت چندانی برخوردار نیستند مورد استفاده قرار گیرد.

۴- **خلاصه نویسی**: در این روش دانش آموز مطالب را می خواند و آنچه را درک کرده است بصورت خلاصه بر روی دفتری یادداشت می کند که این روش برای مطالعه مناسب است و از روشهای قبلی بهتر است، چرا که در این روش ابتدا مطالب را درک کرده، سپس آنها را یادداشت می کند اما باز هم بهترین روش برای خواندن نیست.

۵- **کلیدبرداری**: کلیدبرداری روشی بسیار مناسب برای خواندن و نوشتن نکات مهم است. در این روش دانش آموز پس از درک مطلب، بصورت کلیدی نکات مهم را یادداشت می کند و در واقع کلمه کلیدی، کوتاهترین و راحت ترین و بهترین و پرمعنی ترین کلمه ای است که با دیدن آن، مفهوم جمله تداعی شده و به خاطر آورده می شود.

۶- **خلاقیت و طرح شبکه ای مغز**: این روش بهترین شیوه برای یادگیری خصوصاً فراگیری مطالب درسی است. در این روش دانش آموز مطالب را می خواند، پس از درک حقیقی آنها نکات مهم را به زبان خود (و نه بصورت جملات کتابی) و بصورت کلیدی یادداشت می کند و سپس کلمات کلیدی را بر روی طرح شبکه ای مغز می نویسد (در واقع نوشته های خود را به بهترین شکل ممکن سازماندهی کرده و نکات اصلی و فرعی را مشخص می کند) تا در دفعات بعد به جای دوباره خوانی کتاب، فقط به طرح شبکه ای تولید شده مراجعه کرده و با دیدن کلمات کلیدی نوشته شده بر روی طرح شبکه ای مغز آنها را خیلی سریع مرور کند. این روش درصد موفقیت تحصیلی دانش آموزان را تا حدود بسیار زیادی افزایش می دهد و درس خواندن را بسیار آسان می کند و بازده مطالب را افزایش می دهد.

نکات مهم :

۱- تعریف تعاون (تعاون چیست؟) : تعاون به زبان ساده یعنی همکاری و یاری رساندن به یکدیگر.

۲- چرا انسان ها نمی توانند زندگی خود را از دیگران جدا کنند؟

زیرا انسان ، هم موجودی اجتماعی و هم مسئول آفریده شده است. به همین دلیل هیچ کس نمی تواند اعمال و رفتار و زندگی خود را از اجتماع جدا کند و نسبت به آنچه در جامعه می گذرد بی تفاوت بماند.

۳- قرآن کریم در مورد کارهای نیک و امور ناپسند و گناه چه دستوری دارد؟

خداوند از ما خواسته که در کارهای نیک به یکدیگر کمک کنیم اما در امور ناپسند و گناه و ستمکاری ، همکاری نکنیم.

۴- همکاری نکردن در گناه یعنی چه ؟

یعنی این که اگر کسی کار ناپسند یا گناهی انجام می دهد ما او را تشویق نکنیم ، یا طوری رفتار نکنیم که انگار با او موافق هستیم.

۵- چند نمونه از جلوه ها و شکل های مختلف تعاون را بنویسید.

(۱) اظهار دوستی و محبت

(۲) عیادت از بیمار

(۳) همدلی و خوشحال کردن یکدیگر

(۴) قرض دادن

(۵) هدیه دادن

(۶) رفع مشکلات مردم و یاری رساندن به آن ها

(۷) کوشش برای ایجاد صلح و آشتی میان انسان ها

(۸) مشارکت کردن برای رفع نیازهای مالی فقرا

(۹) امر به معروف و نهی از منکر

۶- تعاون در چه سطحی از جامعه ممکن است رخ دهد ؟ بنویسید.

تعاون ممکن است در سطح خانواده و خویشاوندان ، مدرسه ، محله ، شهر و روستا یا اعضای جامعه صورت بگیرد.

۷- تعاون در خانواده چه فواید و تأثیرات مثبتی دارد؟

(۱) باعث صمیمیت و محبت بیشتر بین اعضای خانواده می شود.

(۲) همه ی کارهای خانه بر دوش یک نفر قرار نمی گیرد.

(۳) با تقسیم وظایف و مسئولیت ها اعضای خانواده احساس مفید بودن خواهند داشت.

۸- پیامبر اکرم (ص) با انجام چه کارهایی در خانواده تعاون و همکاری داشتند؟

(۱) دوشیدن شیر چهارپایان

(۲) آسیاب کردن گندم و جو

(۳) نظافت خانه

۹- تعاون و همکاری در مدرسه به چه شکل هایی انجام می شود؟ بنویسید.

(۱) همکاری در نظافت کلاس و مدرسه

(۲) کمک به هم کلاسی هایی که در درس ضعیف هستند.

(۳) همکاری در اجرای مراسم صبحگاهی

(۴) همکاری در برگزاری مسابقات ورزشی در مدرسه

(۵) همکاری در گروه های درسی کلاسی

۱۰- دو نتیجه همکاری و تعاون در محله را بنویسید.

(۱) باعث ایجاد صمیمیت و همبستگی
(۲) باعث می شود کارها بهتر پیش برود.

۱۱- چند نمونه از جلوه های تعاون در محله را بنویسید.

(۱) عیادت از همسایه بیمار

(۲) کمک و خوش آمدگویی به همسایه جدید

(۳) همکاری در نظافت و پاکیزگی محله

(۴) مراقبت از اموال عمومی

(۵) کمک به امنیت محله

پایان درس ۱

نکات مهم :

۱- انفاق چیست؟

به بخشش مال ، علم و توانایی ها و وقت خود به دیگران و نیازمندان **انفاق** می گویند.

۲- گاهی افراد نیکوکار در قالب **سازمان های مردم نهاد** و مؤسسات خیریه به یاری نیازمندان یا حل برخی از مشکلات جامعه می پردازند.

۳- چند نمونه از سازمان های مردم نهاد را نام ببرید.

(۱) انجمن های حمایت از بیماران خاص

(۲) انجمن های نگهداری از معلولین و سالمندان

(۳) درمانگاه های خیریه

(۴) مؤسسات نگهداری و حمایت از ایتام

(۵) خیرین مدرسه ساز و کتابخانه ساز

۴- همه ی سازمان های مردم نهاد و مؤسسات مانند آن برای فعالیت های خود باید از **وزارت کشور** مجوز بگیرد.

۵- خیرین مدرسه ساز چه فعالیت هایی انجام می دهند؟

خیرین مدرسه ساز با استفاده از توانمندی های خود و دیگر افراد یا نهادهای نیکوکار به ساختن یا تعمیر و نوسازی و تجهیز مدارس می پردازند و این مدارس را به صورت رایگان در اختیار آموزش و پرورش قرار می دهند.

۶- خیرین مدرسه ساز می توانند نام خود یا نام پدر و مادر یا هر نامی را که بخواهند روی مدرسه بگذارند.

۷- موقوفات چیست؟

به اموال و دارایی هایی که وقف (بخشیده شده) می شود موقوفات می گویند که کسی حق تصرف در موقوفات را ندارد.

۸- هدف از تشکیل شرکت های تعاونی چیست؟ و چگونه تشکیل می شود؟

هدف از تشکیل شرکت های تعاونی رفع نیازهای معیشتی و شغلی گروهی از مردم می باشد. و بر طبق قانون تعاونی ها ، افرادی که در فعالیتی سرمایه گذاری و همکاری می کنند و در سود و زیان آن شریک می شوند در واقع یک شرکت تعاونی تأسیس می کنند.

۹- بر اساس قانون ، هر شرکت تعاونی **حداقل با ۷ عضو** ، رسمیت پیدا می کند.

۱۰- اعضای شرکت های تعاونی از بین خود **هیئت مدیره ای** را انتخاب می کنند.

۱۱- همه ی اعضای شرکت های تعاونی در تصمیم گیری ها مشارکت می کنند و رأی می دهند.

۱۲- در تعاونی ، همه ی افراد با هم برابر هستند یعنی هر کس با هر مقدار سرمایه یا سهم عضو شود یک حق رأی دارد.

۱۳- شرکت های تعاونی و غیر تعاونی چه تفاوتی در زمینه تصمیم گیری و حق رأی دارند؟

در شرکت های تعاونی هر کس با هر مقدار سرمایه یا سهم فقط یک حق رأی دارد. ولی در شرکت های غیر تعاونی هر کس سرمایه و سهامش بیشتر باشد قدرت بیشتری در تصمیم گیری ها دارد.

۱۴- در شرکت های تعاونی ، گروهی از افراد به طور داوطلبانه برای یک هدف مشترک تلاش می کنند.

۱۵- هدف شرکت های تعاونی معمولاً حل مشکلات اقتصادی و ایجاد رفاه و زندگی بهتر برای اعضای آن است.

۱۶- منافع که از همکاری و فعالیت گروهی در شرکت های تعاونی به دست می آید به طور برابر و یکسان بین همه ی اعضا توزیع می شود.

پایان درس ۲

نکات مهم :

۱- حکومت کشور ایران **جمهوری اسلامی** است که به وسیله سه قوه ی مقننه ، قضائیه و مجریه و زیر نظر مقام رهبری اداره می شود.

۲- قوه مجریه یا همان دولت ، چگونه تشکیلاتی است؟

- ✓ قوه مجریه همان دولت و سازمان های وابسته به دولت است.
- ✓ ریاست قوه مجریه بر عهده ی رئیس جمهور است که پس از مقام رهبری عالی ترین مقام رسمی کشور است.
- ✓ رئیس جمهور مسئولیت اجرای قانون اساسی و قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی را بر عهده دارد.

۳- نحوه و چگونگی انتخاب رئیس جمهور را شرح دهید.

- ✓ رئیس جمهور برای مدت ۴ سال با رأی مستقیم مردم انتخاب می شود.
- ✓ برای یک دوره ی ۴ ساله دیگر به صورت متوالی انتخاب مجدد او مانعی ندارد.
- ✓ کسانی که شرایط ریاست جمهوری را دارند و توسط شورای نگهبان تأیید شده اند برنامه های خود را از طریق رسانه های مختلف برای مردم بیان می کنند سپس در روز رأی گیری همه ی کسانی که ایرانی و تبعه جمهوری اسلامی ایران هستند حتی افراد خارج از کشور رأی می دهند و هر کدام از داوطلبان ریاست جمهوری که بیشترین رأی را اخذ کنند رئیس جمهور ایران خواهند شد.

۴- حداقل سن رأی دهندگان انتخابات ریاست جمهوری ۱۸ سال تعیین شده است.

۵- تنفیذ حکم ریاست جمهوری یعنی چه؟

پس از آن که رئیس جمهور با حداکثر آرای مردم انتخاب شد ، برای شروع به کار حکم وی توسط رهبر ، امضاء و تنفیذ می شود.

۶- تحلیف (سوگند) ریاست جمهوری چیست؟

پس از امضای حکم ریاست جمهوری او در مجلس شورای اسلامی با حضور نمایندگان مجلس و شورای نگهبان و رئیس قوه قضائیه و در پیشگاه قرآن کریم سوگند یاد می کند که وظایف خود را به درستی انجام دهد ، که به این مراسم تحلیف می گویند.

۷- رئیس جمهور و دولتی که تشکیل می دهد در برابر ملت ایران ، رهبر و مجلس شورای اسلامی مسئول هستند و باید پاسخگو باشند.

۸- رئیس جمهور در مقابل چه کسانی مسئول و پاسخگو می باشد؟

- ✓ ملت ایران
- ✓ رهبر
- ✓ مجلس شورای اسلامی

۹- هیئت دولت از رئیس جمهور، معاونان و وزیران تشکیل می شود.

۱۰- رئیس جمهور چگونه دولت یا کابینه را تشکیل می دهد؟

او در شروع کار خود، افرادی را به عنوان وزیر انتخاب و به مجلس معرفی می کند. هر وزیر در برابر نمایندگان ملت در مجلس شورای اسلامی برنامه های خود را ارائه می دهد. سپس نمایندگان درباره ی صلاحیت آن وزیر برای وزارت اظهار نظر می کنند و درباره هر وزیر رأی گیری می شود در صورتی که اکثریت نمایندگان مجلس به وزیری رأی اعتماد بدهند او می تواند به عنوان وزیر، کار خود را شروع کند.

۱۱- دولت ها با امور گوناگونی سروکار دارند به همین دلیل، امور مختلف را به بخش هایی تقسیم کرده اند و هر بخش را بر عهده ی یک مسئول به نام وزیر گذارده اند.

۱۲- هر وزیر مسئول یک وزارتخانه است و ساختمانی که دفتر وزیر در آن جا قرار دارد وزارتخانه نامیده می شود.

۱۳- هیئت دولت در طی سال چه فعالیتی انجام می دهد؟

هیئت دولت در طی سال، جلسات متعددی برگزار می کند و رئیس جمهور و وزیران در مورد مسائل مهم کشور و جهان به گفت و گو می پردازند و با مشورت یکدیگر به راه حل هایی می رسند و در مورد مسائل تصمیم گیری می کنند.

۱۴- مقر هیئت دولت و وزارتخانه ها در تهران پایتخت کشور است.

۱۵- وزارتخانه ها در همه ی استان های کشور سازمان ها و اداراتی دارند که برنامه های آن ها را اجرا می کنند.

پایان درس ۳

نکات مهم :

۱- منظور از شهروندان ، اتباع یک کشور است.

۲- شهروند ایران به چه کسی می گویند؟

همه ی کسانی که تابعیت دولت جمهوری اسلامی ایران را دارند ، چه شهری باشند چه روستایی و عشایر ، چه در داخل کشور زندگی کنند و چه در خارج از کشور شهروند ایران محسوب می شوند.

۳- شهروندان در رابطه با دولت ، حقوق و مسئولیت هایی دارند.

۴- چند نمونه از حقوق شهروندی را بنویسید.

۱) بهره مندی از خدمات دولت در زمینه های مختلف

۲) حق آزادی بیان

۳) حق اظهار نظر و انتقاد

۵- چند نمونه از مسئولیت های شهروندی را بنویسید.

۱) رعایت قوانین و مقررات و احترام گذاشتن به آن

۲) مشارکت و همکاری صمیمانه با دولت

۳) پرداخت مالیات

۴) دفاع از کشور هنگام جنگ

۶- وظایف مهم دولت را نام ببرید.

۱) فراهم کردن شرایط و لوازم سواد و آموزش برای همه مردم

۲) فراهم کردن بهداشت مناسب برای عموم مردم

۳) ایجاد شغل مناسب و رفاه

۴) ایجاد امنیت در جامعه

۵) رواج فرهنگ و اخلاق اسلامی در جامعه

۶) ایجاد تجهیزات زیربنایی و خدمات عمومی مانند ساختن راه و جاده ، پل ، بیمارستان ، مسکن ، مدرسه ، سد ،

مخابرات ، آب ، برق ، گاز

۷- اجرای قوانین و مصوبات مجلس شورای اسلامی از وظایف دولت است.

۸- چند نمونه از وظایف رئیس جمهور را بنویسید.

- ۱) هدایت و هماهنگی بین وزیران
- ۲) امضای قراردادهایی که بین ایران و کشورهای دیگر بسته می شود.
- ۳) امضای استوارنامه ی سفیران کشور ما و پذیرش استوارنامه ی سفیران سایر کشورها
- ۴) اعطای نشان های دولتی
- ۵) اجرای قانون اساسی

۹- یکی از اقدامات دولت ها ، تنظیم لایحه در امور مختلف است. این لوایح (لایحه ها) برای تصویب و قانونی شدن به مجلس شورای اسلامی فرستاده می شوند.

۱۰- مجلس شورای اسلامی چگونه بر فعالیت های دولت نظارت می کند؟

نمایندگان مجلس بر فعالیت های دولت نظارت می کنند و حق سؤال کردن از رئیس جمهور و وزیران را دارند. نمایندگان ممکن است از عملکرد رئیس جمهور یا هر یک از وزیران سؤال کنند در این صورت رئیس جمهور یا وزیری که از او سؤال شده باید در مجلس حاضر شود و به سؤال نمایندگان پاسخ دهد. گاهی نیز ممکن است مجلس وزیری را استیضاح کند.

۱۱- دولت با امور گوناگونی سروکار دارد ، دولت در این امور باید پول هایی را هزینه (خرج) کند.

۱۲- هزینه ها یا مخارج دولت در چه بخش هایی می باشد؟

- ✓ آموزش
- ✓ بهداشت
- ✓ اوقات فراغت
- ✓ حفاظت از محیط زیست
- ✓ مسکن
- ✓ کشاورزی
- ✓ صنعت
- ✓ اقدامات عمرانی مانند: ساختن پل ، جاده ، فرودگاه و نیروگاه برق و ...

۱۳- دولت برای اداره امور کشور باید درآمد داشته باشد تا بتواند هزینه کند.

۱۴- درآمدهای دولت در ایران از چند بخش به دست می آید؟ نام ببرید. از سه بخش.

- ۱) درآمدهای حاصل از صادرات نفت
- ۲) درآمدهای حاصل از مالیات
- ۳) سایر درآمدها

۱۵- بیشترین درآمد دولت از راه صادرات نفت است.

۱۶- مالیات چیست؟

مالیات پولی است که بر طبق قانون، افراد و مؤسسات به دولت می پردازند تا در جهت اداره ی امور کشور مورد استفاده قرار بگیرد.

۱۷- سایر درآمدهای دولت شامل چه چیزهایی می شود؟

درآمدهای دولت از بابت ارائه خدمات برق، آب، گاز، تلفن، صدور گواهینامه رانندگی، سند مالکیت، گذرنامه و سرمایه گذاری ها در صنایع بزرگ.

۱۸- بودجه یعنی چه؟

بودجه به زبان ساده، یعنی پیش بینی دخل و خرج دولت یا همان درآمدها و هزینه ها.

۱۹- لایحه بودجه چیست؟

بودجه سندی است که دولت در آن درآمدها و هزینه های یک کشور را برای یک سال، معین می کند. و آن را به مجلس شورای اسلامی ارائه می دهد تا تصویب و قطعی شود.

پایان درس ۴

نکات مهم :

۱- به کدام گروه سنی نوجوان گفته می شود؟

گروه سنی ۱۲ تا ۱۸ سال را نوجوان می گویند.

۲- بلوغ چیست؟

نوجوانان در دوره نوجوانی (۱۲ تا ۱۸ سال) از نظر جسمانی ، ذهنی و اجتماعی دچار تغییراتی می شوند که به این تغییرات بلوغ گفته می شود.

۳- نوجوانان علاوه بر تغییرات جسمانی از نظر ذهنی و اجتماعی نیز تغییر می کنند.

۴- تغییرات دوره ی نوجوانی اغلب باعث بروز مسائل مختلف عاطفی و احساسی در نوجوانان می شود.

۵- دوره بلوغ و نوجوانی چه ویژگی های دارد؟

✓ شک و تردید

✓ هویت جویی

✓ هیجان طلبی و میل به تجربه کردن

✓ استقلال طلبی

✓ حساس شدن نسبت به خود

۶- چرا افراد در دوره نوجوانی و بلوغ بیشتر دچار آسیب های اجتماعی می شوند؟

به دلیل برخی خصوصیات که در دوران بلوغ به وجود می آید افراد حسّاس ترند و ممکن است روحیه هیجانی و کنجکاوی آن ها باعث شود که بیشتر در معرض آسیب های اجتماعی قرار بگیرند.

۷- مهم ترین آسیب های اجتماعی که ممکن است نوجوانان به آن دچار شوند کدامند؟

(۱) پرخاشگری

(۲) نزاع

(۳) اعتیاد

۸- پرخاشگری و نزاع نتیجه ی کنترل (مهار) نکردن خشم است.

۹- خشم و عصبانیت احساسی طبیعی است و هرکس در زندگی خود در مواقعی عصبانی می شود. اما مهم این است که در موقع خشم ، رفتاری مناسب از خودمان بروز دهیم.

۱۰- راه های مختلفی برای بیان عصبانیت وجود دارد. برخی از این راه ها درست و مفید و برخی از آن ها مضرّ هستند.

۱۱- یاد نگرفتن راه های درست کنترل و مهار خشم چه پیامدهای منفی در پی دارد؟

افرادی که راه های درست ابراز خشم را یاد نگرفته اند و نمی توانند به صورت عادی خشم خود را کنترل و مهار کنند به افراد پرخاشگر تبدیل می شوند و ممکن است در بزرگسالی نیز به این رفتار ادامه دهند.

۱۲- چند مورد از درجات و رفتارهای پرخاشگرانه را بنویسید.

✓ آزار و اذیت

✓ کتک زدن

✓ مسخره کردن و تحقیر کردن دیگران

✓ بی ادبی نمودن

✓ ناسزا گفتن

✓ شکستن و تخریب وسایل

۱۳- نوجوانان پرخاشگر، تحمل کمی دارند و پرخاشگری مشکلاتی در یادگیری و تحصیل آن ها به وجود می آورد و زمینه ی آسیب های اجتماعی دیگر را فراهم می کند.

۱۴- گاهی ممکن است پرخاشگری اثرات جبران ناپذیری در زندگی فرد به وجود آورد.

۱۵- سه قاعده در هنگام خشم و عصبانیت را بنویسید.

۱) نباید به خودم صدمه بزنم.

۲) نباید به دیگران صدمه بزنم.

۳) نباید به وسایل یا اموال خودم و دیگران صدمه بزنم.

۱۶- وقتی ما از دست کسی عصبانی هستیم چه رفتارهایی باید انجام دهیم؟

۱) به خدا پناه ببریم و با گفتن ذکر و نام و یاد خدا خود را آرام کنیم.

۲) نفس های عمیق بکشیم و از یک تا ده بشماریم.

۳) با رعایت سه قاعده هنگام خشم، علت عصبانیت خود مؤدبانه و آرام بیان کنیم.

۴) اگر نمی توانیم خود را آرام کنیم، محیط ناراحت کننده را ترک کنیم.

۵) برای آرام کردن خود از گفت و گو و مشورت با بزرگترها کمک بگیریم.

۱۷- وقتی کسی از دست ما عصبانی است چه اقداماتی باید انجام دهیم؟

۱) به آرامی از او سؤال کنیم، چرا از دست ما عصبانی است و علت چیست؟

۲) به حرف های طرف مقابل، خوب گوش کنیم و حرف های او را قطع نکنیم.

۳) اگر اشتباهی مرتکب نشده ایم با آرامش توضیح دهیم و اگر اشتباهی کرده ایم عذرخواهی کنیم و راهی را برای جبران اشتباه پیدا کنیم.

۴) اگر کسی از دست ما خیلی عصبانی است به طوری که حاضر به شنیدن حرف های ما نیست و ممکن است به ما صدمه بزند، فوراً صحنه را ترک کنیم و از بزرگ ترها کمک بخواهیم.

۱۸- یکی دیگر از آسیب‌هایی که در هر کشوری افراد و به ویژه جوانان را تهدید می‌کند اعتیاد به مواد مخدر است.

۱۹- مواد مخدر چیست؟

موادی هستند که مصرف آن‌ها تغییراتی روی دستگاه عصبی ایجاد می‌کند و باعث کم شدن هوشیاری و بی‌حسی و بی‌حالی می‌شوند اما پس از تمام شدن اثر آن روی مغز، فرد حال بسیار بدی پیدا می‌کند و مجبور است دوباره به سمت آن ماده برود.

۲۰- افراد معتاد به مواد مخدر وابستگی پیدا می‌کنند و حاضر هستند برای به دست آوردن آن ماده، هر کاری بکنند.

۲۱- به چه دلایلی برخی از افراد به ویژه نوجوانان و جوانان به سمت مواد مخدر کشیده شده‌اند؟

(۱) برای فرار از مشکلات

(۲) برخی افراد جرأت و مهارت ((نه گفتن)) را ندارند و به خواسته‌های دیگران پاسخ مثبت می‌دهند.

(۳) از روی کنجکاوی و یا خودنمایی

۲۲- تجربه مواد مخدر، خطرناک است و حتی با یک بار استفاده فرد به دام آن‌ها می‌افتد و به سادگی نمی‌تواند از شر آن‌ها خلاص شود.

۲۳- قانون در مورد خرید و فروش، نگهداری و مصرف مواد مخدر چه نظری دارد؟

بر طبق قانون، نگهداری و مخفی کردن، خرید و فروش، پخش، مصرف، واردات و صادرات مواد مخدر جرم است. و افرادی که مواد مخدر را در جامعه پخش یا خرید و فروش کنند با شدیدترین مجازات‌ها رو به رو می‌شوند.

پایان درس ۵

نکات مهم :

۱- چه کسانی باید از نوجوانان در برابر آسیب ها و تهدیدات محافظت کنند؟

✓ خود نوجوانان

✓ خانواده

✓ مدرسه

✓ قانون

۲- یک فرد چگونه می تواند خودش را در برابر آسیب ها و تهدیدات محافظت کند؟

هر فرد نسبت به بدن و روح و روان خود مسئول است و باید از اعمال و رفتاری که به سلامتی بدنی و روانی او لطمه می زند پرهیز کند. و در این راه باید از خداوند متعال کمک بگیریم و از طریق نماز و دعا از خداوند بخواهیم که در راه راست حرکت کنیم و به وسوسه های شیطانی تسلیم نشویم.

۳- خانواده (پدر و مادر) چگونه از فرزندان در مقابل آسیب ها محافظت می کنند؟

پدر و مادر مسئولیت مراقبت از فرزندان و فراهم کردن امکانات زندگی برای آن ها را دارند. پدر و مادر در تربیت و مراقبت فرزندان حق قانونی دارند. آنها حق دارند تا زمانی که فرزندان شان مستقل نشده اند بر فعالیت های آن ها نظارت دقیق داشته باشند.

۴- مدرسه چگونه می تواند مانع آسیب دیدن نوجوانان شود؟

نوجوانان بخش زیادی از زندگی خود را در مدرسه می گذرانند. معلم و مسئولان مدرسه نیز مانند پدر و مادر ، مسئولیت مهم و قانونی مراقبت از نوجوانان را در برابر آسیب های اجتماعی به عهده دارند. و آن ها نوجوانان را برای داشتن زندگی شایسته تربیت می کنند.

۵- قانون به چه نحوی از افراد جامعه حمایت می کند؟

قانون از حقوق همه ی افراد از جمله نوجوانان حمایت می کند. نیروی انتظامی (پلیس) برای برقراری امنیت و حفاظت از مردم تلاش و با کسانی که قوانین را نقض کنند ، برخورد می کند.

۶- پلیس قانون وضع نمی کند و قدرت نامحدود هم ندارد. بلکه در چارچوب قوانین و تا جایی که قانون به او اجازه می دهد ، می تواند عمل کند.

۷- قانون از همه ی مردم حمایت می کند و همه ی مردم در برابر قانون مساوی هستند.

۸- در یک جامعه اختلافات بین افراد و زیرپا گذاشتن قانون به چه دلایلی رخ می دهد؟

(۱) آگاه نبودن و ندانستن قانون

(۲) سرپیچی عمدی از قانون

۹- قوه ی قضائیه چگونه نهادی است؟

قوه قضائیه نهاد و سازمانی در جامعه است که وظیفه دارد عدالت اجتماعی را برقرار سازد، بر اجرای قوانین نظارت کند، با تخلفات برخورد نماید و متخلفان را مجازات کند. و از حقوق فردی و اجتماعی افراد حمایت کند.

۱۰- رئیس قوه قضائیه توسط چه کسی و برای چه مدت انتخاب می شود؟

رئیس قوه قضائیه از طرف رهبر جمهوری اسلامی و برای مدت ۵ سال انتخاب می شود.

۱۱- رئیس قوه قضائیه چه ویژگی هایی باید داشته باشد؟

✓ مجتهد

✓ عادل

✓ آگاه به امور قضایی

✓ مدیر و مدبر

۱۲- یکی از مهم ترین وظایف قوه قضائیه حل کردن اختلافات مردم است.

۱۳- برای حل اختلاف قبل از رفتن به دادگاه چه باید کرد؟

در هر اختلافی بهتر است سعی کنیم در درجه اول از راه مسالمت آمیز و با گفت و گو موضوع را حل کنیم و در این راه از افراد با تجربه تر و ریش سفیدان فامیل و شورای حل اختلاف محله کمک بگیریم. در صورتی که نتیجه حاصل نشد آن گاه برای حل اختلاف به دادگاه مراجعه نماییم.

۱۴- هیچ گاه افراد نباید برای گرفتن حق خود، به طور خودسرانه یا از راه زور و نزاع عمل کند.

۱۵- انواع دعاوی (اختلافات) که در دادگاه مطرح می شوند را فقط نام ببرید.

۱) دعاوی کیفری

۲) دعاوی حقوقی

۱۶- دعاوی کیفری چیست؟ توضیح دهید.

مربوط به اعمال و رفتاری است که دادگاه برای فردی که مرتکب جرمی شده است مجازات تعیین می کند. مانند :

✓ توهین و فحاشی به افراد

✓ نداشتن مجوز پزشکی

✓ قتل و نزاع

✓ غصب عنوان

مجازات این گونه دعاوی اعدام و زندان است.

۱۷- دعاوی حقوقی چیست؟ در مورد آن چند سطر شرح دهید.

مربوط به اعمال و رفتاری است که دادگاه مجازاتی تعیین نمی کند بلکه افراد را ملزم می کند که تکالیفشان را انجام دهند یا حقوق قانونی دیگران را بدهند. مانند :

✓ ضرر و زیان رساندن به دیگران

✓ پرداخت نکردن حقوق کارگران

✓ اختلافات ملکی

✓ اختلافات در خرید و فروش

۱۸- در دادگاه قاضی چگونه به اختلافات رسیدگی می کند؟

در دادگاه قاضی مدارک خواهان (شاکی) و خوانده را مطالعه می کند و از آن ها می خواهد تا دلایل خود را بیان کنند و پس از بررسی مدارک و دلایل حکم می دهد.

۱۹- قاضی باید فردی عادل و آشنا به قوانین باشد.

۲۰- در همه ی دادگاه ها ، افراد حق دارند فردی را به عنوان وکیل انتخاب کنند تا از حقوق آن ها دفاع کنند.

۲۱- وکیل به چه کسی می گویند؟

وکیل کسی است که در رشته حقوق درس خوانده و به قوانین آشنا است و پروانه (مجوز) وکالت دارد.

۲۲- اگر کسی توانایی مالی نداشته باشد که وکیل بگیرد ، می تواند از دادگاه درخواست وکیل کند.

۲۳- افراد می توانند قبل از نوشتن شکایت در مجتمع های قضایی ، با مشاور حقوقی در آن مجتمع مشورت کنند تا بدانند چگونه شکایت خود را مطرح کنند.

پایان درس ۶

نکات مهم :

۱- اهمیت نیاز به ارتباط برای انسان ها را توضیح دهید.

ارتباط برقرار کردن یکی از نیازهای مهم بشر است. بدون برقراری ارتباط ما نمی توانیم زندگی کنیم. زیرا ارتباط ، انسانها را قادر می سازد تا خواسته ها و نیازهای خود را به دیگران منتقل کنند از طرف دیگر محبت کردن ، تبادل اطلاعات ، تبادل افکار و اعتقادات ، در میان گذاشتن احساسات غم و شادی ، حل کردن مسائل ، درک متقابل از طریق ارتباط بین انسان ها میسر است.

۲- امروزه شبکه ارتباطات افراد شامل کدام بخش ها می باشد؟

- ✓ خانواده
- ✓ دوستان
- ✓ محله
- ✓ مدرسه
- ✓ سطح ملی
- ✓ سطح فرا ملی (بین المللی)
- ← به کمک وسایل ارتباط جمعی
- ← به کمک وسایل ارتباط جمعی

۳- تعریف ارتباط (ارتباط چیست؟) :

ارتباط یعنی جریان ارسال و دریافت پیام.

۴- عناصر ارتباط شامل چند بخش است؟ نام ببرید.

شامل سه بخش :

- (۱) فرستنده (ارسال کننده پیام)
- (۲) گیرنده (دریافت کننده پیام)
- (۳) پیام

۵- بازخورد چیست؟

اگر گیرنده پیام نیز به فرستنده پیامی بفرستد و او را متوجه کند که معنی پیام او را دریافت کرده به این عمل بازخورد می گویند.

۶- پیام ها به روش های مختلف و با ابزار متفاوت فرستاده می شوند. ممکن است با کلام باشد یا با رفتار و حرکات ، از طریق نوشته باشد یا تلفن و ...

۷- رسانه چیست؟

هر وسیله ای که پیامی را از فرستنده به گیرنده منتقل کند رسانه نام دارد.

۸- در یک ارتباط کلامی ، زبان یک رسانه محسوب می شود.

۹- به چند نمونه از رسانه ها اشاره نمایید.

✓ زبان

✓ ابزارهای چاپی مانند : علائم ، کتاب ها ، روزنامه ها و مجلات.

✓ ابزارهای الکترونیکی مانند : تلفن ، رادیو ، تلویزیون ، اینترنت ، ماهواره.

۱۰- به دلیل اهمیت موضوع ارتباطات ، در کشور ما وزارتخانه ای با عنوان ((وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات)) وجود دارد.

۱۱- وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات چه وظایفی بر عهده دارد؟

۱) خدمات پستی

۲) خدمات مخابراتی

۳) خدمات رادیویی

۴) خدمات صدا و تصویر

۵) توسعه وسایل ارتباطی در کشور

پایان درس ۷

نکات مهم :

۱- امروزه تلفن همراه چه اهمیتی دارد؟ ارتباط سریع با دیگران.

امروزه با تلفن همراه می توان به راحتی و سرعت بیشتر با دیگران مکالمه کرد یا برای آن ها پیامک فرستاد.

۲- اهمیت ایمیل یا همان رایانامه چیست؟

با ایمیل می توان نامه نگاری کرد و فایل های متنی و صوتی و تصویری را به همراه نامه ارسال نمود. و گیرنده نیز همان لحظه و با سرعت ، پیام را دریافت می کند.

۳- چند نمونه از مزایا و کاربردهای اینترنت را بنویسید.

- ✓ جستجو برای فعالیت های علمی با سرعت بیشتر
- ✓ خرید و فروش برخط کالا و خدمات
- ✓ برگزاری کلاس های آموزشی غیر حضوری (آنلاین یا همان بر خط)
- ✓ واریز و دریافت پول از حساب های بانکی
- ✓ ایجاد امنیت و نظارت دقیق از طریق دوربین های متصل به اینترنت
- ✓ کنترل ترافیک شهرها

۴- دولت الکترونیک چه نوع خدماتی را به مردم ارائه می کند؟

- ✓ پرداخت انواع قبوض خدماتی شامل آب ، برق و تلفن و گاز به وسیله تلفن ثابت و همراه و اینترنت از داخل خانه.
- ✓ ثبت نام حج و زیارت
- ✓ ثبت نام کنکور و آگاهی از نتایج آزمون ها
- ✓ صدور گواهینامه ها
- ✓ رزرو یا خرید بلیت هواپیما و قطار
- ✓ آگاهی از میزان مالیات تعیین شده و پرداخت آن و ...

۵- آموزش از طریق ویدئو کنفرانس یا دور سخنی چیست؟

استاد می تواند با استفاده از وسایل ارتباطی نوین از راه دور در چند کلاس تدریس نماید در این آموزش استاد و دانشجو صدا و تصویر یکدیگر را دریافت می کنند و نیازی به سفر استاد به شهری که دانشجویان در آن زندگی می کنند نیست.

۶- امروزه استفاده از فناوری های جدید چه فواید و نتایج مثبتی دارد؟

- ۱) صرفه جویی در وقت
- ۲) صرفه جویی در هزینه ها
- ۳) کاهش ترافیک و رفت و آمد
- ۴) بهره مندی ۲۴ ساعته از خدمات الکترونیکی

۷- وسایل ارتباط جمعی (رسانه ها) چگونه بر فرهنگ عمومی مردم تأثیر می گذارد؟

امروزه صاحب نظران معتقدند که رسانه ای جمعی تأثیر زیادی بر سبک زندگی و هویت افراد می گذارند. آن ها معتقدند رسانه ها می توانند موجب شوند که مردم به شیوه های خاصی فکر کنند و یا وقایع را همان طور که آن ها می خواهند ببینند ، به عبارت دیگر رسانه ها روی باورها و افکار و رفتار انسان ها اثر می گذارند که البته ممکن است این اثرات مثبت یا منفی باشد.

۸- صاحب نظران درباره اثرات منفی رسانه های ارتباط جمعی چه نظراتی دارند؟ چند مورد بنویسید.

- ✓ رواج خشونت و زد و خورد در اغلب فیلم ها
- ✓ تحت تأثیر قرار گرفتن نوجوانان از تماشای صحنه های خشونت آمیز
- ✓ ترویج بی بندوباری های اخلاقی در کاربران توسط برخی از پایگاه های اینترنتی
- ✓ آگهی های بازرگانی مصرف گرایی در جامعه را تشویق می کنند.
- ✓ کم شدن تماس چهره به چهره افراد و کم شدن دید و بازدید های اقوام و دوستان
- ✓ کم شدن گفت و گو بین اعضای خانواده

۹- صاحبان رسانه ها ، آگهی های بازرگانی را از چه راه هایی در معرض دید مردم قرار می دهند؟

- ۱) از طریق رادیو
- ۲) از طریق تلویزیون
- ۳) از طریق مجلات و روزنامه ها
- ۴) به صورت پیامک به تلفن همراه
- ۵) از طریق رسانه های محیطی در خیابان ها و میادین
- ۶) از طریق اینترنت و شبکه های اجتماعی

۱۰- معمولاً کسانی که برای کالاهای خود تبلیغ می کنند به دنبال فروش کالا و سودشان هستند.

۱۱- اثرات تبلیغات از چه نظر مهم و پر اهمیت می باشد؟

از این نظر که صاحبان رسانه ها سعی می کنند راه و روش های مخصوصی برای لباس پوشیدن ، غذا خوردن ، خریدن خودرو ، سرگرمی و ... را به همه ی افراد جامعه انتقال دهند و آن روش ها را تبدیل به فرهنگ عمومی و سبک زندگی کنند.

۱۲- برخی از آگهی ها همه ی واقعیت ها را درباره ی یک کالا بیان نمی کنند یا با تعریف و تمجیدهای غیر واقعی ، سعی می کنند روی افکار مشتریان اثر بگذارند.

۱۳- افراد در برخورد با پیام های بازرگانی باید چگونه عمل کنند؟

باید با دیدن پیام های بازرگانی و فیلم ها ، خوب فکر کنیم. آن ها را تجزیه و تحلیل کنیم و به تأثیر آن ها بر فکر و رفتار خودمان توجه داشته باشیم.

۱۴- شما دانش آموزان در برخورد با اینترنت و بازی های رایانه ای باید چه نکاتی را رعایت کنید؟

- ✓ همه ی اطلاعاتی که در اینترنت وجود دارند درست نیستند. چون از سوی منابع و افراد مختلف منتشر می شوند. پس درباره درستی منبع اطلاعات تحقیق و پرس و جو کنیم.
- ✓ عکس ها یا فیلم های خانوادگی را هرگز وارد اینترنت و رسانه های اجتماعی نکنیم. زیرا این اطلاعات ممکن است مورد سرقت و سوء استفاده قرار بگیرد بنابراین آن ها را حتی برای دوستان مان ارسال نکنیم.
- ✓ رمز عبور ایمیل یا رمز کارت های بانکی والدین و خودتان را فاش (آشکار) نکنیم.
- ✓ اعتیاد به بازی های رایانه ای یا اینترنت باعث اختلال در زندگی و تحصیل ما می شود. پس فقط ساعت خاصی را به این کار اختصاص دهیم.

پایان درس ۸

نکات مهم :

- ۱- اسلام در شبه جزیره عربستان و در میان مردمی که در جهالت و نادانی به سر می بردند ظهور کرد.
- ۲- محیط جغرافیایی که اسلام در آن ظهور کرد ، چه ویژگی هایی داشت؟
  - ✓ شبه جزیره عربستان که جزیره العرب نامیده می شد در جنوب غربی آسیا واقع شده است.
  - ✓ شبه جزیره عربستان حدود ۳ میلیون کیلومتر مربع مساحت دارد.
  - ✓ بخش وسیعی از شبه جزیره عربستان را بیابان ها و ریگزارها و قسمت دیگری را نواحی کوهستانی تشکیل می دهد.
  - ✓ حجاز از مناطق کوهستانی در غرب جزیره العرب است و شهرهای مکه ، یثرب (مدینه) و طائف در بخش حجاز قرار دارند.
  - ✓ عربستان آب و هوای گرم و خشک دارد و زندگی آنجا بیشتر صحرانشینی است.
  - ✓ در مناطق برخوردار از آب مانند یثرب و یمن کشاورزی نیز رونق محدودی داشت و تعدادی از مردم عربستان نیز مشغول تجارت بودند.
- ۳- مکه و یثرب دو ایستگاه مهم تجاری بر سر راه جنوب به شمال شبه جزیره عربستان به شمار می رفتند.
- ۴- ساکنان جزیره العرب را قوم عرب تشکیل می دادند و آنان به شکل قبیله ای زندگی می کردند.
- ۵- ساکنان شهر های عربستان نیز وابستگی و خلق و خوی قبیله ای را حفظ کرده بودند.
- ۶- در آستانه ظهور اسلام بیشتر قبایل عرب ، پراکنده و فاقد حکومت بودند.
- ۷- اوضاع و شرایط اجتماعی و فرهنگی مردم عربستان قبل از ظهور پیامبر(ص) را بررسی نمایید.
- اوضاع و شرایط اجتماعی و فرهنگی مردم عربستان پیش از بعثت پیامبر(ص) به گونه ای بود که از آن به عصر جاهلیت یاد می شود در آن زمان بیشتر عرب ها بت می پرستیدند و کعبه ، خانه خدا را از بت های گوناگون پر کرده بودند. البته گروهی از عرب ها نیز پیرو دین حضرت ابراهیم (ع) و یا دین های یهود ، مسیح و زردشت بودند.
- ۸- عصر جاهلیت اعراب چه ویژگی هایی داشت؟ به چند نمونه اشاره کنید.
  - ✓ اعراب در آن دوران بهره چندانی از علم و دانش نداشتند و عده ی کمی از آنان می توانستند بخوانند و بنویسند.
  - ✓ زنان اغلب از مقام و موقعیت پایینی برخوردار بودند.
  - ✓ مردان حتی از داشتن فرزند دختر احساس حقارت می کردند.
  - ✓ اعراب نسبت به قبیله خود تعصب شدید و کورکورانه ای نشان می دادند.
  - ✓ تعصب قبیله ای موجب بروز کینه و حس انتقام جویی در میان قبایل مختلف عرب شده بود.
  - ✓ جنگ و خونریزی پیاپی و مداوم بین قبایل اعراب وجود داشت.
  - ✓ کمبود غذا و سایر نیازهای زندگی عاملی برای گسترش غارت گری بود.

۹- حضرت محمد (ص) در خاندانی شریف در شهر مکه به دنیا آمد.

۱۰- به چه دلیل حضرت محمد (ص) به محمد امین مشهور شد؟

حضرت محمد (ص) تحت تأثیر محیط آلوده به شرک و فساد مکه قرار نگرفت و چنان به پاکدامنی و درستکاری مشهور شد که او را محمد امین می خواندند.

۱۱- حضرت محمد (ص) کوه های اطراف مکه و از جمله غار حرا را برای عبادت پروردگار خویش برگزید.

۱۲- در ۲۷ رجب سالی که حضرت محمد (ص) به ۴۰ سالگی رسیده بود فرشته وحی (جبرئیل) در غار حرا بر پیامبر نازل شد و فرمان پیامبریش را از جانب خداوند ابلاغ کرد.

۱۳- حضرت خدیجه (س) و حضرت علی (ع) نخستین کسانی بودند که به رسول خدا ایمان آوردند.

۱۴- حضرت خدیجه (س) از زنان ثروتمند مکه بود و تمام دارایی خود را در راه نشر اسلام، کمک به فقیران و آزادی بردگان خرج کرد.

۱۵- رسول گرامی اسلام در آغاز بعثت چگونه مردم را به پرستش خدای یکتا دعوت می کردند؟ شرح دهید.

رسول خدا در آغاز بعثت به صورت فردی و پنهانی مردم را به پرستش خدای یگانه و ایمان به روز رستاخیز (قیامت) دعوت می کرد. در نتیجه این دعوت تعدادی از مردم مکه به اسلام ایمان آوردند.

۱۶- دعوت فردی و پنهانی حضرت محمد (ص) ۳ سال طول کشید.

۱۷- پس از ۳ سال، پیامبر (ص) مأموریت یافت نخست خویشاوندان و سپس عموم مردم را به اسلام دعوت نماید.

۱۸- پیامبر گرامی اسلام چگونه دعوت آشکارای خود را برای تبلیغ دین اسلام شروع کرد؟ توضیح دهید.

پس از ۳ سال ایشان مأموریت یافتند که ابتدا خویشاوندان و سپس عموم مردم را آشکارا به دین اسلام دعوت نمایند در این مرحله از دعوت، رسول خدا علاوه بر آن که مردم را به عبادت خداوند یکتا فرا می خواند، پرستش بت ها را نکوهش می کرد و از سرانجام بد کافران سخن می گفت.

۱۹- اشراف مکه به ویژه بزرگان قبیله قریش مانند ابولهب، ابوجهل و ابوسفیان که بر مکه حکومت می کردند از گسترش دین اسلام و مخالفت آشکار آن با افکار و عقاید جاهلی دچار بیم و ترس شده بودند.

۲۰- مشرکان مکه پس از آن که نتوانستند ابوطالب (بزرگ خاندان بنی هاشم) را در پشتیبانی از رسول خدا منصرف کنند دست به چه اقداماتی زدند؟ شرح دهید.

الف) آنان نخست به حضرت محمد(ص) پیشنهاد کردند ریاست قبیله و قوم و دریافت ثروت فراوان را بپذیرد و از اعتقاد خود دست بردارد.

ب) چون پیامبر (ص) پیشنهاد مشرکان را قبول نکرد مشرکان خشمناک از پاسخ پیامبر (ص) تصمیم گرفتند ایشان و مسلمانان را مورد آزار و شکنجه قرار دهند.

۲۱- پاسخ پیامبر اسلام (ص) در برابر پیشنهاد مشرکان مبنی بر قبول ریاست قبیله و قوم و دریافت ثروت فراوان چه بود؟

پیامبر اسلام فرمودند: ((من برای گردآوری مال و فرمانروایی مبعوث نشده ام، خدایم مرا به عنوان پیام آور به سوی شما فرستاده، هرگاه از من بپذیرید این موجب سعادت شما در دو جهان است و اگر آن را رد کنید من در این راه استقامت می ورزم تا خدا میان من و شما داوری کند.))

۲۲- واکنش پیامبر (ص) به دشنام ها، تهمت ها و برخوردهای زشت و ناپسند مشرکان چه بود؟
پیامبر (ص) در برابر چنین رفتارهایی بردبار بودند و با مهربانی مردم را به اسلام فرا می خواندند.

۲۳- چرا مشرکان مکه شنیدن قرآن را ممنوع کردند؟
از آن جایی که آیات قرآن حتی سرسخت ترین دشمنان اسلام را تحت تأثیر قرار می داد و موجب گرویدن بت پرستان به اسلام می شد مشرکان شنیدن قرآن را ممنوع کردند.

۲۴- مشرکان مکه برای جلوگیری از گرویدن مسافران به اسلام چه اقداماتی انجام دادند؟
✓ به مسافرانی که برای زیارت کعبه به مکه می آمدند دستور دادند که پنبه در گوش خود قرار دهند.
✓ به مسافران دستور دادند به حضرت محمد (ص) نزدیک نشوند.
✓ مشرکان قرآن را شعر و افسانه می خواندند و تلاش می کردند به وسیله قصه گویان و نقل داستان های عامیانه مردم را از گوش دادن به آیات قرآن باز دارند.

۲۵- مشرکان شماری از پیروان پیامبر (ص) به ویژه تهی دستان یا بردگان را مورد شدیدترین شکنجه ها قرار دادند. از جمله یاسر و همسرش سمیه و پسرشان عمار و نیز بلال حبشی.

۲۶- یاسر و سمیه زیر شکنجه های طاقت فرسای مشرکان به شهادت رسیدند و به عنوان نخستین شهدای راه اسلام مشهور شدند.

۲۷- مشرکان پس از آن که متوجه شدند با شکنجه و سرکوب نمی توانند مانع گسترش اسلام شوند ، دست به چه اقدامی علیه مسلمانان زدند؟ شرح دهید.

آن ها تصمیم گرفتند مسلمانان را تحریم کنند. از این رو عهدنامه ای را امضاء کردند که بر اساس آن هر گونه خرید و فروش و رابطه اجتماعی (ازدواج) با پیروان اسلام ممنوع شده بود.

۲۸- پیامبر (ص) و مسلمانان برای مقابله با تحریم اقتصادی و اجتماعی مشرکان علیه مسلمانان چه تصمیمی گرفتند؟

به دنبال این تحریم ، رسول خدا و یارانش به پیشنهاد ابوطالب به یکی از درّه های اطراف مکه به نام ((شعب ابوطالب)) پناه بردند. آن ها حدود ۳ سال شرایط سختی را در این درّه تحمل کردند.

۲۹- پس از آن که پیامبر اسلام (ص) در میان استقبال مردم یثرب وارد این شهر شد نام یثرب به مدینه النبی یعنی شهر پیامبر تغییر داده شد.

۳۰- در تاریخ اسلام انصار به چه کسانی گفته می شود؟

در تاریخ اسلام به گروهی از ساکنان یثرب (مدینه) که با پیامبر (ص) پیمان بستند و آن حضرت را یاری کردند ، انصار یعنی یاری دهندگان می گویند.

۳۱- مهاجرین به چه کسانی گفته می شد؟

گروه دیگری از مسلمانان که اموال و دارایی های خود را رها نمودند و از مکه به مدینه رفتند به مهاجرین یعنی هجرت کنندگان معروف شدند.

۳۲- نخستین اقدام مهم پیامبر (ص) پس از ورود به مدینه ایجاد مسجدی برای انجام امور عبادی ، اجتماعی و علمی و سیاسی بود.

۳۳- مسجدی که پیامبر (ص) در هنگام ورود خود به مدینه ساخت چه کاربردهایی داشت؟

- ✓ مکانی برای عبادت و اجرای مراسم مذهبی بود.
- ✓ مرکزی برای مشورت و تصمیم گیری درباره ی امور سیاسی و نظامی بود.
- ✓ کانون اصلی سوادآموزی و فراگیری علم و دانش محسوب می شد.

۳۴- چرا پیامبر گرامی اسلام (ص) بین مسلمانان مدینه (بین مهاجرین و انصار) پیمان برادری برقرار نمود؟

زیرا مسلمانان مدینه یعنی مهاجرین و انصار از قبایل مختلف بودند و برخی از این قبایل در گذشته نسبت به هم کینه و دشمنی شدیدی داشتند به همین دلیل پیامبر به منظور ایجاد محبت و دوستی بین مسلمانان ، آن ها را دو به دو با یکدیگر برادر اعلام کرد و خود ایشان حضرت علی بن ابیطالب (ع) را به برادری با خود برگزید.

۳۵- کدام اقدام پیامبر (ص) گامی در جهت ایجاد امت (جامعه) اسلامی بود؟

برقراری پیمان برادری بین مسلمانان مدینه

۳۶- پیامبر (ص) برای اتحاد سیاسی بین مسلمانان و یهودیان مدینه چه اقدامی انجام داد؟

ایشان پیمان نامه ای تنظیم کرد و مسلمانان و یهودیان متعهد شدند که به آن عمل کنند. تدوین و امضای این پیمان نامه ، در واقع اعلام رسمی تأسیس حکومت اسلامی به رهبری پیامبر (ص) در شهر مدینه بود.

۳۷- از زمان مهاجرت حضرت رسول (ع) به مدینه تا رحلت ایشان ، چندین جنگ میان مسلمانان و دشمنان آنان رخ داد به برخی از این جنگ ها غزوه (جنگ هایی که پیامبر حضور داشتند.) و به برخی دیگر سَرِیه (جنگ هایی که پیامبر حضور نداشتند.) گفته می شد.

۳۸- در جنگ های أُحُد و خَنْدَق این مسلمانان بودند که مورد حمله مشرکان قرار گرفتند و ناگزیر شدند از خود دفاع کنند.

۳۹- برخی جنگ ها برای دفع تهدیدهای خطرناک دشمنان رخ داد. برای نمونه پس از آن که برخی قبایل یهود پیمان شکنی کردند و با مشرکان علیه مسلمانان متحد شدند پیامبر ناگزیر شد با آن ها نبرد کند.

۴۰- پیامبر گرامی اسلام (ص) در جنگ ها به پیروان خود چه توصیه هایی می نمودند؟

✓ رعایت اصول اخلاقی و ارزش های انسانی

✓ خوش رفتاری با اسیران

✓ پرهیز از تخریب و غارت اموال مردم

✓ ایشان مراقب بود که مسلمانان مانند مشرکان رفتار نکنند.

۴۱- چرا پیامبر(ص) به جای حمله به سرزمین های دیگر ، به فرمانروایان کشورهای مختلف نامه نوشت و آنان را به اسلام دعوت کرد؟

از آن جایی که هدف دین اسلام هدایت همه مردم جهان است. پیامبر به فرمانروایان کشورهای مختلف از جمله ، ایران ، روم ، مصر و حبشه نامه نوشت و آنان را به اسلام دعوت کرد.

۴۲- چند نمونه از اصول اخلاقی پیامبر (ص) را بنویسید.

رسول خدا آراسته به صفات نیکی چون :

✓ مهربانی ✓ گذشت ✓ پارسایی ✓ ساده زیستی بود.

و بُخل ، حَسَد و طمع در وجود ایشان راه نداشت.

۴۳- هدف پیامبر (ص) از بعثت چه بود؟

ایشان هدف از بعثت خود را ترویج ارزش های اخلاقی بیان می کرد و تربیت و رستگاری انسان ها را برتر و بالاتر از هر کار دیگر می شمرد.

۴۴- شیوه حکومت پیامبر (ص) چگونه بود؟ یا (حکومت پیامبر (ص) چه ویژگی هایی داشت؟)

- (۱) حکومت ایشان بر پایه تعالیم اسلام و همکاری زمامداران و مردم استوار بود.
  - (۲) ایشان از اصل مشورت برای مشارکت دادن مردم در امور حکومت بهره می گرفت.
  - (۳) پس از مشورت با اصحاب اقدام به تصمیم گیری در مسائل مهم سیاسی و نظامی می کردند.
- برای مثال در جنگ اُحُد و خَنْدَق

۴۵- واقعه غدیر خُم در آخرین سفر حج پیامبر(ص) (حج الوداع) رُخ داد.

۴۶- پیامبر گرامی اسلام (ص) پس از خواندن خطبه غدیر چگونه حضرت علی (ع) را به جانشینی خود معرفی نمودند؟

پیامبر دست حضرت علی (ع) را بالا برد و فرمود ((ای مردم ، هر کس که من پیشوای او هستم پس این علی پیشوای اوست ؛ خداوندا دوستداران او را دوست بدار و دشمنانش را دشمن باش.))

پایان درس ۹

نکات مهم :

۱- حضرت محمد (ص) در ۲۸ صفر سال ۱۱ هجری در مدینه وفات یافت و در همان شهر به خاک سپرده شد.

۲- ماجرای سقیفه چه بود؟ و سرانجام آن چه شد؟

پس از رحلت پیامبر (ص) و در حالی که امام علی (ع) و شماری از اصحاب مشغول مراسم خاکسپاری آن حضرت بودند تعدادی از انصار و مهاجرین در محلی به نام سقیفه بنی ساعده گرد آمدند و درباره جانشینی پیامبر(ص) به گفت و گو پرداختند هر دو گروه با نادیده گرفتن وصیت پیامبر(ص) در غدیر خم مدعی بودند که خلافت و جانشینی پیامبر حقّ آنان است در نهایت جمعی از حاضرین با ابوبکر که یکی از مهاجرین کهنسال بود بیعت کردند و به این ترتیب ابوبکر به عنوان خلیفه اول شناخته شد.

۳- حضرت علی (ع) با سکوت خود مانع بروز تفرقه و درگیری میان مسلمانان شد تا اسلام پایدار بماند.

۴- خلیفه اول (ابوبکر) حدود ۲ سال خلافت کرد. او پیش از آن که از دنیا برود عمر بن خطاب را به جانشینی خود انتخاب کرد.

۵- عمر خلیفه دوم چند سال خلافت کرد؟ و در طول خلافت کدام سرزمین ها را تصرف نمود؟

عمر در ۱۰ سال حکومت خود کار فتوحات را که از اواخر دوران ابوبکر آغاز شده بود را با جدیت دنبال کرد. سپاهیان اعزامی عمر علاوه بر بخش وسیعی از ایران ، کشورهای سوریه ، لبنان ، فلسطین و مصر را نیز فتح کردند.

۶- عثمان خلیفه سوم چگونه به خلافت رسید؟

عثمان خلیفه سوم توسط شورایی که عمر تعیین کرده بود به خلافت رسید.

۷- ویژگی های بارز دوران خلافت عثمان را بنویسید.

- ✓ زندگی تجملاتی و شیوه اشرافی رواج داشت. (بر خلاف زمان دو خلیفه قبلی)
- ✓ خوشگذرانی اطرافیان و کارگزاران عثمان با ثروت به دست آمده از فتوحات
- ✓ خاندان بنی امیه به مقام های مهم دست یافتند و بر بیت المال مسلمانان مسلط شدند.
- ✓ مجازات و تبعید جمعی از صحابه و یاران نزدیک پیامبر مانند : ابوذر ، عمار و مالک اشتر توسط عثمان
- ✓ افزایش نارضایتی بسیاری از مسلمانان

۸- دلیل قتل عثمان چه بود؟ توضیح دهید.

عملکرد عثمان و اطرافیان او نارضایتی گروهی از مسلمانان را برانگیخت آنان از نقاط مختلف به مدینه آمدند و اعتراض خود را نسبت به عملکرد عاملانش اعلام کردند. امام علی (ع) تلاش زیادی کرد که مخالفان را آرام کند و مانع بروز درگیری و خونریزی شود اما سرانجام معترضان خشمگین به خانه عثمان هجوم بردند و او را به قتل رساندند.

۹- امام علی (ع) فرزند ابوطالب در کعبه به دنیا آمد. دوران کودکی و نوجوانی را در خانه پیامبر گرامی اسلام (ص) و تحت تربیت وی به سر برد.

۱۰- حضرت علی (ع) نخستین مردی بود که به پیامبر اسلام ایمان آورد و همواره پیامبر (ص) را در گسترش اسلام یاری داد.

۱۱- شهادت و فداکاری حضرت علی (ع) و خوابیدن در بستر رسول خدا، سبب شد که پیامبر بدون آسیبی از مشرکان، مکه را به سوی مدینه ترک کند.

۱۲- امام علی (ع) با وجود آن که شایسته و مستحق جانشینی پیامبر بود، به منظور جلوگیری از تفرقه مسلمانان سکوت نمودند.

۱۳- حضرت علی (ع) در دوران سه خلیفه قبل از خود به چه کارهایی مشغول بودند؟

- ✓ تفسیر قرآن
- ✓ تربیت شاگردان
- ✓ پاسخگویی به سئوالات دینی مردم
- ✓ عمران و آبادی و احداث نخلستان ها

۱۴- حضرت علی (ع) چگونه به خلافت رسید؟ شرح دهید.

پس از کشته شدن عثمان، مردم دریافتند که جامعه اسلامی بی سرپرست مانده است. بسیاری از مهاجرین و انصار خواهان بیعت با علی (ع) شدند اما آن حضرت تمایلی به پذیرش خلافت نداشت. سرانجام با اصرار زیاد مردم، امام علی (ع) منصب خلافت را پذیرفت.

۱۵- اکثر مهاجرین و انصار به جز تعدادی از اشراف بنی امیه با امام علی (ع) در مسجد مدینه بیعت کردند.

۱۶- دلایل مخالفت و دشمنی ریاست طلبان و ثروت اندوزان با امام علی (ع) را بنویسید.

اصرار امام علی (ع) بر :

- ۱) عمل به قرآن
- ۲) سنت پیامبر (ص)
- ۳) اجرای عدالت

۱۷- اقدامات گروه ریاست طلبان و ثروت اندوزان در مقابل امام علی (ع) را بنویسید.

- ۱) ایجاد فتنه و جنگ جمل
- ۲) جنگ صفین
- ۳) جنگ نهروان (جنگ خوارج)

۱۸- امام علی (ع) هیچ گونه تمایلی به جنگ و خونریزی میان مسلمانان نداشت و کوشید از طریق گفت و گو و نصیحت بیعت شکنان و شورشیان را قانع کند که دست از تفرقه و آشوب بردارید اما شورشیان اقدام به جنگ کردند.

۱۹- امام علی (ع) در جنگ جمل بیعت شکنان را شکست داد.

۲۰- نتیجه جنگ صفین چه شد؟

در این جنگ امام علی (ع) به مقابله با سپاه معاویه رفت و آن ها را ظالمین نامید. پایداری یاران امام علی (ع) به ویژه مالک اشتر آثار شکست را بر چهره سپاه ستمگر معاویه آشکار ساخت اما در آخرین لحظات، نیرنگ عمرو عاص مانع پیروزی سپاهیان امام علی (ع) شد.

۲۱- حضرت علی (ع) حدود ۵ سال مطابق تعالیم اسلام و روش (سنت) پیامبر (ص) حکومت کرد.

۲۲- چرا امام علی (ع) در ابتدای حکومت خود، مرکز خلافت را از مدینه به شهر کوفه منتقل کرد؟
برای دفع تهدیدات بیعت شکنان و دشمنان عدالت

۲۳- مهم ترین ویژگی ها و دستاوردهای حکومت حضرت علی (ع) را بنویسید.

- ✓ ساده زیستی و مقابله با اشرافی گری
- ✓ تأکید بر عدالت
- ✓ برگزیدن افراد صالح به حکومت ولایات
- ✓ مدارا با مخالفان

۲۴- در دوران سه خلیفه اول، فتوحات مسلمانان چه نکات مثبت و منفی به همراه داشت؟

- + موجب ورود اسلام به سرزمین های پهناوری شده بود. (مثبت)
- غنائم و ثروت حاصل از فتوحات سبب ثروت اندوزی و تقویت اشرافی گری در میان عده ای گردید. (منفی)

۲۵- حکومت امام علی (ع) با چه اقداماتی بر عدالت تأکید داشت؟

- ✓ تمامی مسلمانان از احترام و حقوق برابر برخوردار بودند.
- ✓ امام علی (ع) در توزیع بیت المال هیچ مسلمانی را بر مسلمان دیگر یا عرب را بر غیر عرب برتری نمی داد.

۲۶- امام علی (ع) به کسانی که پیشنهاد می کردند به افرادی که برای حکومت مشکل ایجاد می کنند مقام بدهد ، چه پاسخی دادند؟

امام فرمودند: ((آیا من پیروزی را با ستم به دست آوردم؟))

۲۷- شرط معاویه پسر ابوسفیان برای اطاعت از امام علی (ع) چه بود؟

معاویه که از زمان خلافت عمر حاکم شام (سوریه امروزی) بود اعلام کرد در صورتی از امام اطاعت می کند که حکومت شام و مصر به او واگذار شود.

۲۸- پاسخ امام علی(ع) در برابر درخواست معاویه (حکومت شام و مصر) چه بود؟

امام با شناختی که از دشمنی امویان با اسلام و پیامبر داشت ، در خواست معاویه را قبول نکرد و فرمود : ((خداوند دوست ندارد که من گمراه کنندگان را یاور خود قرار دهم.))

۲۹- نحوه ی برخورد امام علی(ع) با مخالفان چگونه بود؟

امام علی (ع) با مخالفان مدارا می کرد و از انتقادهای آنان ناراحت و خشمگین نمی شد و حتی سهم آنان را از بیت المال می پرداخت ، امام زمانی با مخالفان برخورد می کرد که آن ها دست به شمشیر می بردند.

۳۰- پس از شهادت امام علی (ع) در ۲۱ رمضان سال ۴۰ هـ ق مردم کوفه با امام حسن (ع) بیعت کردند.

۳۱- چرا امام حسن (ع) مجبور به صلح با معاویه شد؟

- ۱) بسیاری از یاران و سپاهیان امام حسن(ع) تمایلی به نبرد نداشتند.
- ۲) معاویه با وعده ی دادن پول و مقام ، بسیاری از رؤسای قبایل و حتی یاران نزدیک امام حسن(ع) را فریب داده و جذب خود کرده بود.

۳۲- معاویه بعد از تحمیل صلح بر امام حسن(ع) در شام (سوریه) به خلافت نشست.

۳۳- اقدامات معاویه پس از تحمیل صلح بر امام حسن (ع) را بنویسید.

- ۱) او سیاستمداری فریبکار بود و با دادن پول و مقام ، اشخاص با نفوذ و قدرتمند را جذب خود می کرد.
- ۲) پایبند نبودن به هیچ کدام از تعهدات خود در صلح با امام حسن (ع)
- ۳) بدگویی به امام علی (ع) بر منبر و در خطبه های نماز جمعه به دستور معاویه
- ۴) آزار و شکنجه یاران و پیروان حضرت علی (ع)
- ۵) با توطئه ، امام حسن (ع) را به شهادت رساند.
- ۶) معاویه فرزندش یزید را به جانشینی خود انتخاب و خلافت را موروثی کرد.

۳۴- زمینه های قیام امام حسین (ع) را بنویسید.

- ✓ امام حسین (ع) سالها در کنار پدرش امیرمؤمنان و برادرش امام حسن (ع) در صحنه جهاد و مبارزه حاضر بود.
- ✓ امام حسین(ع) پس از شهادت برادرش با سخنرانی و نامه های افشاگرانه علیه حکومت ظالمانه معاویه مبارزه کرد.
- ✓ پس از معاویه پسرش یزید به خلافت رسید. و ظلم و ستم و فساد آشکار یزید در جهان اسلام شهرت دارد. گذشته از آن امام حسین(ع) نمی خواست با یزید بیعت کند.

۳۵- قصد امام حسین(ع) از رفتن از مدینه به مکه چه بود؟

- ✓ امام حسین(ع) نمی خواست با یزید بیعت کند چون او فاسد و ظالم بود.
- ✓ امام قصد داشت در پناه خانه خدا و با استفاده از ایام حج ، مردم را برای مخالفت با حکومت ستمکار و فاسد یزید آماده کند.

۳۶- به چه دلیلی امام حسین (ع) عازم کوفه شد؟

- مردم کوفه از حرکت امام حسین(ع) به سوی مکه آگاه شدند و با نوشتن نامه های فراوان ایشان را به شهر کوفه دعوت کردند. امام با توجه به پیمان شکنی مردم کوفه ابتدا قبول نکرد اما با اصرار کوفیان پسر عموی خود مسلم بن عقیل را به کوفه فرستاد ، با ورود مسلم به کوفه هزاران نفر با او به نمایندگی از امام حسین (ع) بیعت کردند بنابراین امام پس از دریافت نامه مسلم عازم کوفه شدند.

۳۷- یزید برای جلوگیری از ورود امام حسین (ع) به کوفه چه اقداماتی انجام داد؟

- یزید عبیدا...بن زیاد را که مردی سنگدل و خونریز بود به حکومت کوفه منصوب کرد. عبیدا...بن زیاد با ایجاد رعب و وحشت مردم را ترساند و مسلم بن عقیل را دستگیر کرد و به شهادت رساند ، او سپس مردم کوفه را وادار کرد که آماده جنگ با فرزند پیامبر شوند. سپاه یزید مانع رسیدن امام و یارانش به کوفه شدند و کاروان امام حسین (ع) را ناچار به توقف در سرزمین گرم و خشک کربلا (نینوا) نمودند.

۳۸- سرانجام جنگ در روز عاشورا چه شد؟

- لشکریان یزید که تعدادشان زیاد بود ، امام حسین (ع) و یارانش را محاصره و در روز عاشورا جنگ را آغاز کردند. امام و یارانش که مرگ در راه عقیده و ایمان را سعادت ، و زندگی در سایه حکومت ستمگران را ننگ می دانستند ، شجاعانه جنگیدند و در راه حق به شهادت رسیدند.

- ۳۹- این که نیم قرن بعد از رحلت رسول خدا ، فرد فاسد و گناه کاری چون یزید به عنوان خلیفه مسلمانان به قدرت رسید ، نشان می دهد که جامعه اسلامی دچار انحراف بزرگی شده بود.

۴۰- فقط حرکتی عظیم مانند قیام کربلا و شهادت امام حسین(ع) و فرزندان ، بستگان و یارانش می توانست از گسترش انحراف جامعه اسلامی جلوگیری کند.

۴۱- امام حسین (ع) اهداف قیام خود را چه چیزهایی می دانست؟

(۱) اصلاح امت جدش رسول ا... .

(۲) امر به معروف و نهی از منکر

(۳) پیاده کردن سیره (روش) رسول ا... و پدرش علی بن ابیطالب

۴۲- حضرت زینب (س) پس از واقعه شهادت امام حسین (ع) و یارانش چه وظیفه مهمی را به سرانجام رساند؟

حضرت زینب (س) پس از شهادت برادر خود ، در دوران اسارت با سخنرانی های روشنگرانه اهداف قیام کربلا و چهره ی واقعی حکومت ستمکار بنی امیه را برای همگان آشکار کرد.

پایان درس ۱۰

نکات مهم :

- ۱- دوره ایران باستان چگونه به پایان رسید؟ یا (دوران اسلامی در ایران چگونه آغاز شد؟)
با ورود اعراب مسلمان به کشور ما و فروپاشی حکومت ساسانیان دوره ایران باستان به پایان رسید و عصر جدیدی به نام دوران اسلامی در تاریخ ایران آغاز شد.
- ۲- هنگام ظهور اسلام در شبه جزیره عربستان خسرو پرویز بر ایران حکومت می کرد. او دعوت پیامبر (ص) را برای قبول اسلام نپذیرفت.
- ۳- پس از قتل خسرو پرویز به دست پسر خود اوضاع ایران چگونه شد؟
✓ رقابت و دشمنی در درون دربار ساسانی بیشتر شد ، به طوری که در مدت ۴ سال بیش از ۱۰ نفر به قدرت رسیدند.
✓ شورش های فرماندهان و دخالت های آن ها در رقابت های سیاسی ، روحیه سپاهیان را تضعیف کرده و توان جنگی ساسانیان را کاهش داده بود.
✓ نارضایتی مردم به علت وجود نظام طبقاتی ، بی عدالتی و تبعیض های اجتماعی و مالیات های سنگین افزایش یافت.
- ۴- دلایل نارضایتی مردم از حکومت ساسانی چه بود؟
(۱) وجود نظام طبقاتی
(۲) بی عدالتی و تبعیض های اجتماعی
(۳) دریافت مالیات های سنگین
- ۵- طغیان رودهای دجله و فرات چه تأثیری بر وضعیت حکومت ساسانی داشت؟
طغیان این دو رود باعث شکسته شدن سدّها شد و بخش وسیعی از زمین ها و مزارع حاصلخیز در بین النهرین که منبع درآمد مهمی برای حکومت بود از بین رفت. و قحطی و شیوع بیماری های طاعون و وبا اوضاع حکومت را بدتر کرد.
- ۶- ابوبکر خلیفه اول ، فرمان حمله به مرزهای حکومت ساسانیان و امپراتوری روم شرقی را صادر کرد.
- ۷- اعراب مسلمان که روانه ی مرزهای ایران شده بودند ، مناطقی از بین النهرین (سواد) را تصرف کردند.
- ۸- در زمان خلافت عمر ، بخش اعظم ایران به دست اعراب مسلمان فتح شد.

۹- مراحل شکست حکومت ساسانی به دست اعراب مسلمان را خلاصه وار شرح دهید.

در زمان عمر سپاه بزرگی به سوی ایران فرستاده شد ارتش ساسانی در جنگ قادسیه از مسلمانان شکست خورد. فرمانده آن ها ، رستم فرخزاد کشته شده و تیسفون پایتخت ساسانیان به تسخیر اعراب درآمد. چند سال بعد ، در نبرد نهاوند (نزدیک همدان) ضربه نهایی بر پیکر ارتش ساسانی وارد شد. سرانجام با ورود اعراب به خراسان و قتل یزگرد سوم (آخرین پادشاه ساسانی) به دست آسیابانی در مرو عمر حکومت ساسانی به پایان رسید.

۱۰- امپراتوری ساسانی بیش از ۴۰۰ سال بر ایران فرمانروایی کرده است.

۱۱- ویژگی های حکومت امویان (بنی امیه) را بنویسید.

- ✓ حکومت امویان بر پایه خشونت و ظلم بنا شده بود و چندان به دستورات دینی پایبند نبودند.
- ✓ در دوران امویان ، اشراف و سران قبایل عرب ، بر بیشتر ولایات ایران حکومت می کردند.
- ✓ مرکز خلافت امویان در شهر شام (دمشق امروزی) قرار داشت.
- ✓ بنی امیه به قوم و نسب خود ، فخر فروشی می کردند.
- ✓ بنی امیه قوم عرب را برتر و شریف تر از سایر اقوام می پنداشتند.
- ✓ در دوران امویان اقوام غیر عرب از جمله ایرانیان مورد تحقیر و توهین قرار می گرفتند.
- ✓ در دوران امویان اقوام غیر عرب و ایرانیان اجازه نداشتند مقام و منصب های مهم مانند حکومت یا فرماندهی سپاه را عهده دار شوند.
- ✓ در دوران امویان علاوه بر امام حسن(ع) و امام حسین (ع) ، امام سجّاد و امام محمد باقر (ع) به شهادت رسیدند.

۱۲- ایرانیان در بسیاری از قیام ها و شورش هایی که علیه امویان به وقوع پیوست حضور مؤثری داشتند.

۱۳- وقتی مختار ثقفی در کوفه به خونخواهی امام حسین (ع) و یارانش قیام کرد ، ایرانیان با شور و شوق به او پیوستند.

۱۴- خاندان عباسیان از مخالفان بنی امیه بودند.

۱۵- خلافت عباسیان چگونه تشکیل شد؟ توضیح دهید.

در اواخر حکومت امویان ، عباسیان نمایندگانی را به نقاط مختلف ایران ، از جمله خراسان فرستادند و مردم را به قیام علیه بنی امیه و حکومت یکی از افراد خاندان پیامبر(ص) دعوت کردند. اما نمی گفتند منظورشان از آن فرد چه کسی است. ایرانیان مسلمان و به ویژه خراسانیان دعوت عباسیان را پذیرفتند و سرانجام ابو مسلم خراسانی سردار ایرانی توانست امویان را شکست دهد و سقّاح از خاندان عباسیان را به خلافت رساند.

۱۶- منصور ، خلیفه دوم ، شهر بغداد را بنا نهاد و آن را مرکز خلافت عباسیان قرار داد.

۱۷- ویژگی های حکومت عباسیان را بیان کنید.

- ✓ عباسیان نیز در ظلم و ستم دست کمی از امویان نداشتند.
- ✓ خلفای عباسی از جمله منصور ، هارون الرشید و متوکل ، امامان شیعه را به سبب مبارزه با ظلم و ستم به زندان انداختند و به شهادت رساندند.
- ✓ عباسیان نیز مانند امویان در کاخ ها به خوشگذرانی می پرداختند.
- ✓ خلفای عباسی بر خلاف امویان از ایرانیان در سِمَت های مهمی چون وزارت ، فرماندهی سپاه و حکومت شهرها استفاده می کردند.

۱۸- منصور عباسی ، ناجوانمردانه ابومسلم خراسانی را به قتل رساند.

۱۹- دو اقدام منصور خلیفه عباسی را بنویسید.

- (۱) ساخت شهر بغداد و قرار دادن آن به عنوان پایتخت
- (۲) قتل ابومسلم خراسانی

۲۰- برمکیان چه کسانی بودند؟ و چه نفوذی در خلافت عباسیان داشتند؟

برمکیان از خاندان های مشهور ایرانی بودند و در زمان خلافت هارون الرشید ، عهده دار وزارت و حکومت ولایات شدند. و نفوذ و قدرت فراوان کسب کردند به همین علت خلیفه ناگهان بر آنان خشم گرفت و دستور داد آن ها را از قدرت برکنار و زندانی کنند و عده ای را به قتل برسانند.

۲۱- در **قرن سوم هجری** ، خلافت عباسی رو به ضعف نهاد. در چنین شرایطی بود که به تدریج حکومت هایی در نقاط مختلف ایران شکل گرفت و تجزیه قلمرو پهناور خلافت عباسیان آغاز شد.

۲۲- به گفته ی برخی از مورخان سلمان فارسی نخستین ایرانی بود که در مدینه به حضور پیامبر (ص) رسید و دین اسلام را پذیرفت.

۲۳- **سلمان فارسی** در جنگ احزاب (خندق) حضور داشت و پیشنهاد کرد برای دفاع از شهر مدینه در مقابل حمله مشرکان خندقی حفر شود.

۲۴- پیامبر (ص) درباره سلمان فارسی فرمودند: ((سلمان از اهل بیت ماست.))

۲۵- حاکمان ایرانی یمن ، در زمان رسول خدا به مدینه رفتند و به دین اسلام ایمان آوردند.

۲۶- به چه دلایلی ایرانیان به دین اسلام جذب شدند؟

- ✓ مردم ایران در عصر باستان یکتا پرست بودند.
- ✓ پیام اسلام ، برابری و برادری بود. و ایرانیان از امتیازات طبقاتی اشراف ناخشنود بودند.
- ✓ اخلاق و رفتار پیامبر(ص) و امامان شیعه
- ✓ حضور امام رضا(ع) و خواهرش حضرت معصومه (س) و برادرش حضرت شاه چراغ

پایان درس ۱۱

نکات مهم :

۱- ایرانیان مسلمان به پشتوانه فرهنگ و تمدن باستانی خود ، کمک بسیاری به شکل گیری و شکوفایی فرهنگ و تمدن اسلامی کردند.

۲- پس از خلافت عباسیان چگونه شرایط برای تأسیس سلسله های ایرانی به وجود آمد؟

خلافت عباسیان پس از یک قرن (۱۰۰ سال) فرمانروایی ، ضعیف شد و خلفا دیگر نمی توانستند قلمرو پهناور خود را به خوبی اداره کنند. از این رو ، شرایط مناسبی برای تشکیل سلسله های ایرانی به وجود آمد. این سلسله ها نقش و سهم زیادی در رونق و شکوفایی فرهنگ و تمدن ایرانی - اسلامی داشتند.

۳- در فاصله قرن های سوم تا پنجم هجری کدام سلسله ها در ایران تأسیس شدند؟

✓ طاهریان

✓ صفاریان

✓ علویان طبرستان* (این سلسله ریشه و تبار ایرانی نداشتند).

✓ سامانیان

✓ آل بویه

۴- نحوه به قدرت رسیدن سلسله طاهریان و سامانیان را شرح دهید.

سلسله طاهریان و سامانیان با فرمان خلفای عباسی به قدرت رسیدند و با تأیید آن ها به حکومت خود ادامه دادند.

طاهر ذوالیمینین بنیانگذار سلسله طاهریان به فرمان مأمون خلیفه عباسی به حکومت خراسان منصوب شد.

امیر اسماعیل سامانی مؤسس سلسله سامانیان نیز با تأیید خلیفه عباسی به حکومت رسید.

این دو سلسله روابطی دوستانه با خلافت عباسیان برقرار کردند.

۵- روابط طاهریان و سامانیان با خلفای عباسی چگونه بود؟ و در اداره امور چگونه عمل می کردند؟

این دو سلسله روابطی دوستانه با خلافت عباسیان برقرار کردند. و امیران این سلسله ها معمولاً نسبت به خلفای عباسی اظهار وفاداری و فرمانبرداری می کردند. البته طاهریان و سامانیان در اداره امور قلمرو خود مستقل بودند و اجازه نمی دادند نمایندگان خلیفه در امور داخلی آنان دخالت کنند.

۶- بنیانگذاران سلسله های صفاریان ، علویان طبرستان و آل بویه بی آن که اجازه و فرمانی از خلیفه عباسی بگیرند حکومت خود را بر پا کردند.

۷- یعقوب لیث ، مؤسس سلسله صفاریان با پشتیبانی مردم سیستان و به خصوص گروه عیاران به قدرت دست یافت.

۸- روابط صفاریان با خلافت عباسی چگونه بود؟ توضیح دهید.

روابط صفاریان با خلافت عباسی، خصمانه بود. یعقوب لیث صفاری علاوه بر آن که حکومت طاهریان را برانداخت، به عراق نیز لشکرکشی کرد و قصد داشت بغداد را تصرف کند اما از سپاهیان خلیفه شکست خورد او در فکر جبران این شکست بود اما بیماری و مرگ فرصت جنگی دیگر را با خلیفه به او نداد.

۹- اقدامات یعقوب لیث صفاری را نام ببرید.

- ✓ تأسیس سلسله صفاریان
- ✓ براندازی حکومت طاهریان
- ✓ لشکرکشی به عراق و جنگ با خلیفه عباسی

۱۰- دلیل دشمنی خلفای عباسی با علویان طبرستان چه بود؟

زیرا علویان پیرو مذهب شیعه بودند و حکومت عباسیان را به رسمیت نمی شناختند و از آنان اطاعت نمی کردند.

۱۱- آل بویه، بغداد را تصرف کردند و خلفای عباسی را تحت نفوذ و سلطه خود گرفتند.

۱۲- علاوه بر علویان طبرستان، آل بویه نیز پیرو مذهب شیعه بودند.

۱۳- در دوران حکومت علویان طبرستان و آل بویه معارف و فرهنگ شیعه در ایران مورد توجه قرار گرفت و گسترش یافت.

۱۴- فرمانروایان آل بویه در بخش معارف و فرهنگ شیعه چه اقداماتی انجام دادند؟

- ✓ بازسازی حرم مطهر امامان (ع) در نجف، کربلا و کاظمین
- ✓ برگزاری مراسم روز عید غدیر
- ✓ برگزاری باشکوه مجالس سوگواری امام حسین (ع)

۱۵- جامعه و فرهنگ ایرانی پس از پذیرش اسلام چه تغییرات و پیشرفت هایی کرد؟

اسلام روح و جان تازه ای به جامعه و فرهنگ ایرانی دمید و به آن تحرک و پویایی بخشید. ایرانیان پس از پذیرش اسلام تمام توان و استعداد خود را برای پیشرفت و گسترش فرهنگ و تمدن اسلامی استفاده کردند به این ترتیب ایرانیان مسلمان در تأسیس و گسترش معارف اسلامی، علوم انسانی، علوم تجربی، هنر و ادبیات پیشگام شدند.

۱۶- در دوران اسلامی ایرانیان مسلمان در چه رشته هایی به پیشرفت رسیدند؟

✓ پزشکی	✓ شیمی	✓ ریاضیات	✓ نجوم	✓ تفسیر قرآن
✓ فلسفه	✓ تاریخ	✓ جغرافیا	✓ موسیقی	✓ زبان و ادبیات عربی

۱۷- یکی از اقدامات مهم علمی و فرهنگی ایرانیان در قرون نخست هجری، انتقال بخشی از میراث ادبی و تاریخی ایران باستان به جامعه اسلامی بود.

۱۸- نویسندگان و مترجمان ایرانی چون عبدالله بن مقفع (مشهور به روزبه ایرانی) کتاب هایی را در موضوع تاریخ پادشاهان و قهرمانان کهن ایران و نیز اندرزنامه ها و آداب کشورداری از زبان پهلوی به زبان عربی ترجمه کردند.

۱۹- سلسله های ایرانی به خصوص سامانیان و آل بویه نقش چشمگیری در رونق و شکوفایی فرهنگ و تمدن ایرانی - اسلامی داشتند.

۲۰- وزیران سامانیان مانند خاندان جیهانی و خاندان بلعمی در شمار عالمان و ادیبان نامدار قرار داشتند.

۲۱- پس از ورود اسلام به ایران تا مدت ها ، عربی زبان اداری ایران بود.

۲۲- ورود اسلام به ایران در بخش زبان و ادبیات چه تأثیری داشت؟

پس از ورود اسلام به ایران تا مدت ها ، عربی زبان اداری ایران بود. فرمان ها و نامه های اداری به زبان عربی نوشته می شد و دانشمندان نیز کتاب های خود را به عربی می نوشتند. و مردم ایران اگرچه به عربی به عنوان زبان قرآن احترام می گذاشتند اما همچنان به زبان فارسی سخن می گفتند.

۲۳- پس از ورود اسلام به ایران از چه زمانی و به چه دلیل رونق ادبیات فارسی افزایش یافت؟

از قرن سوم هجری به بعد به دلیل علاقه امیران و وزیران حکومت های صفاریان و سامانیان به فرهنگ و زبان ایرانی رونق ادبیات فارسی آغاز شد.

۲۴- رودکی پدر شعر فارسی با تشویق و حمایت سامانیان اشعار خود را سرود.

فردوسی نیز در اواخر دوره سامانیان سرودن شاهنامه را آغاز کرد.

۲۵- معماری و هنر ایران در دوران اسلامی در ادامه معماری عصر باستان بود.

۲۶- مساجد از نخستین جلوه های مهم معماری ایرانی - اسلامی بودند.

۲۷- برخی مساجد در ابتدای ورود اسلام به ایران بر اساس اصول معماری دوره ساسانی ساخته شدند.

۲۸- آرامگاه امیر اسماعیل سامانی در بخارا و آرامگاه قابوس وشمگیر در گنبد کاووس از جمله آثار معماری ایرانی - اسلامی هستند.

پایان درس ۱۲

نکات مهم :

۱- از اواخر قرن چهارم تا اوایل قرن هفتم هجری سه سلسله ترک تبار ، غزنویان ، سلجوقیان و خوارزمشاهیان در ایران حکومت کردند.

۲- غزنویان دودمانی ترک تبار بودند که چون حکومت خود را از شهر غزنین (غزنه) آغاز کردند به این نام مشهور شدند.

۳- حکومت غزنویان توسط چه کسی و چگونه تأسیس شد؟

هنگامی که حکومت سامانیان به نهایت ضعف و ناتوانی رسید ، محمود غزنوی که حاکم غزنه بود ، خراسان را تصرف کرد. خلیفه عباسی نیز حکومت او را به رسمیت شناخت. سلطان محمود غزنوی به پشتوانه سپاه نیرومند خود در اغلب جنگ ها ، پیروزی هایی به دست آورد و قلمرو غزنویان را تا ری در مرکز ایران گسترش داد.

۴- اقدامات سلطان محمود غزنوی را بنویسید.

- ✓ تصرف خراسان و تأسیس حکومت غزنویان
- ✓ از بین بردن حکومت سامانیان
- ✓ گسترش قلمرو غزنویان تا ری
- ✓ لشکرکشی های مداوم به هندوستان

۵- سلطان محمود غزنوی چندین بار به هندوستان لشکرکشی کرد و به همین سبب در تاریخ شهرت یافت.

۶- بهانه حمله سلطان محمود غزنوی به هندوستان چه بود؟

لشکرکشی های سلطان محمود غزنوی به بهانه رواج اسلام صورت گرفت. اما در اصل به طمع ثروت فراوان هندوستان بود که به آن جا حمله می کرد.

۷- سلطان محمود غزنوی در طی لشکرکشی ها به هندوستان به چه دستاوردهایی رسید؟

- ✓ به دست آوردن ثروت فراوان که بخشی از آن را به خلیفه عباسی هدیه داد.
- ✓ تصرف مناطقی از هندوستان و خراب کردن معبد سومنات
- ✓ اسیران زیادی را با خود به سرزمین های دیگر بُرد.

۸- پس از سلطان محمود ، پسرش سلطان مسعود غزنوی حکومت را به دست گرفت.

۹- سرانجام سلطان مسعود و غزنویان چه شد؟

اگر چه سلطان مسعود غزنوی فرمانروایی بی باک و جسور بود اما تدبیر پدرش را نداشت او از سلجوقیان شکست خورد و مدتی بعد توسط سپاهیان شورشی خود به قتل رسید.

۱۰- چرا میزان محبوبیت غزنویان در بین توده مردم کمتر از سلسله های چون ، صفاریان ، سامانیان و آل بویه بود؟

زیرا قدرت و حکومت غزنویان بر نیروی نظامی استوار بود و آن ها از محبوبیت سلسله های چون ، صفاریان ، سامانیان و آل بویه در بین توده مردم بی بهره بودند.

۱۱- رابطه حکومت غزنویان با خلیفه عباسی چگونه بود؟

رابطه حکومت غزنویان با خلفای عباسی دوستانه بود و سلاطین غزنوی به ویژه سلطان محمود خود را مطیع و تابع خلافت عباسی می دانستند.

۱۲- طغرل با چه اقداماتی حکومت سلجوقیان را تأسیس نمود؟

سلجوقیان نیز طایفه ای از ترکان بودند که پس از پذیرش اسلام به ماوراءالنهر مهاجرت کردند. یکی از نوادگان سلجوق (جد سلجوقیان) به نام طغرل پس از شکست سلطان مسعود غزنوی در نیشابور به تخت نشست. طغرل پس از تسخیر مناطق مختلف ایران به بغداد رفت و نخست حکومت شیعه مذهب آل بویه را برانداخت و سپس خطری را که از جانب خلافت فاطمی در مصر ، متوجه خلافت عباسی بود از میان برد.

۱۳- اقدامات طغرل را بنویسید.

- ✓ شکست سلطان مسعود غزنوی
- ✓ تسخیر مناطق مختلف ایران
- ✓ تصرف بغداد و برانداختن حکومت شیعه مذهب آل بویه
- ✓ از میان برداشتن حکومت فاطمی مصر

۱۴- خلیفه عباسی به دلیل اقدامات طغرل ، به او لقب ((سلطان رکن الدین)) داد و حکومت او را بر ایران و عراق تأیید کرد.

۱۵- پس از طغرل ، آل ب ارسلا ن برادرزاده او با راهنمایی وزیر خود ، خواجه نظام الملک رقیبان داخلی را سرکوب کرد و بر قدرت و استحکام حکومت سلجوقی افزود.

۱۶- اقدامات آل ب ارسلا ن را بنویسید.

- ✓ سرکوب رقیبان داخلی
- ✓ لشکرکشی به ارمنستان و گرجستان
- ✓ شکست امپراتور روم شرقی و اسارت او در نبرد ملازگرد

۱۷- اوج قدرت سلجوقیان در زمان **سلطان ملکشاه** پسر آلب ارسلان بود.

۱۸- اقدامات سلطان ملکشاه سلجوقی را بنویسید.

- ✓ فتح ماوراءالنهر و شام
- ✓ به اوج رساندن قدرت سلجوقیان
- ✓ گسترش قلمرو سلجوقیان از ماوراءالنهر تا دریای مدیترانه

۱۹- فروپاشی و تجزیه حکومت سلجوقیان چگونه رخ داد؟

پس از مرگ ملکشاه، شاهزادگان و فرماندهان نظامی برای رسیدن به تاج و تخت به جان یکدیگر افتادند و این اختلافات تا سقوط سلجوقیان به دست خوارزمشاهیان ادامه پیدا کرد.

۲۰- **خوارزم** ناحیه ای حاصلخیز و آباد در جنوب دریاچه خوارزم (آرال) بود و از عهد باستان به شاهان آن جا **خوارزمشاه** می گفتند.

۲۱- نحوه تأسیس حکومت خوارزمشاهیان را شرح دهید.

خوارزمشاهیان ابتدا دست نشاندۀ سلجوقیان بودند، اما وقتی حکومت سلجوقی ضعیف شد، آن ها از فرمانبری سرپیچی کردند. و سرانجام یکی از فرمانروایان خوارزم، آخرین سلطان سلجوقی را شکست داد و بر بخش هایی از ایران چیره شد.

۲۲- به چه دلایلی پایه های حکومت خوارزمشاهیان چندان محکم و استوار نبود؟

۱) خلیفه عباسی فرمانروایی آن ها را به رسمیت نمی شناخت.

۲) خوارزمشاهیان تسلطی بر فرمانروایان محلی نداشتند.

۲۳- **چنگیز خان مغول** به ایران هجوم آورد و حکومت خوارزمشاهیان نتوانست در برابر حمله آن ها ایستادگی کند و روزگار پر رنجی برای ایرانیان آغاز گردید.

پایان درس ۱۳

نکات مهم :

۱- چرا در بین سه سلسله ترک تبار (غزنویان ، سلجوقیان و خوارزمشاهیان) سلجوقیان اهمیت بیشتری در تاریخ ایران دارد؟

حکومت سلجوقیان هم به دلیل تأثیری که در تحولات ایران و سایر سرزمین های اسلامی داشته اند و هم به سبب وسعت قلمروشان اهمیت بیشتری دارد.

۲- سلجوقیان تشکیلات اداری و حکومتی خود را بر اساس تشکیلاتی که از سامانیان و غزنویان به جای مانده بود ، پایه گذاری کردند. البته تشکیلات آن دوره ها نیز برگرفته از نظام اداری و حکومتی ایران باستان بود.

۳- در رأس حکومت سلجوقی ، سلطان قرار داشت.

۴- در دوره سلجوقیان ، خلیفه عباسی بیشتر ریاست معنوی و دینی داشت و قدرت سیاسی و نظامی در اختیار سلاطین سلجوقی بود.

۵- سلاطین سلجوقی برای مشروعیت بخشیدن به حکومت خود و جلب نظر مردم چه می کردند؟
سلاطین سلجوقی برای مشروعیت بخشیدن به حکومت و جلب نظر مردم ، خود را مطیع و پشتیبان دستگاه خلافت نشان می دادند.

۶- شاهان سلجوقی اگرچه در امور مختلف با وزرا مشورت می کردند اما رأی و نظر آن ها مافوق همه بود.

۷- ویژگی ها و خصوصیات سلاطین سلجوقی را بنویسید.

- ✓ با ظلم و خودکامگی حکومت می کردند.
- ✓ منتقدان و مخالفان خود را به سختی مجازات می کردند.
- ✓ زندگی پر تجملی داشتند.
- ✓ صاحب املاک و ثروت فراوانی بودند.

۸- از مهم ترین مقام هایی که در زمان سلجوقیان وجود داشت ، مقام وزارت بود.

۹- حکومت سلجوقی قدرت و عظمت خود را با سیاست و کفایت وزیران ایرانی به دست آورده بود.

۱۰- به چه دلیل سلجوقیان برای اداره قلمرو خود ناگزیر شدند از وزیران ایرانی استفاده کنند؟
زیرا سلجوقیان ، مردمانی گله دار و بیابانگرد بودند که با زور شمشیر ، امور سیاسی و نظامی را در اختیار گرفتند ، آن ها از شهرنشینی و کشورداری بی خبر بودند.

۱۱- دو نمونه از وزیران موفق ایرانی در حکومت سلجوقیان را نام ببرید.

۱) عمیدالملک گندری وزیر طغرل

۲) خواجه نظام الملک وزیر آلب ارسلان و ملکشاه

۱۲- وزیران ایرانی چون عمیدالملک گندری و خواجه نظام الملک چه تأثیراتی در اداره حکومت سلجوقیان داشتند؟
این وزیران نقش مهمی در اداره حکومت سلجوقی داشتند. و در نتیجه تدبیر و مدیریت آن ها ، اوضاع اقتصادی و فرهنگی بهتر شد و کشاورزی ، بازرگانی ، صنعت ، هنر و معماری رشد زیادی کرد.

۱۳- یکی از وظایف مهم وزیران ، تنظیم رابطه سلطان با خلیفه و دیگر فرمانروایان بود.

۱۴- به طور کلی دوره سلجوقیان از نظر گسترش دانش ، هنر و ادب از دوره های برجسته تاریخ ایران محسوب می شود.

۱۵- پس از ورود اسلام به ایران ، کلاس های درس نخست در مساجد تشکیل می شد. و رفته رفته در برخی از شهرها مدرسه هایی ایجاد شد.

۱۶- اقدامات مهم خواجه نظام الملک در عصر سلجوقی را بنویسید.

✓ ایجاد مدارس نظامیه مانند نظامیه های نیشابور ، اصفهان و بغداد

✓ وقف اموال و املاک فراوان برای مدارس نظامیه

✓ به مدرسان ، مدیران و کارکنان نظامیه حقوق پرداخت می کرد.

۱۷- خواجه نظام الملک مدارس در شهرهای مختلف بنیان گذاشت که همگی آن ها نظامیه خوانده می شدند و مهم ترین آن ها ، نظامیه های نیشابور ، اصفهان و بغداد بود.

۱۸- مدارس نظامیه ، مقررات خاصی داشتند و استادان و شاگردان با دقت خاصی گزینش می شدند و رقابت شدیدی برای رسیدن به مقام استادی در این مدارس وجود داشت.

۱۹- امام محمد غزالی ، عالم بزرگ ایرانی از استادان نظامیه و سعدی شاعر معروف نیز از دانش آموختگان مدارس نظامیه بودند.

۲۰- در زمان سلجوقیان در شهرهای خراسان بیش از سایر مناطق ایران مدرسه وجود داشت.

۲۱- در آستانه هجوم مغول ها ، خراسان بزرگترین مرکز علمی ، ادبی و مذهبی ایران بود.

۲۲- چرا زبان فارسی در هندوستان رواج پیدا کرد؟

لشکرکشی های سلطان محمود غزنوی و جانشینانش موجب رواج زبان فارسی در آن دیار شد.

۲۳- سلجوقیان با توسعه قلمرو خود به سمت غرب ، زبان فارسی را در آسیای صغیر رواج دادند.

۲۴- در ابتدای دوره سلجوقی ، نامه ها و فرمان های حکومتی و دفترهای دیوانی از عربی به فارسی تغییر کرد.

۲۵- در قرن های پنجم و ششم هجری ، زبان ترکی که زبان فرمانروایان بود ، در ایران رواج پیدا کرد و برخی از واژه های آن به زبان فارسی راه یافت.

۲۶- دلیل گسترش شهر نشینی در دوره سلجوقی چه بود؟ چند نمونه از شهرهای بزرگ آن دوره را نام ببرید.
در دوره سلجوقی به سبب آرامش و رونق بازرگانی ، شهر نشینی گسترش یافت به طوری که در آن دوره شهرهای بزرگ و پر جمعیتی به وجود آمدند. ری ، نیشابور و اصفهان که از پایتخت های سلجوقیان بودند از شهرهای مهم و آباد آن دوره محسوب می شدند.

۲۷- در دوره سلجوقی معماری به چه پیشرفت هایی رسید؟

- ✓ معماران ایرانی بناهای زیبایی در ایران ساختند و معماری به اوج شکوفایی خود رسید.
- ✓ در ساختن مساجد ایرانی ، ابتکار خاصی به کار رفت و حیاط و چهار ایوان اطراف آن معمول گردید.
- ✓ در ساختن انواع گنبدها ، برج ها و مناره ها ، کاروان سراها و مدارس نیز الگوهای جدیدی در معماری به کار گرفته شد.
- ✓ در قرن پنجم تا هفتم هجری آجرکاری و کاشی کاری در بناها به اوج زیبایی و شکوفایی رسید.

۲۸- کاشی کاری از ابتکارات مهم معماران ایرانی برای تزئین بناها بود.

۲۹- چند نمونه از جلوه های مهم هنر در زمان سلجوقیان را بنویسید.

- ✓ ساختن ظروف سفالین لعاب دار و بدون لعاب
- ✓ ساختن ظروف زرین فام یا طلایی با نقش و نگارهای مختلف تزئین شده
- ✓ فلزکاری
- ✓ خوشنویسی
- ✓ تذهیب
- ✓ ساختن جلد کتاب از چرم و نقش انداختن بر روی آن

پایان درس ۱۴

نکات مهم :

۱- مغولان چه کسانی بودند؟

آن ها اقوام بیابانگردی بودند که در سرزمین مغولستان واقع در شمال چین و جنوب سیبری زندگی می کردند و شیوه زندگی آن ها کوچ نشینی و دامداری بود.

۲- چرا مغول ها شیوه زندگی کوچ نشینی و دامداری را انتخاب کرده بودند؟

به دلیل آب و هوای سرد و خشک مغولستان

۳- به چه دلایلی اقوام مغول به غارت یکدیگر و همسایگان خود روی آوردند؟

✓ افزایش جمعیت

✓ کمبود چراگاه و مراتع

۴- چنگیز چگونه برای خود حکومت تشکیل داد؟

چنگیز رئیس یکی از قبایل مغول بود که قبیله های مغول را زیر فرمان خود درآورد و حکومتی نیرومند تشکیل داد و برای اداره آن کشور ، مجموعه قوانینی را با عنوان **یاسای چنگیزی** تدوین کرد و به اجرا گذاشت.

۵- چند نمونه از ویژگی های چنگیز را بنویسید.

✓ در فنون رزمی مهارت کامل داشت.

✓ در حيله های جنگی استاد بود.

✓ او مردی بی رحم بود و سربازان و سرداران و حتی فرزندانش باید بدون چون و چرا فرمانش را اطاعت می کردند.

۶- یک مورد از اصول یاسای چنگیزی را بنویسید.

یکی از اصول مهم یاسا این بود که کسانی که خود را تسلیم سپاه مغول می کردند ، از قتل و غارت در امان بودند. اما آنان که مقاومت می کردند ، باید قتل عام و غارت می شدند.

۷- مغولان چگونه به مرزهای ایران نزدیک شدند؟

مغولان پس از اتحاد قدرتمند شدند و به سایر سرزمین های آباد حمله کردند. آن ها ابتدا به چین حمله و شهر ثروتمند پکن را تسخیر و غارت کردند. سپس با فتح سرزمین هایی در غرب مغولستان به مرزهای ایران نزدیک شدند.

۸- مغول ها در زمان خوارزمشاهیان به ایران حمله کردند.

۹- دلیل و بهانه چنگیز برای حمله به ایران چه بود؟

در زمان سلطان محمد خوارزمشاه وقتی اعضای یک کاروان تجاری مغول به یکی از شهرهای مرزی ایران (شهر اُترار) آمده بودند ، به دستور حاکم آن شهر به جرم جاسوسی دستگیر و کشته شدند و چنگیز این موضوع را بهانه قرار داد و با لشکری عظیم به ایران هجوم آورد.(سال ۶۱۶ هجری قمری)

۱۰- سرانجام حمله چنگیز به ایران چه شد؟

سلطان محمد خوارزمشاه به مقابله با آن ها شتافت اما در همان برخورد اول با سپاه مغول ، چنان دچار بیم و هراس شد که فرار کرد.فرار او روحیه سپاهیان و مردم را ضعیف کرد.و لشکریان مغول به چند دسته تقسیم شدند و به تعداد زیادی از شهرها و آبادی های ایران یورش بردند و هر جا که مقاومتی صورت می گرفت ساکنان آن جا را به طرز بی رحمانه ای قتل عام کردند.

۱۱- سلطان جلال الدین پسر و جانشین سلطان محمد خوارزمشاه ، شهادتی از خود نشان داد و در یک جنگ بر مغولان پیروز شد.اما به دلیل اختلافات و درگیری های داخلی کاری از پیش نبرد.

۱۲- به چه دلایلی سلطان جلال الدین خوارزمشاه در مقابله با مغول ها نا موفق بود؟

- ✓ اختلافات و درگیری های داخلی
- ✓ مخالفت سرداران و حاکمان محلی با او
- ✓ جنگ خلیفه عباسی با او

۱۳- هجوم هولناک چنگیز چه تأثیرات منفی بر جامعه ایران گذاشت؟

- ✓ بسیاری از ایرانیان جان باختند.
- ✓ تعداد زیادی از ایرانیان اسیر و آواره شدند.
- ✓ ترس و وحشت سراسر ایران را فرا گرفت و مردم دچار سرخوردگی شدند.
- ✓ گوشه گیری و دوری از اجتماع در جامعه ، رواج یافت.
- ✓ شهرها و آبادی های زیادی ویران شد.
- ✓ مزارع کشاورزی ، قنات ها ، مساجد ، مدارس و کتابخانه ها خراب شدند.

۱۴- اقدامات هلاکوخان (نوه چنگیز) را بنویسید.

- ✓ مأمور شد فتوحات مغول را در ایران و بخش های دیگر جهان اسلام کامل کند.
- ✓ اسماعیلیان ایران را از بین برد و قلعه های آنان را ویران کرد.
- ✓ با تسخیر بغداد و کشتن خلیفه خلافت عباسیان را برانداخت.(سال ۶۵۶ هجری قمری)
- ✓ حکومت ایلخانان را تأسیس کرد.(پس از نابودی خلافت عباسی)

۱۵- **هلاکوخان** به همراه فرزندان و نوادگانش ، حدود ۸۰ سال بر ایران حکومت کردند.

۱۶- در دوران فرمانروایی **سلسله ایلخانان** ، ایران از نظر سیاسی یکپارچه شد.

۱۷- پس از مرگ آخرین ایلخان مغول (ابوسعید) حکومت ایلخانان فرو پاشید.

۱۸- پس از مرگ **ابو سعید آخرین ایلخان مغول جامعه ایران دچار چه وضعیتی شد؟**

✓ ایران بار دیگر گرفتار هرج و مرج ، آشوب ، جنگ و قتل و غارت های بی حساب شد.

✓ یکپارچگی و اتحاد سیاسی کشور ما از بین رفت.

✓ حاکمان محلی و سرداران مغول و غیر مغول به بخش هایی از ایران مسلط شدند و با یکدیگر به رقابت برخاستند.

۱۹- **قیام سربداران به چه دلیل و چگونه آغاز شد؟**

همزمان با فروپاشی حکومت ایلخانان ، بی عدالتی و ستمگری حاکمان محلی ، خشم و نارضایتی مردم را برانگیخت و موجب بروز قیام های مردمی در گوشه و کنار ایران شد. یکی از مهم ترین این قیام ها ، **قیام سربداران** بود که از روستای **باشتین** در **سبزوار** آغاز شد.

۲۰- **حکومت سربداران چگونه تشکیل شد؟ شرح دهید.**

مردم سبزوار در آن زمان بر اثر تعلیمات شیخ خلیفه و شیخ حسن جوری آماده مقابله با ظلم ظالمان شده بودند. ساکنان روستای **باشتین** که از زیاده خواهی و گستاخی مأموران حاکم مغولی خراسان به ستوه آمده بودند به پا خاستند. و مأموران مغول را مجازات کردند. و سپاه حاکم مغول را در آن ولایت شکست دادند. قیام به سرعت گسترش یافت و سربداران پس از تصرف شهر سبزوار ، حکومت خود را تأسیس کردند.

۲۱- **شعار سربداران چه بود؟**

((سر به دار می دهیم ، تن به ذلت نمی دهیم.))

۲۲- **حکومت سربداران ، پشتیبان مذهب شیعه بود.** این حکومت محلی پس از حمله تیمور به ایران از بین رفت.

۲۳- در اواخر قرن ۸ هجری ، بار دیگر سرزمین ما با یورش های وحشتناک اقوام بیابانگرد ، از شمال شرقی رو به رو شد. این یورش ها را شخصی به نام **تیمور** فرماندهی می کرد.

۲۴- **تیمور گورکانی چه کسی بود؟ از ویژگی های او چند مورد بنویسید.**

او یکی از فاتحان مشهور تاریخ است که بخش وسیعی از آسیا را فتح کرد و امپراتوری تیموری را بنیان گذاشت. او خود را از خاندان چنگیز می دانست. تیمور در بی رحمی و خونریزی دست کمی از چنگیزخان مغول نداشت. او حرص و طمع زیادی برای کشورگشایی داشت.

۲۵- تیمور به هنر علاقه نشان می داد و هر شهر و ولایتی را که فتح می کرد هنرمندان و صنعت گران را به پایتخت خود سمرقند می فرستاد.

۲۶- تیمور در اندیشه فتح چین بود که مرگ امانش نداد.

۲۷- اقدامات تیمور گورکانی را بنویسید.

✓ تسلط بر ماوراءالنهر

✓ حمله به ایران

✓ بنیانگذاری حکومت تیموریان

۲۸- تیمور پس از آن که بر ماوراءالنهر تسلط یافت با سوء استفاده از اوضاع پریشان و آشفته ایران چندین مرتبه به کشور ما یورش آورد.

۲۹- حملات تیمور به ایران چه تأثیراتی داشت؟

حملات تیمور نیز مانند هجوم چنگیز ، آسیب و صدمات فراوانی به مردم ایران وارد کرد. در جریان این یورش ها ، عده زیادی کشته شدند و اموال و دارایی مردم غارت گردید.

۳۰- تیمور امپراتوری پهناوری را بنیان گذاشت که از مرزهای چین تا شام گسترش یافته بود.

۳۱- پس از مرگ تیمور اوضاع امپراتوری او چگونه شد؟

پس از مرگ تیمور ، فرزندان و نوادگانش هر کدام به بخشی از امپراتوری او مسلط شدند. و با یکدیگر به دشمنی و ستیز پرداختند. شاهرخ پسر تیمور ، بر رقیبان خود برتری یافت و موفق شد بخش وسیعی از ایران را تحت تسلط خود درآورد.

۳۲- حکومت تیموریان سرانجام با ظهور حکومت صفویان در ایران از میان رفت.

پایان درس ۱۵

نکات مهم :

۱- بزرگان و دانشمندان ایرانی چگونه بر خوی خشن و ویرانگر مغول ها تأثیر مثبت گذاشتند؟
دانشمندان و بزرگان ایران با به جان خریدن خطرهای زیاد به مغولان نزدیک شدند. و توانستند خوی خشن و ویرانگر بیابانگردان مغول را مهار کنند و مانع خونریزی بیشتر شوند. بزرگان ایرانی تلاش می کردند که مغولان را با فرهنگ و تمدن ایرانی - اسلامی آشنا کنند و راه و رسم کشورداری را به آنان بیاموزند.

۲- خواجه نصیرالدین توسی و خواجه رشیدالدین فضل ا... همدانی از جمله بزرگان و دانشمندان ایرانی بودند که در دوره حمله مغول ها ، برای حفظ جان مردم و کاهش غارت ها و عمران و آبادی تلاش کردند.

۳- خواجه نصیرالدین توسی یکی از برجسته ترین دانشمندان مسلمان ایرانی بود که به عنوان مشاور هلاکوخان احترام بسیار یافت.

۴- اقدامات خواجه نصیرالدین توسی را بنویسید.

✓ تلاش برای کاهش قتل و غارت ها و حفظ جان مردم در لشکرکشی هلاکوخان.

✓ تشویق هلاکوخان برای ساختن رصدخانه مراغه.

۵- رصدخانه مراغه به همت خواجه نصیرالدین توسی ، تبدیل به یک مرکز علمی و تحقیقاتی عظیمی شد که منجمان و دانشمندان زیادی در آن فعالیت می کردند.

۶- رصدخانه مراغه به وسایل اخترشناسی و کتابخانه بزرگی مجهز بود.

۷- یکی دیگر از سیاستمداران و دانشمندان نامدار ایرانی در دوره مغول ، خواجه رشید الدین فضل ا... همدانی بود که خدمات فرهنگی و اجتماعی فراوانی انجام داد.

۸- خواجه رشید الدین فضل ا... همدانی به عنوان پزشک به دربار ایلخانان راه یافت و علاقه زیادی به عمران و آبادانی و انجام کارهای خیریه داشت.

۹- اقدامات مهم خواجه رشید الدین فضل ا... همدانی را بنویسید.

✓ ایجاد بنای ربع رشیدی در تبریز

✓ نوشتن کتاب جامع التواریخ رشیدی

۱۰- ربع رشیدی چگونه بنایی بود؟

ربع رشیدی در تبریز بنا شد. که شامل مؤسسات مختلف مانند : مسجد ، مدرسه ، بیمارستان ، خانقاه و کتابخانه می شد.

۱۱- سرانجام خواجه رشید الدین فضل ا. همدانی به دستور ایلخان مغول به قتل رسید.

۱۲- مراحل پیشرفت دین و مذهب مغولان در ایران را شرح دهید.

مغولان هنگامی که به ایران هجوم آوردند دین واحدی نداشتند. عده ای از آن ها هنوز به آیین گذشتگان خود اعتقاد داشتند. و گروه دیگر پیرو آیین بودایی و دین مسیحیت بودند. سرانجام بر اثر کوشش عالمان و وزیران ایرانی ، ایلخانان به دین اسلام درآمدند و مسلمان شدند.

۱۳- چرا مبلغان بودایی و مسیحی در ترویج آیین خود در دوران ایلخانان موفقیت چندانی کسب نکردند؟

در دوران ایلخانان ، مبلغان بودایی و مسیحی کوشش زیادی برای ترویج و گسترش آیین خود در ایران کردند اما موفقیت چندانی کسب نکردند. زیرا مردم ایران اعتقاد محکمی به اسلام داشتند.

۱۴- در دوران غازان خان چه پیشرفت هایی از نظر اداری و عمران و آبادانی در ایران حاصل شد؟

- ✓ اصلاح امور اداری ، مالی و قضایی به تشویق و راهنمایی خواجه رشید الدین فضل ا. همدانی وزیر غازان خان.
- ✓ کوشش غازان خان برای عمران و آبادانی تبریز (شَنب گنبد) غازان در تبریز با دوازده بنای مهم مانند بیمارستان ، مسجد ، کاخ ، مدرسه ، کتابخانه و ... بر پا شد.
- ✓ همزمان در شهرها مسجدی بزرگ و در کنار آن گرمابه ای برای تأمین هزینه نگهداری مسجد ساختند.

۱۵- سلطان محمد خدابنده (اولجایتو) جانشین غازان خان نیز علاقه مند به عمران و آبادانی بود.

۱۶- اقدامات سلطان محمد خدابنده را بنویسید.

- ✓ پایتخت را به سلطانیه منتقل کرد و باعث آبادانی آنجا شد. (به پیشنهاد وزیرش خواجه رشیدالدین فضل ا. ...)
- ✓ ساخت آرامگاهی در شهر سلطانیه برای خود که به گنبد سلطانیه معروف است و یکی از شاهکارهای معماری در جهان به شمار می رود.

۱۷- در دوران ابوسعید ، آخرین ایلخان مغول نیز بناهای باشکوهی ساخته شد که گچ بُری و کاشی کاری های زیبا و اعجاب انگیز آن حکایت از ذوق و نبوغ معماران ایرانی در آن زمان دارد.

۱۸- شهر هرات در زمان ، شاهرخ پسر تیمور به چه پیشرفت هایی رسید؟

چون شاهرخ تحت تأثیر فرهنگ و تمدن ایران قرار داشت راه پدر را در جنگ و خونریزی ادامه نداد و در زمان او هرات به پایتختی تیموریان انتخاب و به یکی از بزرگترین و باشکوه ترین شهرهای ایران تبدیل شد. و به سبب توجه و علاقه شاهرخ به ادب و هنر تعداد زیادی از شاعران ، هنرمندان و معماران نامدار به این شهر آمدند.

۱۹- گوهرشاد ، همسر شاهرخ از زنان نیکوکار بود که به عمران و آبادی توجه داشت.

۲۰- مسجد گوهرشاد ، در جوار حرم مطهر امام رضا (ع) به دستور گوهرشاد همسر شاهرخ انجام شد.

۲۱- در دورهٔ تیموریان ، هنر نگارگری (نقاشی) و خوشنویسی شکوفا شد.

۲۲- شاهنامهٔ بایسنقری یکی از نفیس ترین نسخه های کهن شاهنامه است که به سفارش بایسنقر میرزا شاهزادهٔ تیموری نگارگری و تذهیب شد.

پایان درس ۱۶

نکات مهم :

۱- قاره آسیا پهناورترین قاره جهان ، از قطب شمال تا جنوب مدار استوا امتداد یافته است و بخش اعظم این قاره در نیمکره شمالی قرار دارد.

۲- قاره آسیا از شمال با اقیانوس منجمد شمالی ، از جنوب با اقیانوس هند و از شرق با اقیانوس کبیر (آرام) محدود می شود.

۳- قاره آسیا از طریق تنگه برینگ از آمریکای شمالی و از طریق کانال سوئز از قاره آفریقا و از طریق رشته کوه اورال از اروپا جدا می شود.

۴- اوراسیا به کجا می گویند؟

در بین قاره های جهان تنها دو قاره آسیا و اروپا به هم چسبیده اند. به همین دلیل بعضی از جغرافیدانان این دو قاره را یک قاره دانسته و آن را ((اوراسیا)) نامیده اند.

۵- رشته کوه اورال مرز طبیعی بین دو قاره آسیا و اروپا می باشد.

۶- ناهمواریهای قاره آسیا به چند بخش تقسیم می شود؟ فقط نام ببرید.

۱) فلات های بلند و کوه های مرتفع

۲) سرزمین های پست و هموار

۳) مجمع الجزایر آتشفشانی

۷- فلات های قاره آسیا را به ترتیب از غرب به شرق نام ببرید.

آنااتولی ، ایران ، تبت و مغولستان یا به شکل زیر بنویسید.

شرق → مغولستان → تبت → ایران → آنااتولی → غرب

۸- قله اورست در رشته کوه هیمالیا بلندترین قله جهان است و به آن بام دنیا لقب داده اند.

۹- جلگه های مهم آسیا را نام ببرید.

✓ جلگه بزرگ سیبری

✓ جلگه گنگ

✓ جلگه چین

۱۰- در شمال شبه جزیره هند نیز جلگه های پهناور و حاصلخیز « سند و گنگ » وجود دارد و نام این جلگه از دو رود به همین نام گرفته شده است.

۱۱- رودهای گنگ و سند از رشته کوه های هیمالیا سرچشمه می گیرند.

۱۲- جلگه « سند و گنگ » بخش وسیعی از کشور پاکستان و بنگلادش را در بر می گیرد.

۱۳- دلتا چگونه ایجاد می شود؟

گاهی رودها ، آبرفت ها را در مصب خود انباشته می کنند و از انباشته شدن آبرفت ها در مصب رودها (دهانه رودها) سرزمین های مثلث شکلی به وجود می آید که به آن دلتا (Δ) می گویند.

۱۴- دلتاها چگونه توسعه و گسترش می یابند؟

با انباشته شدن دائمی آبرفت ها ، دلتاها پیوسته توسعه می یابند و در آب دریا پیش روی می کنند.

۱۵- کارکردهای مثبت و منفی دلتاها را بنویسید.

کارکرد مثبت ← دلتاها زمین های مناسبی برای کشاورزی بوده و جمعیت انبوهی را در خود جای داده اند.

کارکرد منفی ← دلتاها همواره در معرض خطرانی چون طوفان های دریایی ، طغیان رود و سیلاب هستند.

۱۶- دلتای بنگال که قسمت اعظم خاک کشور بنگلادش را تشکیل می دهد از دلتاهای معروف آسیا می باشد.

۱۷- جلگه پهناور چین در شرق آسیا از آبرفت رود « یانگ تسه کیانگ » پدید آمده است.

۱۸- مجمع الجزایر آتشفشانی آسیا و محل قرارگیری آن ها را بنویسید.

✓ ژاپن

✓ فیلیپین

✓ اندونزی

همه آن ها در جنوب شرقی آسیا در کناره های اقیانوس آرام قرار دارند.

۱۹- چرا در مجمع الجزایر آسیا کوه های آتشفشانی زیادی مشاهده می شود؟

مجمع الجزایر آسیا جزء ناهمواریهای « جوان » است به همین دلیل کوه های آتشفشانی زیادی در آن مشاهده می شود.

۲۰- ویژگی های مجمع الجزایر آتشفشانی آسیا را بنویسید.

✓ جزء ناهمواری های جوان محسوب می شوند.

✓ در این مناطق همواره زمین لرزه های بسیاری رخ می دهد.

✓ کشورهایی که در این محدوده قرار دارند همواره در معرض بلایای طبیعی چون زمین لرزه ، سونامی ،

و فعال شدن کوه های آتشفشانی هستند.

۲۱- بخش های مختلف قاره آسیا از نظر دما و بارش با هم متفاوت هستند.

۲۲- قاره آسیا از نظر دما به چند بخش تقسیم می شود؟ بنویسید.

(۱) آب و هوای سرد : شامل سرزمین های مجاور قطب شمال در سبیری ← در این مناطق هوا در تمام روزهای سال سرد و دارای یخبندان های طولانی است.

(۲) آب و هوای قاره ای یا برّی : شامل بخش داخلی و مرکزی آسیا ← در این نوع آب و هوا زمستان بسیار سرد و تابستان بسیار گرم و خشک است.

(۳) آب و هوای گرم : شامل سرزمین های مجاور دریاها ← از دریای سرخ تا جزیره تایوان در شرق چین

۲۳- از نظر میزان بارش قاره آسیا به چند بخش تقسیم می شود؟ فقط نام ببرید.

به دو بخش :

(۱) آسیای مرطوب (سبز)

(۲) آسیای خشک

۲۴- آسیای مرطوب (سبز) شامل کدام نواحی از آسیا می شود؟

شامل سرزمین های

✓ مشرق

✓ جنوب

✓ جنوب شرقی آسیا

می باشد که در معرض بادهای موسمی (مونسون) قرار دارند.

۲۵- اثرات مثبت و منفی بادهای موسمی را بنویسید.

اثرات مثبت ← این بادهای که در اواخر بهار و فصل تابستان از اقیانوس ها به سمت خشکی می وزند موجب ریزش باران فراوان و رونق زندگی روستایی و کشاورزی در این نواحی می شود.

اثرات منفی ← در صورت بارش کم یا نامنظم، کشاورزان خسارت می بینند و اگر ریزش باران های موسمی شدید باشد موجب طغیان رودخانه ها و بروز سیل در این مناطق می شود.

۲۶- کدام نواحی قاره آسیا جزء آسیای خشک محسوب می شوند؟

(آسیای خشک کجاست؟)

سرزمین های غربی و جنوب غربی آسیا شامل : عربستان، داخل فلات آناتولی و فلات ایران و همچنین آسیای مرکزی به ویژه بیابان گبی از نواحی خشک آسیا محسوب می شوند.

پایان درس ۱۷

نکات مهم :

۱- در آسیا ، اقوام گوناگون با فرهنگ ، دین ، زبان ، آداب و رسوم و سبک زندگی متفاوت زندگی می کنند.

۲- آسیا نه تنها وسیع ترین قاره جهان بلکه پرجمعیت ترین قاره ها است.

۳- ۶۰ درصد جمعیت جهان در آسیا زندگی می کنند. ولی جمعیت در همه جای این قاره یکسان توزیع نشده است.

۴- کدام نواحی آسیا خالی از جمعیت یا کم جمعیت است؟

✓ نواحی بسیار مرتفع مانند فلات تبت و هیمالیا

✓ بیابان های وسیع مانند بیابان گبی

خالی از جمعیت یا کم جمعیت هستند.

۵- نواحی پر جمعیت آسیا کجاست؟

جنوب و جنوب شرقی آسیا جمعیت انبوه و متراکمی دارد. و دو کشور چین و هند پرجمعیت ترین کشورهای جهان در این منطقه قرار دارند.

۶- جزیره جاوه در اندونزی ، متراکم ترین منطقه جهان از نظر جمعیت است. و جمعیت آن بالغ بر ۱۴۱ میلیون نفر یعنی به اندازه جمعیت کشور روسیه است.

۷- چرا در نواحی مرتفع و بیابان ها جمعیت کمی زندگی می کنند؟

(۱) کمبود آب

(۲) کمبود زمین های کشاورزی قابل کشت

(۳) مشکلات مربوط به حمل و نقل و رفت و آمد

(۴) آب و هوای بسیار سرد و خشن یا بسیار گرم و خشک

۸- دلایل پرجمعیت بودن جنوب و جنوب شرقی آسیا را بنویسید.

(۱) فراوانی بارش و رطوبت

(۲) آب و هوای گرم و مرطوب

(۳) وجود جلگه ها و زمین های قابل کشاورزی

(۴) آسان بودن حمل و نقل به ویژه حمل و نقل دریایی

۹- مردم آسیا از چه نژادهایی تشکیل شده اند؟

۱) زردپوست : اکثریت جمعیت آسیا از این نژاد هستند.

۲) سفید پوست : بقیه مردم آسیا از این نژاد هستند.

۳) سیاه پوست : در جنوب آسیا

۴) دورگه ها : به علت ازدواج نژادهای مختلف با هم این به وجود آمده است.

۱۰- مردم آسیا به صدها زبان و لهجه حرف می زنند. مانند : چینی ، هندی ، روسی ، مغولی ، ترکی ، فارسی ، عربی ، کره ای ، ژاپنی و ...

۱۱- آسیا مهد ادیان بزرگ جهان است. سه دین بزرگ الهی ، یعنی یهود ، مسیحیت و اسلام علاوه بر آسیا در سایر قاره ها انتشار یافته اند.

۱۲- دین ها و آیین هایی که در آسیا رواج دارند را نام ببرید.

۱) اسلام

۲) یهود

۳) مسیحیت

۴) بودایی

۵) برهمایی

۱۳- حدود ۶۰ درصد مسلمانان جهان در قاره آسیا زندگی می کنند.

۱۴- خاستگاه دین اسلام کجاست؟ و بیشتر در کدام بخش آسیا رواج یافته است؟

خاستگاه دین اسلام کشور عربستان است. اما اسلام به تدریج همه کشورهای آسیای غربی را در بر گرفته و سپس به آسیای مرکزی و مشرق و جنوب شرقی آسیا نیز راه یافته است.

۱۵- به جز دین های اسلام ، مسیحیت و یهود چه ادیان دیگری در آسیا وجود دارد؟

۱) آیین برهمایی ← در شبه جزیره هند

۲) آیین بودایی ← خاستگاه اصلی این آیین نیز هند است اما در کشورهای شرق آسیا مانند : چین ، ژاپن ، کره و تایلند انتشار یافته است.

۱۶- آیین های بودایی و برهمایی خارج از آسیا کمتر نفوذ کرده اند.

۱۷- بخش عمده ای از مردم آسیا به کار کشاورزی مشغول هستند و کشاورزی جایگاه مهمی در اقتصاد کشورها دارد.

۱۸- مهم ترین محصول کشاورزی در قاره آسیا برنج است که غذای اصلی مردم آسیا می باشد.

۱۹- ۹۰ درصد برنج جهان در آسیا تولید و در همین قاره مصرف می شود.

۲۰- کشورهای مهم تولیدکننده برنج در آسیا را نام ببرید.

- ✓ چین
- ✓ هند
- ✓ پاکستان
- ✓ تایلند
- ✓ اندونزی
- ✓ فیلیپین
- ✓ بنگلادش
- ✓ ویتنام

۲۱- مهم ترین کشور صنعتی آسیا، ژاپن است که از بزرگترین قدرت های اقتصادی دنیا به شمار می رود.

۲۲- ژاپن و روسیه عضو کشورهای گروه هشت هستند.

۲۳- در دو دهه اخیر کشور چین به چه پیشرفت هایی دست یافته است؟

کشور چین در دو دهه اخیر توانسته با برنامه ریزی های جدید، میزان تولیدات و صادرات خود را به شدت افزایش بدهد و از این راه درآمد اقتصادی و وضع زندگی مردم خود را بهتر کند. امروز نیز کالاهای تولید شده در چین به کشورهای مختلف جهان صادر می شود.

۲۴- ببرهای اقتصادی آسیا لقب کدام کشورها می باشد؟

- ✓ کره جنوبی
- ✓ تایوان
- ✓ هنگ کنگ
- ✓ سنگاپور

۲۵- هدف ببرهای اقتصادی آسیا چیست؟ و اغلب چه کالاهای را تولید و صادر می کنند؟

صادرات هدف ببرهای اقتصادی آسیا می باشد. و از این راه درآمد بسیار زیادی به دست می آورند. این کشورها به خصوص در تولید و صادرات لوازم الکترونیکی و رایانه ای، لوازم خانگی و اتومبیل پیشرفت زیادی کرده اند.

۲۶- پس از گروه ببرهای اقتصادی آسیا، مالزی نیز در دو دهه اخیر پیشرفت زیادی در صنعت داشته و درآمد خوبی از این راه کسب کرده است.

۲۷- در آسیا چه عاملی موجب افزایش مهاجرت روستائیان به شهرها شده است؟

تحولات اقتصادی در آسیا

۲۸- شهرهای بزرگ آسیا مراکز مهم تجارت و بازرگانی آسیا و جهان محسوب می شوند. مانند: پکن ، توکیو ، سئول و...

۲۹- توکیو پایتخت ژاپن با منطقه شهری اطراف آن بیش از ۳۰ میلیون نفر را در خود جای داده و پرجمعیت ترین شهر آسیا است

۳۰- چند نمونه از جاذبه های گردشگری آسیا را نام ببرید.

- ✓ دیوار چین
- ✓ مکه و مدینه
- ✓ تاج محل در هندوستان
- ✓ مراکز خرید دبی ، مالزی ، سنگاپور و...

۳۱- اطلس چیست؟ (تعریف اطلس)

اطلس کتابی است که مجموعه ای از نقشه ها در آن گردآوری شده است.

۳۲- معمولاً اطلس کشورها چند نوع نقشه دارد؟ فقط نام ببرید.

دو نوع :

- (۱) نقشه های طبیعی
- (۲) نقشه های سیاسی

۳۳- ویژگی های نقشه های طبیعی را بنویسید.

بر روی این نقشه ها ، رشته کوه ها ، فلات ها ، دریاها و رودخانه ها و ... نمایش داده شده و اطلاعات مربوط به شهرها و کشورها بسیار کم است.

۳۴- ویژگی های نقشه های سیاسی را بنویسید.

بر روی این نقشه ها ، مرز کشورها ، ایالت ها و استان ها ، پایتخت ها و شهرهای مهم نمایش داده می شود.

پایان درس ۱۸

نکات مهم :

۱- محدوده منطقه جنوب غربی آسیا کجاست؟

این منطقه را می توان تقریباً درون یک مثلث جای داد به طوری که اضلاع این مثلث از تنگه بُسْفَر و تنگه داردانل در ترکیه تا کوه های پامیر در مشرق و از آن جا تا خلیج عدن و باب المندب را در بر می گیرد.

۲- منطقه جنوب غربی آسیا به کدام قاره ها متصل است؟

اروپا و افریقا

۳- عربستان ، ایران و ترکیه از کشورهای وسیع جنوب غربی آسیا هستند.

۴- ویژگی های طبیعی منطقه جنوب غربی آسیا را بنویسید.

۱) سرزمین های مرتفع : مانند کوه های بلند ایران که به ارتفاعات ترکیه و قفقاز می پیوندد.

۲) سرزمین های پست و جلگه ای پهناور : مانند جلگه بین النهرین ، جلگه سیند و جلگه خوزستان

۳) بیابان ها : مانند بیابان بزرگ عربستان (ربع الخالی) ، دشت کویر و دشت لوت

۵- ربع الخالی در شبه جزیره عربستان تقریباً ۲/۵ برابر انگلستان وسعت دارد.

۶- دلیل تنوع آب و هوایی منطقه جنوب غربی آسیا چیست؟

✓ وسعت زیاد

✓ تنوع ناهمواری ها

۷- منطقه جنوب غربی آسیا چند نوع آب و هوا دارد؟ بنویسید.

۱) نواحی مرتفع کوهستانی : زمستان آب و هوای سرد و تابستان آب و هوای معتدل دارد و بارش باران

موجب ایجاد پوشش گیاهی فراوان در این بخش ها شده است.

۲) بیابان های وسیع : آب و هوای گرم و خشک یا نیمه خشک دارد.

۳) مناطق ساحلی : سواحل آب و هوای متفاوت با هم دارند.

الف) آب و هوای گرم و مرطوب (شرجی) : مانند سواحل خلیج فارس ، دریای عمان ، اقیانوس هند ، دریای سرخ

ب) آب و هوای مدیترانه ای : شامل سواحل مدیترانه که زمستان معتدل و پر باران و تابستان گرم و خشک است.

۸- منطقه جنوب غربی آسیا یکی از نخستین کانون های تمدنی جهان است.

۹- پُر تکلم ترین زبان های منطقه جنوب غربی آسیا را بنویسید.

عربی ، فارسی ، ترکی و اردو

۱۰- ادیان الهی ، یهود ، مسیحیت و اسلام در منطقه جنوب غربی آسیا ظهور کرده اند.

۱۱- قلب تمدن اسلامی ، منطقه جنوب غربی آسیا است.

۱۲- بیش از ۹۰ درصد مردم منطقه جنوب غربی آسیا مسلمان هستند.

۱۳- کشورهای منطقه جنوب غربی آسیا به چه نوع فعالیت های اقتصادی مشغول هستند؟

اغلب کشورهای منطقه جنوب غربی آسیا دارای ذخایر نفت و گاز می باشند اما متأسفانه بیشتر آن ها از نظر اقتصادی به صادرات نفت وابسته بوده و ماشین آلات ، مواد غذایی ، دارو و انواع کالاهای مصرفی دیگر را از کشورهای پیشرفته وارد می کنند برخی کشورها نیز از طریق گردشگری و تجارت و بازرگانی اقتصاد خود را متحول کرده اند مانند : ترکیه و امارات متحده عربی.

۱۴- عربستان علاوه بر صادرات نفت ، همه ساله درآمد زیادی را از طریق مراسم حج و سفر میلیون ها زائر به این کشور نصیب خود می کند.

۱۵- برخی کشورهای منطقه جنوب غربی آسیا به دلیل جنگ ، اشغال نظامی توسط آمریکا و نبودن امنیت نتوانسته اند از نظر اقتصادی پیشرفت کنند و وضعیت چندان مناسبی ندارند. مانند : افغانستان ، عراق

۱۶- عراق و افغانستان به چه دلایلی از نظر اقتصادی پیشرفت نکرده اند؟

(۱) جنگ

(۲) اشغال نظامی توسط آمریکا

(۳) نبودن امنیت

پایان درس ۱۹

نکات مهم :

۱- ایران در منطقه جنوب غربی آسیا که یکی از مناطق راهبردی (استراتژیک) جهان است قرار دارد.

۲- چرا منطقه جنوب غربی آسیا جزء مناطق راهبردی (استراتژیک) محسوب می شود؟ نام برده و شرح دهید.

(۱) قرار گرفتن در کانون اتصال سه قاره آسیا ، اروپا و آفریقا : که این امر با وجود آبراهه هایی چون تنگه هرمز ، بُسفر ، داردانل و باب المندب افزایش یافته است.

(۲) این منطقه انبار مهم انرژی در جهان است : حدود دو سوم ذخایر شناخته شده نفت جهان و یک سوم منابع گازی جهان در این منطقه قرار دارد و کشورهای عمده تولیدکننده نفت در این منطقه واقع هستند.

(۳) این منطقه کانون جهان اسلام است. : مکه و مدینه که مقدس ترین شهرهای مسلمانان هستند هر ساله در هنگام مراسم حج صدها هزار نفر را در خود جای می دهند.

۳- موقعیت بندرگاهی چه اهمیتی برای کشورها دارد؟

✓ حمل و نقل ارزان کالا

✓ حمل و نقل انرژی

۴- کشورهای عمده تولیدکننده نفت جنوب غربی آسیا را بنویسید.

✓ عربستان

✓ ایران

✓ عراق

✓ کویت

✓ امارات متحده عربی

۵- اقتصاد و صنعت جهان به شدت به منابع انرژی منطقه جنوب غربی آسیا وابسته است.

۶- پیمان سازمان همکاری اقتصادی (اِکُو) نخست در سال ۱۳۴۱ بین ایران ، پاکستان و ترکیه بسته شد. و هم اکنون ده کشور منطقه عضو آن هستند.

۷- چرا جنوب غربی آسیا ، منطقه ای پُر تنش است؟

(۱) وجود منابع انرژی مورد نیاز کشورهای صنعتی و راه های مهم حمل و نقل دریایی در این منطقه

(۲) وابستگی برخی کشورهای منطقه به قدرت های بزرگ و پیروی سیاسی از آن ها

(۳) وجود رژیم اشغالگر قدس (اسرائیل) که با حمایت آمریکا و انگلیس مردم فلسطین را سرکوب می کند.

(۴) ایجاد پایگاه های نظامی توسط آمریکا و انگلیس و برخی کشورهای قدرتمند در منطقه برای حفظ منافع خود.

۸- در گذشته نیز دسترسی به آب های خلیج فارس و اقیانوس هند موضوعی مهم برای کشورهای قدرتمند بوده و همواره بر سر این موضوع با هم به رقابت و تلاش می پرداخته اند.

۹- برخی از کشورهای منطقه جنوب غربی آسیا به شیوه پادشاهی ، امیر نشینی و موروثی اداره می شوند و مردم نقش چندانی در حکومت ندارند و به آن ها اجازه دخالت و مشارکت در امور سیاسی داده نمی شود.

۱۰- دلیل اهمیت جایگاه ایران در منطقه جنوب غربی آسیا چیست؟

۱) الگو شدن انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷ برای مردم کشورهای دیگر تا علیه ظلم و استبداد داخلی قیام کنند.

۲) اتحاد و همبستگی اقوام مختلف ایرانی

۳) ایران دومین کشور وسیع و پر جمعیت منطقه است.

۴) پیشرفت های ایران در بخش علم و فناوری پس از انقلاب

۵) به دلیل داشتن سواحل طولانی و موقعیت بندرگاهی و دسترسی به آب های آزاد

۶) وجود جزایر بسیار مهم در منطقه خلیج فارس

۷) نیروی دریایی قدرتمند

۱۱- نوار ساحلی جنوب ایران شامل کدام بخش ها می شود؟

طول سواحل ایران در خلیج فارس و دریای عمان (مَکُران) با در نظر گرفتن بریدگی های ساحل از اروندرود در جنوب غرب تا تنگه هرمز و از آن جا تا بندر گواتر در جنوب شرق امتداد دارد.

۱۲- مهم ترین جزایر ایران در آب های خلیج فارس را بنویسید.

قشم ، کیش ، خارک ، لارک ، لاوان ، تنب بزرگ ، تنب کوچک و ابوموسی

۱۳- جزایر جنوبی ایران از چه نظرهایی دارای اهمیت می باشند؟

✓ استخراج نفت

✓ بازرگانی

✓ تجارت

✓ نظامی

۱۴- سرزمین فلسطین ۲۷۰۰۰ کیلومترمربع وسعت دارد اما حدود ۲۰۰۰۰ کیلومتر مربع از خاک آن را یهودیان صهیونیست اشغال کرده و آن را اسرائیل نامیده اند.

۱۵- در فلسطین ، شهری کهن وجود دارد که مسلمانان به آن بیت المقدس (قدس) و یهودیان و مسیحیان به آن اورشلیم می گویند.

۱۶- بیت المقدس برای پیروان سه دین بزرگ توحیدی (یهودیان ، مسیحیان و مسلمانان) شهری مقدس و مورد احترام به شمار می رود زیرا خاستگاه پیامبران بزرگ بوده است.

۱۷- مسجدالاقصی که در بیت المقدس قرار دارد ، پس از مسجدالحرام در مکه و مسجدالنبی در مدینه ، سومین مسجد مهم اسلام است. و در آغاز ظهور اسلام ، قبله اول مسلمانان بوده است.

۱۸- مقیاس نقشه چیست؟ (مقیاس را تعریف کنید).
نسبت مسافت روی نقشه به مسافت واقعی روی زمین را مقیاس نقشه می گویند.

۱۹- مقیاس کسری (عددی) چیست؟
در این نوع مقیاس ، اندازه ها را با اعداد و به صورت کسری نمایش می دهند که به آن مقیاس عددی یا کسری گویند.
در این نوع مقیاس عدد صورت کسر فاصله دو نقطه را بر روی نقشه و عدد مخرج کسر اندازه روی زمین با واحد مشخص (سانتی متر) را نمایش می دهد.
برای مثال :

نقشه ای با مقیاس $\frac{1}{100000}$ یعنی ۱ سانتی متر بر روی نقشه برابر است با ۱۰۰۰۰۰ سانتی متر بر روی زمین

(تبدیل به متر) ۱۰۰۰ متر = $100000 \div 100$

(تبدیل به کیلو متر) ۱ کیلو متر = $1000 \div 1000$

پس در واقع هر ۱ سانتی متر بر روی نقشه با مقیاس $\frac{1}{100000}$ برابر است با ۱ کیلو متر در روی زمین

۲۰- برای حل مسائل مربوط به مقیاس از چه فرمولی استفاده می کنیم؟

$$\text{مقیاس} = \frac{\text{فاصله دو نقطه بر روی نقشه}}{\text{فاصله همان دو نقطه بر روی زمین}}$$

۲۱- در نقشه ها ممکن است از مقیاس خطی یا مقیاس عددی (کسری) و یا هر دو استفاده شده باشد.

۲۲- حل مسئله مقیاس :

سؤال :

در نقشه ای با مقیاس $\frac{1}{50000}$ فاصله نقطه « الف » تا نقطه « ب » ۳ سانتی متر است. فاصله واقعی بر روی زمین را در سه واحد cm ، m ، km (به ترتیب : سانتی متر ، متر ، کیلو متر) محاسبه کنید.

ابتدا فرمول محاسبه مقیاس را می نویسیم : $\text{مقیاس} = \frac{\text{فاصله دو نقطه بر روی نقشه}}{\text{فاصله همان دو نقطه بر روی زمین}}$

سپس معلومات مسئله را خلاصه نویسی می کنیم.

مقیاس : $\frac{1}{50000}$ (معلوم)

فاصله بر روی نقشه : ۳ سانتی متر (معلوم)

فاصله واقعی دو نقطه بر روی زمین : X (نداریم یعنی مجهول است).

در مرحله بعد اعداد معلوم را در فرمول مقیاس جایگزین می کنیم.

$$\frac{1}{50000} = \frac{3}{x} \quad x = \frac{3 \times 50000}{1} \quad x = 150000 \text{ cm}$$

$$150000 \div 100 = 1500 \text{ m} \quad (\text{تبدیل سانتی متر به متر})$$

$$1500 \div 1000 = 1/5 \text{ km} \quad (\text{تبدیل متر به کیلومتر})$$

نتیجه نهایی :

۳ سانتی متر بر روی این نقشه برابر است با ۱۵۰۰۰۰ سانتی متر ، ۱۵۰۰ متر و ۱/۵ کیلومتر بر روی زمین.

پایان درس ۲۰

نکات مهم :

۱- قاره اروپا را می توان دنباله قاره پهناور آسیا یا بخشی از اوراسیا دانست. این قاره از کم وسعت ترین قاره های جهان است.

۲- به طور کلی ناهموازی های اروپا به چند بخش تقسیم می شود؟ فقط نام ببرید.
به دو بخش :

(۱) اروپای پیر

(۲) اروپای جوان

۳- اروپای پیر چه ویژگی هایی دارد؟ و شامل کدام بخش اروپا می باشد؟

در مناطق شمالی اروپا ، فرسایش طولانی مدت موجب شده است که کوه ها کم ارتفاع و قله ها گنبدی شکل و دره ها باز باشند. در این منطقه ، جلگه های پهناور و دریاچه های بسیار وجود دارد.

۴- ویژگی های اروپای جوان چیست؟ و شامل کدام بخش اروپاست؟

در جنوب اروپا ، چین خوردگی ها و رشته کوه های بلند دیده می شود. قله کوه ها نوک تیز و دامنه کوه ها اغلب دارای شیب تند و دره ها تنگ می باشند. در این منطقه آتشفشان ها و زمین لرزه هایی نیز رخ می دهد. و رشته کوه های آلپ و پیرنه در این منطقه قرار دارند.

۵- قله « مون بلان » با ارتفاع ۴۸۰۸ متر ، بلندترین قله رشته کوه آلپ است.

۶- به طور کلی اروپا ، قاره ای با آب و هوای معتدل و سرسبز و بدون بیابان است.

۷- اروپا دارای چند نوع آب و هوا می باشد؟ بنویسید.

(۱) آب و هوای قطبی و سرد : شمال قاره اروپا مانند شبه جزیره اسکاندیناوی و ایسلند

(۲) آب و هوای معتدل اقیانوسی : شامل مناطق مجاور اقیانوس اطلس مثل انگلستان و ایرلند

(۳) آب و هوای مدیترانه ای : مناطق جنوبی اروپا در سواحل مدیترانه مانند اسپانیا و ایتالیا

(۴) آب و هوای قاره ای یا برّی : مرکز و شرق اروپا به دلیل دوری از دریاها میزان بارندگی کمی دارد.

۸- عبور جریان دریایی آب گرم گلف استریم از سواحل انگلستان در فصل زمستان موجب می شود که هوا ملایم تر شود.

۹- آب و هوای مدیترانه ای چه ویژگی هایی دارد؟

(۱) زمستان معتدل و مرطوب

(۲) تابستان گرم و خشک

۱۰- از رودهای پر آب و دائمی اروپا در چه بخش هایی استفاده می کنند؟

(۱) آبیاری زمین های کشاورزی

(۲) حمل و نقل

(۳) تولید انرژی الکتریکی

(۴) کشتیرانی

۱۱- مهم ترین رودهای اروپا را نام ببرید.

دانوب ، وُلگا ، راین ، دُن و اِلَب

۱۲- دانوب طول ترین رود اروپاست که از چند کشور عبور می کند.

۱۳- قاره اروپا ، اگر چه قاره ای کم وسعت است. اما از نظر جمعیت یکی از متراکم ترین قاره های جهان محسوب می شود.

۱۴- چرا اروپا از نظر جمعیت قاره ای متراکم می باشد؟

✓ آب و هوای معتدل دارد.

✓ ریزش باران کافی

✓ وجود رودهای پر آب

✓ داشتن جلگه های پهناور

✓ پیشرفت در علم و فناوری

۱۵- چرا جمعیت اروپا رو به پیری می رود؟

علی رغم جمعیت انبوه و زیاد ، رشد جمعیت در اروپا کاهش یافته و زاد و ولد در این قاره ، کم شده است. به همین دلیل جمعیت سالمندان ، افزایش یافته و جمعیت اروپا رو به پیری می رود.

۱۶- مردم قاره اروپا از نژاد سفید پوست هستند.

۱۷- بیشتر مردم اروپا پیرو دین حضرت مسیح (ع) هستند.

۱۸- دین مسیحیت به چند مذهب تقسیم می شود ؟ نام ببرید.

به ۳ مذهب :

(۱) کاتولیک (۲) پروتستان (۳) ارتودوکس

۱۹- کاتولیک ها از رهبر مذهبی و روحانی خود ، پاپ که محل اقامت او در واتیکان است پیروی می کنند.

۲۰- مسلمانان نیز در قاره اروپا پراکنده اند. اما بیشتر آن ها در شبه جزیره بالکان زندگی می کنند.

۲۱- قاره اروپا از نظر اقتصادی پیشرفته است.

۲۲- میزان درآمد ، سطح سواد ، بهداشت و میزان طول عمر در قاره اروپا بالا است.

۲۳- کشاورزی در اروپا چگونه انجام می شود؟ به چند محصول مهم کشاورزی آن اشاره نمایید؟

کشاورزی تقریباً در همه جای اروپا رایج است و با استفاده از ماشین آلات مدرن و شیوه های علمی صورت می گیرد. در جنوب اروپا آب و هوای مدیترانه ای موجب شده محصولات ویژه ای چون : زیتون ، مرکبات و انگور به عمل آید.

۲۴- در اروپا دامداری و دامپروری با شیوه های صنعتی انجام می شود و میزان تولید محصولات گوشتی و لبنی زیاد است.

۲۵- کشورهای چون هلند و دانمارک از تولیدکنندگان و صادرکنندگان بزرگ فراورده های گوشتی و لبنی هستند.

۲۶- مهم ترین کشورهای صنعتی اروپا را نام ببرید.

✓ آلمان

✓ فرانسه

✓ انگلستان

✓ ایتالیا

۲۷- چرا بیشتر کشورهای صنعتی اروپا ، واردکننده مواد اولیه به ویژه نفت هستند؟

زیرا منابع زیر زمینی و معادن اروپا نمی تواند نیازهای صنایع عظیم این قاره را برآورده سازند.

۲۸- کشورهای اروپایی سالیان دراز برای استفاده از منابع و معادن سایر سرزمین ها به استعمار کشورهای دیگر دست زدند.

۲۹- جاذبه های گردشگری اروپا به چند بخش تقسیم می شود؟ نام ببرید.

(اروپا چه نوع جاذبه های گردشگری دارد؟)

✓ سواحل طولانی و آفتابی ✓ ورزش های زمستانی در کوه های آلپ

✓ جاذبه های فرهنگی و تاریخی مانند : بناهای تاریخی ، موزه ها ، کلیساها

۳۰- سه کشور اروپا که به وسیله جذب گردشگر درآمد زیادی کسب می کنند را نام ببرید.

✓ ایتالیا

✓ اسپانیا

✓ فرانسه

پایان درس ۲۱

نکات مهم :

۱- قاره افریقا بعد از آسیا دومین قاره وسیع جهان است.

۲- موقعیت قاره افریقا را بنویسید.

قاره افریقا در دو نیمکره شمالی و جنوبی گسترده شده و مدار استوا از وسط آن عبور می کند. این قاره از سواحل مدیترانه تا دماغه امید نیک امتداد دارد.

۳- قاره افریقا از طریق تنگه جبل الطارق از اروپا و از طریق کانال سوئز از آسیا جدا شده است.

۴- افریقا دارای چه نوع ناهمواری هایی می باشد؟

افریقا فلاتی وسیع و کم ارتفاع است و کوه های بلند کمتر در این قاره دیده می شود.
تنها چین خوردگی و ارتفاعات مهم افریقا در شمال غربی این قاره ، رشته کوه اطلس است.

۵- شرق افریقا از نظر ناهمواری ها چه ویژگی هایی دارد؟

- ✓ قله های مرتفع کنیا و کِلیمانجارو در این بخش قرار دارند.
- ✓ دارای دریاچه ها و آبشارهای زیادی است که اغلب به علت فرونشستن زمین یا شکستگی های بزرگ در پوسته زمین به وجود آمده است.

۶- شکستگی ها یا گسل های شرق افریقا چه پدیده های جغرافیایی در این منطقه ایجاد کرده اند؟

- ✓ ایجاد تعداد زیادی دریاچه
- ✓ ایجاد آبشارهای متعدد در مسیر رودها

۷- دریاچه های مهم شرق افریقا را نام ببرید.

- ✓ ویکتوریا
- ✓ تانگانیکا
- ✓ نیاسا

۸- چرا کناره های قاره افریقا برای پهلو گرفتن کشتی ها و ساختن بندر مناسب نیست؟

بر خلاف اروپا که دارای بریدگی های زیادی در سواحل است. کناره های افریقا صاف و بدون بریدگی (خلیج) است . به همین دلیل کناره های افریقا مناسب پهلو گرفتن کشتی ها و ساختن بندر مناسب نیست.

۹- چرا در بیشتر مناطق قارهٔ آفریقا زمستان دیده نمی شود؟

زیرا قارهٔ آفریقا آب و هوایی گرم دارد و موقعیت آن به گونه ای است که مدار استوا از وسط آن عبور می کند و خورشید در طول سال در مناطق استوایی و اطراف آن تا مدار رأس السرطان و رأس الجدی تقریباً عمود می تابد.

۱۰- قارهٔ آفریقا از نظر بارش ، به دو قسمت : آفریقای مرطوب و آفریقای خشک تقسیم می شود.

۱۱- آفریقای مرطوب (آفریقای سبز) به کدام بخش آفریقا می گویند؟ و چه ویژگی هایی دارد؟

نواحی اطراف خط استوا (از شمال تا دریاچهٔ چاد و از جنوب تا رود زامبزی) آب و هوای گرم و مرطوب دارد.
در این منطقه باران فراوان می بارد.

۱۲- آفریقای خشک به کدام بخش آفریقا می گویند؟ ویژگی های آن را بنویسید.

هرچه از منطقهٔ استوایی به سمت شمال و جنوب آفریقا پیش برویم از میزان باران و رطوبت کاسته شده کم کم به آب و هوای گرم و خشک تبدیل می شود. آفریقای خشک شامل شمال آفریقا مانند : صحرای بزرگ و در جنوب بیابان کالاهاری

۱۳- بخش کوچکی از شمال آفریقا که در مجاورت دریای مدیترانه قرار گرفته آب و هوای مدیترانه ای دارد.

۱۴- رودهای مهم و پر آب آفریقا را نام ببرید.

نیل ، کنگو ، نیجر ، اُرانژ ، زامبزی

۱۵- رود نیل ، طولانی ترین رود جهان است. (۶۶۹۵ کیلو متر)

۱۶- قارهٔ آفریقا با آن که دومین قارهٔ وسیع جهان است ، اما نسبت به وسعت خود جمعیت کمی دارد.

۱۷- بخش های وسیعی از بیابان بزرگ آفریقا و جنگل های انبوه استوایی خالی از جمعیت است.

۱۸- در سالیان گذشته ، چه عواملی مانع افزایش جمعیت قارهٔ آفریقا شده است؟

✓ عدم رعایت بهداشت

✓ شیوع بیماری های مختلف

✓ خشکسالی

✓ قحطی های پی در پی

✓ جنگ

۱۹- امروزه با بهبود واکسیناسیون و بهداشت ، رشد جمعیت و زاد و ولد در قارهٔ آفریقا افزایش یافته است.

۲۰- مردم آفریقا از چه نژادهایی تشکیل شده اند؟

(۱) سیاه پوست : بیشتر مردم آفریقا از این نژاد هستند.

(۲) سفید پوست : مردم شمال صحرای بزرگ آفریقا در مجاورت دریای مدیترانه و بخش کوچکی در جنوب آفریقا

(۳) دو رگه ها : در نقاط مختلف آفریقا پراکنده اند. و از ازدواج سایر نژادها با هم به وجود آمده است.

۲۱- مردم قاره آفریقا به چه زبان هایی صحبت می کنند؟

(۱) زبان عربی : ساکنان کشورهای شمال صحرای بزرگ آفریقا مانند : مصر ، الجزایر ، مراکش

(۲) زبان های محلی : مردم سایر کشورهای آفریقایی

(۳) فرانسوی و انگلیسی : کشورهایی که قبلا تحت نفوذ و استعمار آن ها بوده اند.

۲۲- مردم آفریقا تابع کدام ادیان هستند؟

مردم کشورهای شمال آفریقا ، مسلمان هستند. و مردم سایر مناطق آفریقا اغلب به دین مسیح یا مذاهب ابتدایی اعتقاد دارند.

۲۳- از نظر منابع طبیعی قاره آفریقا چگونه سرزمینی است ؟

قاره آفریقا از نظر منابع طبیعی ثروتمند است. در این قاره معادن نفت ، طلا ، الماس ، مس و جنگل های عظیم وجود دارد.

۲۴- به طور کلی عوامل توسعه نیافتگی و بازماندن از پیشرفت در قاره آفریقا به چند بخش تقسیم می شود؟ نام ببرید.

به دو بخش :

(۱) عوامل خارجی

(۲) عوامل داخلی

۲۵- عوامل خارجی که باعث عدم پیشرفت قاره آفریقا شده را بنویسید.

(۱) استعمار کشورهای اروپایی (در گذشته)

(۲) غارت منابع آن ها (در گذشته)

(۳) دخالت کشورهای قدرتمند در مسایل داخلی (امروزه)

(۴) ایجاد جنگ و بحران (امروزه)

۲۶- کدام عوامل داخلی در قارهٔ افریقا موجب عدم توسعه و پیشرفت آن ها شده است؟

- (۱) شرایط سخت محیطی (مانند : جنگل های انبوه ، بیابان های وسیع ، آب و هوای گرم)
- (۲) شیوع بیماری ها
- (۳) بی سوادی و آگاهی کم مردم
- (۴) جنگ های داخلی
- (۵) حکومت های وابسته و استبدادی

۲۷- چرا صنعت در قارهٔ افریقا چندان رشد نکرده است؟

زیرا کشورهای قارهٔ افریقا بیشتر صادرکنندهٔ محصولات معدنی و کشاورزی هستند. و مواد اولیه برای کارخانه های کشورهای صنعتی تولید می کنند.

۲۸- در قارهٔ افریقا بیشتر محصولات کشاورزی گرمسیری و استوایی مانند : قهوه ، کاکائو و کائوچو تولید می شود.

۲۹- در اطراف درهٔ نیل مزارع پنبه مشاهده می شود.

۳۰- جاذبه های گردشگری قارهٔ افریقا را بنویسید.

- ✓ سواحل شمال افریقا در کنار دریای مدیترانه
- ✓ پارک های ملی (وحش)
- ✓ آثار باستانی کشورهای قدیمی مانند : اهرام مصر

پایان درس ۲۲

نکات مهم :

۱- قاره آمریکا از نظر وسعت چه ویژگی هایی دارد؟

- ✓ قاره آمریکا قاره وسیعی است که از قطب شمال تا نزدیکی قطب جنوب کشیده شده است.
- ✓ قاره آمریکا در واقع به دو قاره کوچکتر تقسیم می شود : آمریکای شمالی و آمریکای جنوبی.
- ✓ آمریکای شمالی و آمریکای جنوبی به وسیله خشکی باریکی به نام آمریکای لاتین به هم وصل شده اند.

۲- قاره آمریکا بین اقیانوس اطلس و اقیانوس آرام قرار گرفته است.

۳- اهمیت حفر کانال پاناما را بنویسید.

تا قبل از ساختن کانال پاناما ، کشتی ها برای عبور از اقیانوس اطلس به اقیانوس آرام مجبور بودند آمریکای جنوبی را دور بزنند. اما بعد از حفر کانال پاناما دو اقیانوس اطلس و آرام به هم مرتبط شدند.

۴- قاره آمریکا از نظر ناهمواری ها به چند بخش تقسیم می شود؟ نام برده شرح دهید.

(۱) چین خوردگی های جوان و مرتفع :

✓ رشته کوه های راکی (روشوز) در آمریکای شمالی✓ رشته کوه های آند در آمریکای جنوبی

(۲) کوه های کم ارتفاع قدیمی :

✓ آپالاش در شرق آمریکای شمالی✓ توده قدیمی برزیل در شرق آمریکای جنوبی

(۳) سرزمین های پست جلگه ای :

✓ جلگه می سی سی پی در آمریکای شمالی✓ جلگه آمازون و پارانا در آمریکای جنوبی

۵- رشته کوه های راکی و آند در قاره آمریکا چه ویژگی هایی دارند؟

- ✓ این ناهمواری ها جزء چین خوردگی های جوان هستند.
- ✓ در این مناطق به دلیل ناآرام بودن پوسته زمین ، آتشفشان ها و زمین لرزه های فراوانی رخ می دهد.

۶- آمریکای مرکزی و جزایر آنتیل نیز سرزمین آتشفشان ها و زمین لرزه ها هستند.

۷- چرا در قاره آمریکا انواع آب و هوا و انواع پوشش گیاهی مشاهده می شود؟

زیرا قاره آمریکا از قطب شمال تا قطب جنوب گسترده شده و وسعت زیادی دارد.

۸- قاره آمریکا شامل چه نوع آب و هوایی می شود؟ نام برده شرح دهید.

- ۱) آب و هوای قطبی و سرد : شامل نواحی نزدیک قطب شمال مانند کانادا و نزدیکی قطب جنوب
- ۲) آب و هوای معتدل اقیانوسی : شامل سواحل قاره آمریکا (سواحل اقیانوس اطلس و آرام)
- ۳) آب و هوای گرم و مرطوب : شامل نواحی نزدیک به استوا در آمریکای مرکزی و جنوبی مثل جنگل های آمازون
- ۴) آب و هوای گرم و خشک : شامل بیابان نوادا در آمریکای شمالی و بیابان آتاکاما در آمریکای جنوبی

۹- رودهای مهم قاره آمریکا را بنویسید.

- ✓ می سی سی پی در آمریکای شمالی
- ✓ آمازون در آمریکای جنوبی

۱۰- اهمیت رود می سی سی پی چیست؟

- ✓ رود می سی سی پی یکی از طویل ترین رودهای جهان است.
- ✓ از چند ایالت کشور ایالات متحده آمریکا عبور می کند.
- ✓ نقش مهمی در حمل و نقل کالا و منابع و تجارت و بازرگانی از طریق کشتیرانی دارد.

۱۱- اهمیت رود آمازون در آمریکای جنوبی چیست؟

- ✓ رود آمازون از میان جنگل های استوایی عبور می کند.
- ✓ رود آمازون پر آب ترین رود دنیا است.
- ✓ آب آمازون از مجموع ده رودخانه پر آب جهان بیشتر است.
- ✓ در رود آمازون ماهی های آب شیرین ، مارهای آبی و گربه های گول پیکر زندگی می کنند.

۱۲- حدود ۱۵ درصد جمعیت جهان در قاره آمریکا زندگی می کنند.

۱۳- جمعیت در قاره آمریکا بیشتر در چه بخش هایی متمرکز شده اند؟

- ✓ جلگه های حاصلخیز مثل می سی سی پی
- ✓ بنادر
- ✓ شهرهای ساحلی نزدیک به اقیانوس

۱۴- مردم قاره آمریکا از چه نژادهایی تشکیل شده اند؟

- ۱) بومیان : همان سرخ پوستان و ساکنان اولیه قاره آمریکا بودند.
- ۲) سفید پوستان : مهاجران اروپایی بودند که پس از کشف قاره آمریکا در آن جا ساکن شدند.
- ۳) سیاه پوستان : در واقع فرزندان و نوادگان بردگان افریقایی بودند که اروپائیان آن ها را برای کار به آن جا بردند.
- ۴) دو رگه ها : به علت ازدواج سایر نژادها و مهاجرانی که در آمریکا زندگی می کرده اند به وجود آمده اند.

۱۵- به بومیان آمریکا سرخ پوست می گویند . کریستف کلمب وقتی به قاره آمریکا رسید بومیان را هندی نامید ، چون فکر می کرد که به هند رسیده است. از این رو به بومیان این قاره هندی هم می گویند.

۱۶- نژاد سیاه پوست چگونه وارد قاره آمریکا شده است؟
در دوران استعمار توسط اروپائیان به اجبار برای کار در مزارع کشاورزی و معادن به این قاره آورده شدند.

۱۷- زبان اغلب مردم در آمریکای شمالی انگلیسی است. مانند کشورهای کانادا و ایالات متحده آمریکا

۱۸- چرا آمریکای شمالی (کانادا و ایالات متحده آمریکا) به داشتن فرهنگ آنگلوساکسون مشهور است؟
به دلیل مهاجرت انگلیسی ها به این دو کشور فرهنگ آنگلوساکسون (فرهنگ انگلیسی) در این مناطق غلبه دارد.

۱۹- به چه دلیل به آمریکای مرکزی و جنوبی آمریکای لاتین می گویند؟
به دلیل مهاجرت اسپانیایی ها و پرتغالی ها به این بخش ها و این که ریشه زبان های اسپانیایی و پرتغالی لاتین است.

۲۰- اکثر مردم قاره آمریکا پیرو دین حضرت مسیح (ع) هستند و در آمریکای شمالی مذهب پروتستان و در آمریکای لاتین مذهب کاتولیک رواج دارد.

۲۱- دو کشور ایالات متحده آمریکا و کانادا در آمریکای شمالی از نظر اقتصادی جزء کشورهای پیشرفته صنعتی جهان محسوب می شوند و جزء کشورهای گروه هشت هستند.

۲۲- کشاورزی در کشور ایالات متحده آمریکا چگونه و به چه شیوه ای انجام می شود؟
کشاورزی در این کشور صنعتی و تجاری است. و ایالات متحده آمریکا بزرگترین تولید کننده و صادرکننده گندم ، ذرت در جهان است.

۲۳- کشورهای کانادا و ایالات متحده آمریکا از تولیدکنندگان و صادرکنندگان تجهیزات صنعتی ، ماشین آلات ، خودرو ، صنایع غذایی ، مواد شیمیایی و کالاهای الکترونیکی هستند.

۲۴- مهمترین عوامل پیشرفت و توسعه آمریکای شمالی (کانادا و ایالات متحده آمریکا) و تبدیل آن به یک قدرت اقتصادی را بنویسید.

- (۱) ورود مهاجران اروپایی همراه با دانش ها ، مهارت ها و سرمایه های آن به آمریکای شمالی
- (۲) وجود معادن زیر زمینی ، منابع طبیعی فراوان ، زمین های وسیع قابل کشت ، رودهای پر آب و آب و هوای مناسب برای فعالیت های اقتصادی
- (۳) دور بودن از صحنه جنگ جهانی دوم و کمتر آسیب دیدن نسبت به کشورهای اروپایی.
- (۴) پیشی گرفتن ایالات متحده آمریکا بر قدرت های اروپایی پس از جنگ جهانی دوم.
- (۵) جذب نیروهای متخصص و دانشمندان از سایر کشورها توسط ایالات متحده آمریکا و کانادا طی سالهای طولانی.

۲۵- در ایالات متحده آمریکا و کانادا به دلیل رونق تجارت داخلی و جهانی شهر های بزرگی رشد کرده اند.

۲۶- نیویورک پرجمعیت ترین شهر ایالات متحده آمریکا است. این شهر با بیش از پنجاه آسمانخراش از این نظر مقام اول را در جهان دارد.

۲۷- مرکز اصلی سازمان ملل متحد و مجسمه آزادی (نماد ایالات متحده آمریکا) در شهر نیویورک واقع شده است.

۲۸- آمریکای لاتین (آمریکای مرکزی و جنوبی) از نظر منابع طبیعی و ذخایر معدنی بسیار غنی است.

۲۹- چرا کشورهای آمریکای لاتین نتوانسته اند به پیشرفت های صنعتی در حد آمریکای شمالی دست یابند؟

استعمار از یک سو و حکومت های وابسته به بیگانه و استبدادی در این کشورها از مهم ترین دلایل می باشند.

۳۰- کشورهای آمریکای لاتین اغلب تولیدکننده و صادرکننده مواد اولیه و صنعتی و محصولات کشاورزی هستند و چندان اوضاع اقتصادی خوب ندارند.

۳۱- در آمریکای لاتین کدام کشورها بزرگترین تولیدکننده و صادرکننده محصولات استوایی مانند قهوه و نیشکر هستند؟

✓ برزیل

✓ آرژانتین

✓ ونزوئلا

✓ کلمبیا

۳۲- جاذبه های گردشگری قاره آمریکا شامل کدام بخش ها می باشد؟ بنویسید.

✓ غارها

✓ آبشارها

✓ سواحل

✓ جنگل ها و رودها

✓ مراکز تفریحی و پارک ها

✓ موزه های حیات وحش

✓ کاخ ها

✓ نمایشگاه ها و مراکز خرید

نکات مهم :

۱- اقیانوسیه کوچک ترین قاره جهان است.

۲- اقیانوسیه به کجا می گویند؟

صاحب نظران ، استرالیا و جزایری را که در نزدیکی اقیانوس آرام قرار گرفته ، اقیانوسیه می نامند.

۳- استرالیا و اقیانوسیه کم وسعت ترین و کم جمعیت ترین قاره مسکونی جهان هستند.

۴- موقعیت قاره استرالیا و اقیانوسیه کجاست؟

این قاره در نقطه پایانی جنوب شرقی قاره آسیا قرار دارد.

۵- در واقع استرالیا سرزمین اصلی قاره اقیانوسیه است که همچون جزیره ای پهناور در اقیانوس آرام واقع شده است.

۶- یکی از جزایر مهم و بزرگ اقیانوسیه کشور نیوزیلند (زلاند نو) است.

۷- ویژگی های طبیعی استرالیا را بنویسید.

✓ استرالیا تقریباً سرزمینی هموار است.

✓ فقط در شرق این کشور رشته کوه هایی به موازات ساحل کشیده شده است.

✓ در شمال شرقی استرالیا بزرگترین صخره مرجانی دنیا به شکل دیواری از آب های اقیانوس آرام سر برآورده است.

۸- صخره مرجانی شمال شرقی استرالیا چه اهمیتی دارد؟

✓ این صخره بیش از ۲۰۰۰ کیلومتر طول دارد و صدها نوع ماهی در این جا زندگی می کنند.

✓ در این منطقه ، امکانات خوبی برای گردشگرانی که از این صخره مرجانی بازدید می کنند به وجود آمده است.

۹- نیوزیلند کشور کوهستانی است. و قله کوک بلندترین قله نیوزیلند است.

۱۰- استرالیا با وجود وسعت زیاد جمعیت بسیار کمی دارد.

۱۱- جمعیت استرالیا و نیوزیلند را چه گروه هایی تشکیل داده است؟

✓ مهاجران اروپایی (انگلیسی و ایرلندی)

✓ درصد بسیار کمی هم بومیان

۱۲- زبان رسمی استرالیا ، انگلیسی است. اما به دلیل مهاجرپذیر بودن زبان های مختلفی در این کشور تکلم می شود.

۱۳- زبان رسمی نیوزیلند نیز انگلیسی است.

۱۴- استرالیا و نیوزیلند از کشورهای مسیحی محسوب می شوند. اگرچه پیروان سایر ادیان نیز در این کشورها زندگی می کنند.

۱۵- استرالیا و نیوزیلند جزء کشورهای پیشرفته صنعتی در جهان هستند.

۱۶- چه عواملی موجب پیشرفت استرالیا شده است؟

✓ فراوانی منابع و معادن

✓ انتقال سرمایه و فناوری های اروپائیان مهاجر به استرالیا

۱۷- استرالیا تولیدکننده و صادرکننده بزرگ گندم در جهان است.

۱۸- کشاورزی در استرالیا به روش صنعتی و با استفاده از ماشین آلات صورت می گیرد.

۱۹- صادرات مهم استرالیا و نیوزیلند در بخش دامپروری و دامداری چیست؟

گوشت و پشم

۲۰- سیدنی و ملبورن دو بندر مهم استرالیا از مراکز مهم صنایع کشتی سازی و صنایع شیمیایی به شمار می روند.

۲۱- دلایل جذب شدن گردشگران به استرالیا و نیوزیلند چیست؟

✓ وجود سواحل طولانی

✓ تنوع محیطی

✓ تنوع گونه های جانوری

✓ ساختن امکانات تفریحی و گردشگری

پایان درس ۲۴

(الف) جملات صحیح را با (ص) و جملات غلط را با (غ) مشخص نمایید. (۱ نمره)

- ۱- تعاون به زبان ساده یعنی همکاری و یاری رساندن به یکدیگر. ( )
- ۲- منافع شرکت های تعاونی به اندازه سهم افراد توزیع می شود. ( )

(ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید. (۱ نمره)

۳- با ..... و مسئولیت ها اعضای خانواده احساس مفید بودن خواهند داشت.

۴- به بخشش مال ، علم و توانایی ها و وقت خود به دیگران ..... می گویند.

(ج) گزینه مناسب را با علامت ☒ انتخاب نمایید. (۱ نمره)

۵- سازمان های مردم نهاد و مؤسسات مشابه آن برای فعالیت های خود باید از کجا مجوز بگیرند؟

(الف) مجلس شورای اسلامی ☐ (ب) وزارت کشور ☐ (ج) قوه قضائیه ☐ (د) نیروی انتظامی ☐

۶- کدام یک از گزینه های زیر جزء جلوه های تعاون در محله نمی باشد؟

(الف) هدیه دادن به مادر ☐ (ب) عیادت از همسایه بیمار ☐

(ج) مراقبت از اموال عمومی ☐ (د) کمک به امنیت محله ☐

(د) عبارت های مرتبط به هم از ستون (الف) را به ستون (ب) وصل کنید. (۱ نمره)

ستون (الف)

ستون (ب)

۷- شرکت های تعاونی ☐

ایجاد صمیمیت و محبت بیشتر ☐

۸- تعاون در خانواده ☐

به صورت داوطلبانه تلاش می کنند. ☐

سرمایه و سهام بیشتر برابر است با قدرت بیشتر ☐

(ه) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. (۲ نمره)

۹- یک نمونه از سازمان های مردم نهاد را نام ببرید.

۱۰- به اموال و دارایی هایی که وقف می شود چه می گویند؟

۱۱- هر شرکت تعاونی حداقل با چند عضو به رسمیت شناخته می شود؟

۱۲- یکی از اهداف تشکیل شرکت های تعاونی را بنویسید.

(و) به سؤالات تشریحی زیر پاسخ کامل دهید.

۱۳- چرا انسان ها نمی توانند زندگی خود را از دیگران جدا کنند؟ (۲ نمره)

۱۴- همکاری نکردن در گناه یعنی چه ؟ (۲نمره)

۱۵- چهار مورد از جلوه ها و شکل های مختلف تعاون را بنویسید. (۲نمره)

۱۶- خیرین مدرسه ساز چه فعالیت هایی انجام می دهند؟ (۲نمره)

۱۷- هدف از تشکیل شرکت های تعاونی چیست؟ و چگونه تشکیل می شود؟ (۲نمره)

۱۸- شرکت های تعاونی و غیر تعاونی چه تفاوتی در زمینه تصمیم گیری و حق رأی دارند؟ (۲نمره)

۱۹- چهار مورد از سازمان های مردم نهاد را نام ببرید. (۲نمره)

پایان نمونه سؤال فصل ۱

موفق باشید.

حسین حیدری

(الف) جملات صحیح را با (ص) و جملات غلط را با (غ) مشخص نمایید. (۱/۵ نمره)

- ۱- حکومت کشور ایران جمهوری اسلامی است که به وسیله قوه ی مجریه اداره می شود. ( )
- ۲- اجرای قانون اساسی و قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی از وظایف دولت است. ( )
- ۳- رئیس جمهور پس از مقام رهبری عالی ترین مقام رسمی کشور است. ( )

(ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید. (۲ نمره)

- ۴- داوطلبان ریاست جمهوری که شرایط رئیس جمهور شدن را دارند توسط ..... تأیید می شوند.
- ۵- منظور از شهروندان ، ..... یک کشور است.
- ۶- تنفیذ حکم ریاست جمهوری توسط ..... انجام می شود.
- ۷- بیشترین درآمد دولت از راه ..... است.

(ج) گزینه مناسب را با علامت ☒ انتخاب نمایید. (۱/۵ نمره)

۸- رئیس جمهور برای چه مدت و با رأی چه کسانی انتخاب می شود؟

(الف) ۴ سال - رأی مجلس خبرگان ☐ (ب) ۸ سال - رأی رهبری ☐

(ج) ۴ سال - مستقیم مردم ☐ (د) ۴ سال - رأی شورای نگهبان ☐

۹- حداقل سن رأی دهندگان انتخابات ریاست جمهوری چند سال تعیین شده است؟

(الف) ۱۶ سال ☐ (ب) ۱۸ سال ☐ (ج) ۲۰ سال ☐ (د) ۱۵ سال ☐

۱۰- کدام یک از گزینه های زیر از وظایف دولت نیست؟

(الف) تنظیم لایحه ☐ (ب) ایجاد امنیت در جامعه ☐ (ج) ایجاد شغل و رفاه ☐ (د) رسیدگی به شکایات مردم ☐

(د) عبارت های مرتبط به هم از ستون (الف) را به ستون (ب) وصل کنید. (۱/۵ نمره)

ستون (ب)

ستون (الف)

☐ ریاست جمهور ، معاونان و وزیران

۱۱- اجرای قانون اساسی ☐

☐ پیش بینی دخل و خرج

۱۲- هیئت دولت ☐

☐ صادرات و واردات

۱۳- بودجه ☐

☐ ریاست جمهوری

(ه) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. (۱/۵ نمره)

۱۴- رئیس جمهور و دولت در برابر چه کسانی بیشتر مسئول هستند؟

۱۵- مقر هیئت دولت و وزارتخانه ها در کجا قرار دارد؟

۱۶- به سندی که دولت در آن درآمدها و هزینه ها را تعیین می کند چه می گویند؟

و) به سؤالات تشریحی زیر پاسخ کامل دهید.

۱۷- تحلیل ریاست جمهوری یعنی چه؟ (۲نمره)

۱۸- رئیس جمهور چگونه دولت یا کابینه را تشکیل می دهد؟ (۲نمره)

۱۹- ۳ نمونه از حقوق شهروندی را بنویسید. (۲نمره)

۲۰- ۴ مورد از وظایف مهم دولت را نام ببرید. (۲نمره)

۲۱- مالیات چیست؟ (۲نمره)

۲۲- هیئت دولت در طی سال چه فعالیتی انجام می دهد؟ (۲نمره)

پایان نمونه سؤال فصل ۲

موفق باشید.

حسین حیدری

(الف) جملات صحیح را با (ص) و جملات غلط را با (غ) مشخص نمایید. (۱/۵ نمره)

- ۱- به گروه سنی ۱۲ تا ۱۸ سال را نوجوان می گویند. ( )
- ۲- افراد در دوره نوجوانی و بلوغ بیشتر دچار آسیب های اجتماعی می شوند. ( )
- ۳- مجازات دعاوی حقوقی ، اعدام و زندان است. ( )

(ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید. (۲ نمره)

- ۴- نوجوانان علاوه بر تغییرات جسمانی از نظر ذهنی و ..... نیز تغییر می کنند.
- ۵- پرخاشگری و نزاع نتیجه ی کنترل نکردن ..... است.
- ۶- پلیس قانون وضع نمی کند و قدرت ..... هم ندارد.
- ۷- قوه ..... پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی افراد است.

(ج) گزینه مناسب را با علامت ☒ انتخاب نمایید. (۱ نمره)

۸- کدام یک از گزینه های زیر جزء خصوصیات دوران بلوغ نیست؟

- (الف) شک و تردید ☐ (ب) هویت جویی ☐ (ج) انزوا و گوشه گیری ☐ (د) حساس شدن نسبت به خود ☐

۹- کدام یک از جرم های زیر جزء دعاوی حقوقی نیست؟

- (الف) اختلافات ملکی ☐ (ب) پرداخت نکردن حقوق کارگران ☐
- (ج) ضرر و زیان رساندن به دیگران ☐ (د) نزاع ☐

(د) عبارت های مرتبط به هم از ستون (الف) را به ستون (ب) وصل کنید. (۱/۵ نمره)

ستون (ب)

ستون (الف)

۱۰- بلوغ ☐	تغییرات عصبی و کم شدن هوشیاری ☐
۱۱- مواد مخدر ☐	۱۲ تا ۱۸ سال ☐
۱۲- برخورد با متخلفان ☐	قوه مجریه ☐
	قوه قضائیه ☐

(ه) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. (۲ نمره)

- ۱۳- یک مورد از آسیب های اجتماعی مربوط به نوجوانان را بنویسید.
- ۱۴- خشم و عصبانیت چه نوع احساسی است؟
- ۱۵- پدر و مادر در تربیت و مراقبت از فرزندان چه نوع حقی دارند؟
- ۱۶- رئیس قوه قضائیه از طرف چه کسی انتخاب می شود؟

و) به سؤالات تشریحی زیر پاسخ کامل دهید.

۱۷- بلوغ چیست؟ (۲نمره)

۱۸- چرا افراد در دوره نوجوانی و بلوغ بیشتر دچار آسیب های اجتماعی می شوند؟ (۲نمره)

۱۹- چهار مورد از درجات و رفتارهای پرخطر را بنویسید. (۲نمره)

۲۰- چه کسانی باید از نوجوانان در برابر آسیب ها و تهدیدات محافظت کنند؟ (۲نمره)

۲۱- برای حل اختلاف قبل از رفتن به دادگاه چه باید کرد؟ (۲نمره)

۲۲- وکیل به چه کسی می گویند؟ (۲نمره)

پایان نمونه سؤال فصل ۳

موفق باشید.

حسین حیدری

الف) جملات صحیح را با (ص) و جملات غلط را با (غ) مشخص نمایید. (۲ نمره)

- ۱- پیام ممکن است با کلام یا بارفتار و حرکات یا از طریق نوشته یا تلفن فرستاده شود. ( )
- ۲- کتاب ها و علائم جزء ابزارهای الکترونیکی هستند. ( )
- ۳- ما در برخورد با پیام های بازرگانی و فیلم ها باید خوب فکر کنیم و آن ها را تجزیه و تحلیل نماییم. ( )
- ۴- فیلم ها و عکس های خانوادگی خود را در اینترنت فقط می توانیم به دوستان نزدیک خود ارسال کنیم. ( )

ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید. (۲ نمره)

- ۵- جریان ارسال و دریافت پیام را ..... می گویند.
- ۶- در یک ارتباط کلامی ، ..... یک رسانه محسوب می شود.
- ۷- معمولاً کسانی که برای کالاهای خود تبلیغ می کنند به دنبال ..... و سودشان هستند.
- ۸- همه ی اطلاعاتی که در اینترنت وجود دارند ..... نیستند. چون از سوی منابع و افراد مختلف منتشر می شوند.

ج) گزینه مناسب را با علامت ☒ انتخاب نمایید. (۱ نمره)

- ۹- کدام گزینه جزء عناصر ارتباط نیست؟
 الف) فرستنده ☐ ب) پیام ☐ ج) بازخورد ☐ د) گیرنده ☐
- ۱۰- آگهی های بازرگانی با چه روشهایی در معرض دید افراد جامعه قرار می گیرند؟
 الف) رادیو و تلویزیون ☐ ب) مجلات و روزنامه ها ☐ ج) پیامک ☐ د) همه موارد ☐

د) عبارت های مرتبط به هم از ستون (الف) را به ستون (ب) وصل کنید. (۱/۵ نمره)

ستون (ب)

ستون (الف)

☐ اثر تبلیغات

۱۱- فرستنده پیام ☐

☐ رسانه

۱۲- زبان ☐

☐ گیرنده

۱۳- سبک زندگی ☐

☐ ارسال کننده

ه) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. (۱/۵ نمره)

- ۱۴- شبکه ارتباطات افراد به کمک وسایل ارتباط جمعی به چه سطوحی می رسد؟
- ۱۵- به وسیله ای که پیامی را از فرستنده به گیرنده منتقل می کند چه می گویند؟
- ۱۶- کدام عمل ، فرهنگ عمومی جامعه و سبک زندگی افراد را بیشتر تحت تأثیر قرار می دهد؟

و) به سؤالات تشریحی زیر پاسخ کامل دهید.

۱۷- بازخورد چیست؟ (۲نمره)

۱۸- به طور کلی رسانه ها به چند گروه تقسیم می شوند؟ نام برده و برای هر کدام یک مثال بزنید. (۲نمره)

۱۹- اهمیت ایمیل یا همان رایانامه چیست؟ (۲نمره)

۲۰- دو نمونه از مزایا و کاربردهای اینترنت را بنویسید. (۲نمره)

۲۱- چهار مورد از خدمات دولت الکترونیک را بنویسید. (۲نمره)

۲۲- صاحب نظران درباره اثرات منفی رسانه های ارتباط جمعی چه نظراتی دارند؟ (۲ مورد - ۲ نمره)

پایان نمونه سؤال فصل ۴

موفق باشید.

حسین حیدری

الف) جملات صحیح را با (ص) و جملات غلط را با (غ) مشخص نمایید. (۲ نمره)

- ۱- شبه جزیره عربستان که جزیره العرب نامیده می شود در غرب آسیا قرار دارد. ( )
- ۲- عصر جاهلیت به اوضاع و شرایط اجتماعی و فرهنگی مردم عربستان قبل از بعثت پیامبر (ص) می گویند. ( )
- ۳- عمر خلیفه دوم ، توسط ابوبکر به خلافت رسید. ( )
- ۴- امام علی (ع) در جنگ صفین سپاهیان معاویه را شکست داد. ( )

ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید. (۲ نمره)

- ۵- ساکنان جزیره العرب را ..... تشکیل می دادند.
- ۶- حضرت محمد(ص) در تاریخ ..... سالی که به ۴۰ سالگی رسیده بود به پیامبری مبعوث شدند.
- ۷- امام علی (ع) به منظور جلوگیری از ..... سکوت کردند.
- ۸- یزید با شنیدن اخبار کوفه فردی به نام ..... را حاکم کوفه قرار داد.

ج) گزینه مناسب را با علامت ☒ انتخاب نمایید. (۱ نمره)

- ۹- دو ایستگاه مهم تجاری بر سر راه جنوب به شمال عربستان بودند؟
الف) حجاز ☐ ب) مکه و یثرب ☐ ج) مکه و طائف ☐ د) طائف و یثرب ☐
- ۱۰- کدام گزینه باعث مخالفت و دشمنی ریاست طلبان و ثروت اندوزان با امام علی (ع) شد؟
الف) عمل به قرآن ☐ ب) عمل به سنت پیامبر (ص) ☐ ج) اجرای عدالت ☐ د) همه موارد ☐

د) عبارت های مرتبط به هم از ستون (الف) را به ستون (ب) وصل کنید. (۱ نمره)

ستون (ب)

- ☐ ابوسفیان
☐ ابوطالب
☐ عمروعاص

ستون (الف)

- ۱۱- بزرگ خاندان بنی هاشم ☐
۱۲- جنگ صفین ☐

ه) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. (۲ نمره)

- ۱۳- به منطقه کوهستانی شبه جزیره عربستان می گفتند؟
- ۱۴- حضرت محمد (ع) در کدام مکان به پیامبری مبعوث شدند؟
- ۱۵- ۲۸- صفر سال ۱۱ هجری سالروز وفات کدام معصوم است؟
- ۱۶- شورایی که عمر پس از مرگ خود تعیین کرده بود ، چه کسی را به خلافت انتخاب کرد؟

و) به سؤالات تشریحی زیر پاسخ کامل دهید.

۱۷- عصر جاهلیت اعراب چه ویژگی هایی داشت؟ به ۴ نمونه اشاره کنید. (۲نمره)

۱۸- رسول گرامی اسلام در آغاز بعثت چگونه مردم را به پرستش خدای یکتا دعوت می کردند؟ شرح دهید. (۲نمره)

۱۹- پاسخ پیامبر اسلام (ص) در برابر پیشنهاد مشرکان مبنی بر قبول ریاست قبیله و قوم و دریافت ثروت فراوان چه بود؟ (۲نمره)

۲۰- ماجرای سقیفه چه بود؟ و سرانجام آن چه شد؟ (۲نمره)

۲۱- ویژگی های بارز دوران خلافت عثمان را بنویسید. (۴ مورد-۲نمره)

۲۲- امام حسین (ع) اهداف قیام خود را چه چیزهایی می دانست؟ (۲نمره)

پایان نمونه سؤال فصل ۵

موفق باشید.

حسین حیدری

(الف) جملات صحیح را با (ص) و جملات غلط را با (غ) مشخص نمایید. (۲ نمره)

- ۱- ابوبکر خلیفه اول ، فرمان حمله به مرزهای حکومت ساسانیان و امپراتوری روم شرقی را صادر کرد. ( )
- ۲- در جنگ قادسیه اعراب مسلمان از سپاهیان ساسانیان شکست خوردند. ( )
- ۳- مؤسس سلسله طاهریان ، طاهر ذوالیمینین بود. ( )
- ۴- مساجد از نخستین جلوه های مهم معماری ایرانی - اسلامی بودند. ( )

(ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید. (۲ نمره)

- ۵- هنگام ظهور اسلام در شبه جزیره عربستان ..... بر ایران حکومت می کرد.
- ۶- شهر بغداد توسط ..... عباسی بنا شد و مرکز خلافت عباسیان قرار گرفت.
- ۷- مؤسس سلسله سامانیان ..... بود.
- ۸- آل بویه و علویان طبرستان مذهب ..... داشتند.

(ج) گزینه مناسب را با علامت ☒ انتخاب نمایید. (۱ نمره)

- ۹- قسمت اعظم سرزمین ایران در زمان کدام خلیفه فتح شد؟
 الف) ابوبکر ☐ ب) عثمان ☐ ج) عمر ☐ د) امام علی (ع) ☐
- ۱۰- امیران کدام سلسله توانستند بغداد را تصرف کرده و خلفای عباسی را مطیع خود کنند؟
 الف) آل بویه ☐ ب) سامانیان ☐ ج) طاهریان ☐ د) صفاریان ☐

(د) عبارت های مرتبط به هم از ستون (الف) را به ستون (ب) وصل کنید. (۱ نمره)

ستون (ب)

- ☐ جنگ نهاوند
- ☐ جنگ قادسیه
- ☐ عیاران

ستون (الف)

- ۱۱- رستم فرخزاد ☐
- ۱۲- یعقوب لیث ☐

(ه) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. (۲ نمره)

- ۱۳- مرکز خلافت امویان (بنی امیه) کدام شهر بود؟
- ۱۴- ابومسلم خراسانی سردار ایرانی توسط کدام یک از خلفای عباسی به قتل رسید؟
- ۱۵- از بین سلسله های طاهریان ، صفاریان ، علویان طبرستان و سامانیان کدام یک ریشه و تبار ایرانی نداشتند؟
- ۱۶- رودکی پدر شعر فارسی با تشویق و حمایت کدام سلسله اشعار خود را سرود؟

و) به سؤالات تشریحی زیر پاسخ کامل دهید.
۱۷- دوران اسلامی در ایران چگونه آغاز شد؟ (۲نمره)

۱۸- دلایل نارضایتی مردم از حکومت ساسانی چه بود؟ (۳مورد - ۲نمره)

۱۹- ۴ مورد از ویژگی های حکومت عباسیان را بیان کنید. (۲نمره)

۲۰- اقدامات یعقوب لیث صفّاری را نام ببرید. (۲نمره)

۲۱- دلیل دشمنی خلفای عباسی با علویان طبرستان چه بود؟ (۲نمره)

۲۲- روابط طاهریان و سامانیان با خلفای عباسی چگونه بود؟ و در اداره امور چگونه عمل می کردند؟ (۲نمره)

پایان نمونه سؤال فصل ۶

موفق باشید.

حسین حیدری

الف) جملات صحیح را با (ص) و جملات غلط را با (غ) مشخص نمایید. (۲ نمره)

- ۱- خلیفه عباسی حکومت غزنویان را به رسمیت می شناخت. ( )
- ۲- سلطان ملکشاه توانست امپراتور روم شرقی را اسیر کند. ( )
- ۳- تشکیلات اداری سلجوقیان بر اساس تشکیلات سامانیان و غزنویان بود. ( )
- ۴- پس از ورود اسلام به ایران ، کلاس های درس ابتدا در مساجد برگزار می شد. ( )

ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید. (۲ نمره)

- ۵- مؤسس سلسله سلجوقیان ..... نام داشت.
- ۶- به شاهان سرزمین خوارزم ، ..... می گفتند.
- ۷- وزیر ایرانی آلب ارسلان و ملکشاه فردی به نام ..... بود.
- ۸- در قرن های ۵ و ۶ هجری ، زبان ..... که زبان فرمانروایان بود در ایران رواج یافت.

ج) گزینه مناسب را با علامت ☒ انتخاب نمایید. (۱ نمره)

- ۹- سلطان رکن الدین لقب کدام یک از سلاطین بود؟
الف) ملکشاه ☐ ب) طغرل ☐ ج) آلب ارسلان ☐ د) محمود غزنوی ☐
- ۱۰- کدام سلسله زبان فارسی را در آسیای صغیر رواج داد؟
الف) غزنویان ☐ ب) صفاریان ☐ ج) سلجوقیان ☐ د) آل بویه ☐

د) عبارت های مرتبط به هم از ستون (الف) را به ستون (ب) وصل کنید. (۱ نمره)

ستون (الف)	ستون (ب)
۱۱- آلب ارسلان ☐	هندوستان ☐
۱۲- سلطان محمود غزنوی ☐	نبرد ملازگرد ☐
	وزیر طغرل ☐

ه) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. (۲ نمره)

- ۱۳- پس از سلطان محمود غزنوی چه کسی به حکومت رسید؟
- ۱۴- حکومت شیعه مذهب آل بویه را چه کسی منقرض ساخت؟
- ۱۵- در زمان سلجوقیان کدام منطقه در ایران مدارس بیشتری داشته است؟
- ۱۶- یکی از ابتکارات معماران ایرانی برای تزئین بناها بوده است؟

و) به سؤالات تشریحی زیر پاسخ کامل دهید.

۱۷- دو اقدام سلطان محمود غزنوی را بنویسید. (۲نمره)

۱۸- ۴ مورد از اقدامات طغرل را بنویسید. (۲نمره)

۱۹- به چه دلایلی پایه های حکومت خوارزمشاهیان چندان محکم و استوار نبود؟ (۲نمره)

۲۰- دلیل اهمیت حکومت سلجوقیان نسبت به غزنویان و خوارزمشاهیان چه بوده است؟ (۲نمره)

۲۱- سلاطین سلجوقی چه ویژگی هایی داشتند؟ (۴ مورد - ۲نمره)

۲۲- در دوره سلجوقیان معماری به چه پیشرفت هایی رسید؟ (۲ مورد - ۲نمره)

پایان نمونه سؤال فصل ۷

موفق باشید.

حسین حیدری

(الف) جملات صحیح را با (ص) و جملات غلط را با (غ) مشخص نمایید. (۲ نمره)

- ۱- سلطان جلال الدین پسر سلطان محمد خوارزمشاه در یک جنگ بر مغولان پیروز شد. ( )
- ۲- تیمور پس از تصرف ماوراءالنهر چندین بار به ایران حمله کرد. ( )
- ۳- کتاب جامع التواریخ رشیدی نوشته خواجه نصیر الدین توسی است. ( )
- ۴- در دوره تیموریان ، هنر نگارگری (نقاشی) و خوشنویسی شکوفا شد. ( )

(ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید. (۲ نمره)

- ۵- مغول ها در زمان ..... به ایران حمله کردند.
- ۶- حکومت ایلخانان توسط ..... تأسیس شد.
- ۷- رصدخانه مراغه به کوشش ..... وزیر هلاکوخان ساخته شد.
- ۸- اولجایتو آرامگاهی در شهر سلطانیه برای خود ساخت که به ..... مشهور است.

(ج) گزینه مناسب را با علامت ☒ انتخاب نمایید. (۱ نمره)

- ۹- بهانه چنگیز برای هجوم به ایران چه بود؟
 الف) کشته شدن کاروان تجاری مغول ☐   ب) کشورگشایی ☐
 ج) به دست آوردن ثروت ایران ☐   د) همه موارد ☐
- ۱۰- کدام یک از آثار زیر از اقدامات خواجه رشیدالدین فضل ... همدانی است؟
 الف) بنای شهر بغداد ☐   ب) بنای ریح رشیدی ☐   ج) رصدخانه مراغه ☐   د) همه موارد ☐

(د) عبارت های مرتبط به هم از ستون (الف) را به ستون (ب) وصل کنید. (۱ نمره)

ستون (الف)	ستون (ب)
۱۱- نگارگری ☐	تیموریان ☐
۱۲- مغولستان ☐	آب و هوای سرد و خشک ☐
	آب و هوای گرم و خشک ☐
	سلجوقیان ☐

(ه) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. (۲ نمره)

- ۱۳- قانون یاسا توسط چه کسی طرح و اجرا شد؟
- ۱۴- مغول ها در چه سالی به ایران حمله کردند؟
- ۱۵- خدمات فرهنگی و اجتماعی در زمان ایلخانان را کدام وزیر آن ها انجام می داد؟
- ۱۶- گوهرشاد همسر شاهرخ کدام اثر مهم معماری را بنا کرد؟

و) به سؤالات تشریحی زیر پاسخ کامل دهید.

۱۷- ۳ نمونه از ویژگی های چنگیز را بنویسید. (۲نمره)

۱۸- چرا سلطان جلال الدین خوارزمشاه در مقابله با مغول ها نا موفق بود؟ (۲نمره)

۱۹- پس از مرگ تیمور اوضاع امپراتوری او چگونه شد؟ (۲نمره)

۲۰- ربع رشیدی چگونه بنایی بود؟ (۲نمره)

۲۱- دوران غازان خان چه پیشرفت هایی از نظر اداری و عمران و آبادانی در ایران حاصل شد؟ (۲نمره)

۲۲- چرا مبلغان بودایی و مسیحی در ترویج آیین خود در دوران ایلخانان موفقیت چندانی کسب نکردند؟ (۲نمره)

پایان نمونه سؤال فصل ۸

موفق باشید.

حسین حیدری

الف) جملات صحیح را با (ص) و جملات غلط را با (غ) مشخص نمایید. (۲ نمره)

- ۱- قاره آسیا پهناورترین قاره جهان است. ( )
- ۲- بیابان گبی جزء آسیای خشک محسوب می شود. ( )
- ۳- فلات تبت و هیمالیا خالی از جمعیت یا کم جمعیت است. ( )
- ۴- مرز کشورها ، ایالت ها و استان ها را می توان در نقشه های طبیعی مشاهده نمود. ( )

ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید. (۲ نمره)

- ۵- قاره آسیا از طریق ..... از آمریکای شمالی جدا شده است.
- ۶- قله اورست بلندترین قله جهان است و به آن ..... لقب داده اند.
- ۷- جزیره ..... در اندونزی متراکم ترین منطقه جهان از نظر جمعیت است.
- ۸- مهم ترین کشور صنعتی آسیا ، کشور ..... است.

ج) گزینه مناسب را با علامت ☒ انتخاب نمایید. (۱ نمره)

- ۹- مرز طبیعی بین قاره آسیا و اروپا در کدام گزینه دیده می شود؟
الف) رشته کوه اطلس ☐ ب) رشته کوه اورال ☐ ج) کانال سوئز ☐ د) تنگه برینگ ☐
- ۱۰- بیشتر مردم آسیا از کدام نژاد هستند؟
الف) سیاه پوست ☐ ب) سفید پوست ☐ ج) زرد پوست ☐ د) دورگه ها ☐

د) عبارت های مرتبط به هم از ستون (الف) را به ستون (ب) وصل کنید. (۱ نمره)

ستون (الف)	ستون (ب)
۱۱- اوراسیا ☐	☐ آمریکای شمالی و آمریکای جنوبی
۱۲- تحولات اقتصادی ☐	☐ مهاجرت مردم از روستا به شهر در آسیا
	☐ آسیا و اروپا

ه) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. (۲ نمره)

- ۱۳- غربی ترین فلات آسیا چه نام دارد؟
- ۱۴- دلتای بنگال قسمت اعظم خاک کدام کشور را در بر گرفته است؟
- ۱۵- پرجمعیت ترین قاره جهان کدام قاره است؟
- ۱۶- مهم ترین محصول کشاورزی آسیا چیست؟

و) به سؤالات تشریحی زیر پاسخ کامل دهید.

۱۷- ناهموازی های قاره آسیا را فقط نام ببرید. (۲نمره)

۱۸- از نظر میزان ریزش باران قاره آسیا به چند بخش تقسیم می شود؟ نام برده و یک مورد را به دلخواه شرح دهید. (۲نمره)

۱۹- اثرات منفی بادهای موسمی را بنویسید. (۲نمره)

۲۰- دلیل پرجمعیت بودن جنوب و جنوب شرقی آسیا چیست؟ (۴ دلیل - ۲نمره)

۲۱- ببرهای اقتصادی آسیا به کدام کشورها گفته می شود؟ (۲نمره)

۲۲- دو ویژگی مجمع الجزایر آتشفشانی آسیا را بنویسید. (۲نمره)

پایان نمونه سؤال فصل ۹

موفق باشید.

حسین حیدری

الف) جملات صحیح را با (ص) و جملات غلط را با (غ) مشخص نمایید. (۲ نمره)

- ۱- ربع الخالی در شبه جزیره عربستان تقریباً ۲/۵ برابر وسعت انگلستان است. ( )
- ۲- یکی از ویژگی های آب و هوای مدیترانه ای داشتن زمستان های سرد و خشک است. ( )
- ۳- منطقه جنوب غربی آسیا انبار مهم منابع انرژی جهان است. ( )
- ۴- پیمان سازمان همکاری اقتصادی اِکو نخست در سال ۱۳۴۱ بین ایران ، پاکستان و ترکیه بسته شد. ( )

ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید. (۲ نمره)

- ۵- منطقه جنوب غربی آسیا به قاره های اروپا و ..... متصل است.
- ۶- آب و هوای گرم و خشک یا نیمه خشک مربوط به ..... است.
- ۷- جنوب غربی آسیا یکی از مناطق ..... (استراتژیک) جهان می باشد.
- ۸- پس از مسجدالحرام و مسجدالنبی ، ..... در بیت المقدس سومین مسجد مهم مسلمانان است.

ج) گزینه مناسب را با علامت ☒ انتخاب نمایید. (۱ نمره)

- ۹- کدام یک از گزینه های زیر با سه گزینه دیگر همخوانی ندارد؟
الف) عربستان ☐ ب) ایران ☐ ج) ترکیه ☐ د) قطر ☐
- ۱۰- در نقشه ای با مقیاس $\frac{1}{50000}$ فاصله دو شهر روی نقشه ۱۰ سانتی متر است. فاصله واقعی این دو شهر چند کیلومتر است؟
الف) ۵۰ کیلومتر ☐ ب) ۵ کیلومتر ☐ ج) ۱۵ کیلومتر ☐ د) ۲۵ کیلومتر ☐

د) عبارت های مرتبط به هم از ستون (الف) را به ستون (ب) وصل کنید. (۱ نمره)

ستون (الف)	ستون (ب)
۱۱- سواحل خلیج فارس ☐	☐ گرم و خشک
۱۲- اورشلیم ☐	☐ گرم و مرطوب
	☐ بیت المقدس
	☐ مسجدالحرام

ه) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. (۲ نمره)

- ۱۳- سواحل اقیانوس هند و دریای سرخ چه نوع آب و هوایی دارد؟
- ۱۴- قطب تمدن اسلامی کدام منطقه در جهان است؟
- ۱۵- اسرائیل با حمایت کدام کشورها به سرکوب مردم فلسطین می پردازد؟
- ۱۶- شهری مقدس و مشترک بین مسلمانان ، مسیحیان و یهودیان است؟

و) به سؤالات تشریحی زیر پاسخ کامل دهید.

۱۷- منطقه جنوب غربی آسیا چند نوع آب و هوا دارد؟ فقط نام ببرید. (۲نمره)

۱۸- پرتکلم ترین زبان های منطقه جنوب غربی آسیا را بنویسید. (۴مورد - ۲نمره)

۱۹- به چه دلایلی عراق و افغانستان نتوانسته اند از نظر اقتصادی پیشرفت کنند؟ (۲نمره)

۲۰- موقعیت بندرگاهی چه اهمیتی برای کشورها دارد؟ (۲نمره)

۲۱- چرا جنوب غربی آسیا منطقه ای پُر تنش است؟ (۲دلیل - ۲نمره)

۲۲- مقیاس کسری چگونه مقیاسی است؟ شرح دهید. (۲نمره)

پایان نمونه سؤال فصل ۱۰

موفق باشید.

حسین حیدری

الف) جملات صحیح را با (ص) و جملات غلط را با (غ) مشخص نمایید. (۲ نمره)

- ۱- قاره اروپا از کم وسعت ترین قاره های جهان است. ( )
- ۲- جنوب قاره اروپا جزء چین خوردگی های پیر محسوب می شود. ( )
- ۳- ساکنان شمال افریقا مانند مصر ، الجزایر و مراکش به زبان عربی صحبت می کنند. ( )
- ۴- در اطراف دره نیل ، مزارع پنبه وجود دارد. ( )

ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید. (۲ نمره)

- ۵- قاره اروپا را می توان دنباله قاره ..... دانست.
- ۶- به طور کلی قاره اروپا آب و هوای ..... دارد و سرسبز و بدون بیابان است.
- ۷- اروپائیان از نژاد ..... هستند.
- ۸- مردم کشورهای شمال افریقا از نظر دینی ..... هستند.

ج) گزینه مناسب را با علامت ☒ انتخاب نمایید. (۱ نمره)

- ۹- کدام یک از مناطق زیر آب و هوای معتدل اقیانوسی دارد؟
الف) ایسلند ☐ ب) اسپانیا ☐ ج) انگلستان ☐ د) مرکز اروپا ☐
- ۱۰- تنها چین خوردگی قاره افریقا است؟

- الف) رشته کوه اورال ☐ ب) رشته کوه اطلس ☐ ج) رشته کوه آند ☐ د) رشته کوه هیمالیا ☐

د) عبارت های مرتبط به هم از ستون (الف) را به ستون (ب) وصل کنید. (۱ نمره)

ستون (ب)

ستون (الف)

☐ دره های باز و قله های گنبدی شکل	☐ ۱۱- اروپای جوان
☐ قله های نوک تیز و دره های تنگ	☐ ۱۲- رود نیل
☐ طولانی ترین رود جهان	
☐ پر آب ترین رود جهان	

ه) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. (۲ نمره)

- ۱۳- آب و هوای شبه جزیره اسکاندیناوی چیست؟
- ۱۴- طویل ترین رود اروپا چه نام دارد؟
- ۱۵- دلیل به وجود آمدن دریاچه ها در شرق افریقا چیست؟
- ۱۶- جنوب اروپا چه نوع آب و هوایی دارد؟
- و) به سؤالات تشریحی زیر پاسخ کامل دهید.

۱۷- رودهای پرآب و دائمی اروپا در چه زمینه هایی کاربرد دارند؟ (۴ مورد - ۲ نمره)

۱۸- چرا اروپا از نظر جمعیت قاره ای متراکم است؟ (۴ دلیل - ۲ نمره)

۱۹- مهم ترین کشورهای صنعتی اروپا را نام ببرید. (۲ نمره)

۲۰- چرا کناره های قارهٔ آفریقا برای پهلو گرفتن کشتی ها و ساخت بندر مناسب نیست؟ (۲ نمره)

۲۱- دو عامل خارجی که باعث عدم پیشرفت و توسعهٔ قارهٔ آفریقا شده را بنویسید. (۲ نمره)

۲۲- جاذبه های گردشگری آفریقا در چه بخش هایی است؟ (۲ نمره)

پایان نمونه سؤال فصل ۱۱

موفق باشید.

حسین حیدری

(الف) جملات صحیح را با (ص) و جملات غلط را با (غ) مشخص نمایید. (۲ نمره)

- ۱- قاره آمریکا از قطب شمال تا نزدیکی قطب جنوب امتداد دارد. ( )
- ۲- آمریکای مرکزی و جزایر آنتیل جزء سرزمین های آتشفشانی می باشند. ( )
- ۳- زبان رسمی نیوزیلند انگلیسی است. ( )
- ۴- استرالیا با وسعت کم خود جمعیت بیشماری را در خود جای داده است. ( )

(ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید. (۲ نمره)

- ۵- قاره آمریکا بین اقیانوس اطلس و اقیانوس ..... قرار دارد.
- ۶- مرکز اصلی سازمان ملل متحد و مجسمه آزادی در شهر ..... واقع شده است.
- ۷- در واقع ..... سرزمین اصلی قاره اقیانوسیه است.
- ۸- قله ..... بلندترین قله نیوزیلند است.

(ج) گزینه مناسب را با علامت ☒ انتخاب نمایید. (۱ نمره)

- ۹- کدام کانال بین اقیانوس اطلس و اقیانوس آرام حفر شده است؟
 الف) سوئز ☐ ب) پاناما ☐ ج) جبل الطارق ☐ د) بسفر ☐
- ۱۰- در آمریکای لاتین کدام مذهب دین مسیحیت رواج دارد؟
 الف) کاتولیک ☐ ب) پروتستان ☐ ج) ارتدوکس ☐ د) مذاهب ابتدایی ☐

(د) عبارت های مرتبط به هم از ستون (الف) را به ستون (ب) وصل کنید. (۱ نمره)

ستون (الف)	ستون (ب)
۱۱- آمریکای مرکزی و جنوبی ☐	☐ صادرات گندم
۱۲- استرالیا ☐	☐ آمریکای لاتین
	☐ صادرات قهوه و نیشکر
	☐ آنگلوساکسون

(ه) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. (۲ نمره)

- ۱۳- چین خوردگی جوان در آمریکای شمالی چه نام دارد؟
- ۱۴- حدوداً چند درصد مردم جهان در قاره آمریکا ساکن هستند؟
- ۱۵- کریستف کلمب بومیان قاره آمریکا را چه نامید؟
- ۱۶- بیشتر ساکنان استرالیا و نیوزیلند تابع کدام دین الهی هستند؟

و) به سؤالات تشریحی زیر پاسخ کامل دهید.

۱۷- اهمیت حفر کانال پاناما را بنویسید. (۲نمره)

۱۸- انواع آب و هوای قاره آمریکا را فقط نام ببرید. (۲نمره)

۱۹- رود آمازون در آمریکای جنوبی چه اهمیتی دارد؟ (۲نمره)

۲۰- دو مورد از عوامل پیشرفت و توسعه آمریکای شمالی را بنویسید. (۲نمره)

۲۱- اقیانوسیه به کجا می گویند؟ (۲نمره)

۲۲- چه عواملی باعث پیشرفت استرالیا شده است؟ (۲دلیل - ۲نمره)

پایان نمونه سؤال فصل ۱۲

موفق باشید.

حسین حیدری